

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Ποινικών Επιστημών

Ειδίκευση: Ποινικό Δίκαιο & Ποινική Δικονομία

Ακαδημαϊκό έτος 2023-2024

Μάθημα: **Ειδικά θέματα Ποινικού Δικονομικού Δικαίου**

«Ποινική Συνδιαλλαγή»

Ευφροσύνη Κουτσαντωνάκη, Στέργιος Λυντέρης

Επιβλέποντες καθηγητές: Αρ. Τζαννετής, Αλ. Δημάκης

Αθήνα, 2024

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή στις εναλλακτικές μορφές απονομής δικαιοσύνης	3
Ratio & Γενική προβληματική των θεσμών αποκαταστατικής δικαιοσύνης.....	5
Προβληματική των γενικών αρχών του Δικονομικού Δικαίου	7
Συγκριτική επισκόπηση του θεσμού	15
Ιστορική εξέλιξη του θεσμού στην ελληνική έννομη τάξη	18
Η ποινική συνδιαλλαγή στο νέο ΚΠΔ	25
Ποινική συνδιαλλαγή έως την τυπική περάτωση της ανάκρισης.....	25
i. Πεδίο εφαρμογής.....	25
ii. Συνοπτική παρουσίαση της διαδικασίας	27
iii. Ειδικά ζητήματα απόπειρας και συμμετοχής	32
Ποινική συνδιαλλαγή μετά την τυπική περάτωση της ανάκρισης μετά το πέρας της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο	34
Ποινική συνδιαλλαγή και επί πλημμελημάτων	37
Προβληματική με τις σχετικού περιεχομένου διατάξεις του Ποινικού Κώδικα...	39
i. Συσχέτιση με Έμπρακτη μετάνοια και αξιολογική αντινομία	39
ii. Συσχέτιση με Δικαστική άφεση της ποινής και αξιολογική αντινομία	42
Καταληκτικές σκέψεις – Πρακτικό αντίκρισμα του θεσμού	45
Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία	47

Εισαγωγή στις εναλλακτικές μορφές απονομής δικαιοσύνης¹

Η ταχύτητα απονομής δικαιοσύνης έχει αποδειχθεί εξίσου δύσκολη πρόκληση με την αποτελεσματικότητα και την ουσιαστική αλήθεια που οφείλει να χαρακτηρίζει κάθε δικαστική κρίση. Η υπερφόρτωση του δικαστικού συστήματος, η αυξημένη ύλη που αντιστοιχεί σε κάθε δικαστικό λειτουργό και η φθίνουσα εξ αυτών ποιότητα των εκδιδόμενων αποφάσεων, ο υπερπληθυσμός των σωφρονιστικών καταστημάτων και βέβαια η καθυστερημένη απόδοση δικαιοσύνης, πολλές φορές στα όρια της παραγραφής, στάθηκαν αρκετοί παράγοντες για να στρέψουν την προσοχή των ειδημόνων του κλάδου σε αναζήτηση πρακτικών πλην αξιοκρατικών μεθόδων αντιμετώπισης των εν λόγω παθογενειών.

Η ποινική συνδιαλλαγή, όπως υιοθετήθηκε καθ' ημάς ήδη από το 2010² συνιστά μία από τις προσπάθειες του Έλληνα νομοθέτη να σταθμίσει την ταχύτητα με την ορθότητα της δικαστικής κρίσης. Στο προκλητικό αυτό εγχείρημα η ανεύρεση εναλλακτικών τρόπων τερματισμού των ποινικών διαφορών με κάποιου είδους 'αποκατάσταση' του παθόντος, φάνταζε η πιο λελογισμένη λύση.

Το αρχικά περιορισμένο πεδίο εφαρμογής αυτής της διαδικασίας, σύντομα διευρύνθηκε και εξακολουθεί να διευρύνεται με μεταγενέστερες νομοθετικές μεταβολές σε μια προσπάθεια ανάδειξης του θεσμού ώστε να βρει στην πράξη τις διαστάσεις στις οποίες απέβλεπε εξ αρχής η θέσπισή του. Η κεντρική ιδέα, να έλθουν ο θύτης και το θύμα ξανά ενώπιος ενωπίω μετά ή δια των συνηγόρων τους υπό την επίβλεψη ενός εισαγγελικού λειτουργού, να θέσουν τα συμβεβηκότα επί τάπητος και να προσπαθήσουν να βρουν μια κοινώς αποδεκτή λύση για να διευθετήσουν τις διαφορές τους, είναι μια ιδέα που προέρχεται από την άλλη μεριά του Ατλαντικού και εξ ανάγκης έχει βρει αντίκρισμα και στις έννομες τάξεις του ηπειρωτικού δικαίου. Η αποκατάσταση της ζημίας του θύματος με την παράλληλη ομολογία της πράξης από τον δράστη αποτελούν κεντρικούς πυλώνες της έννοιας την ποινικής συνδιαλλαγής όπως διαμορφώνεται στο γράμμα το νόμου.

Η ποινική συνδιαλλαγή, όπως θα καταδειχθεί και στη συνέχεια, εντάσσεται στους λεγόμενους θεσμούς αποκαταστατικής δικαιοσύνης. Το στοιχείο εκείνο, όμως, που την διαφοροποιεί από τυχόν άλλες αντίστοιχες ρυθμίσεις είναι ότι η επιεικέστερη μεταχείριση του δράστη δεν εδράζεται στην τήρηση όρων τεθειμένων από το δικαστήριο ή κάποιο άλλο πολιτειακό όργανο, αλλά οφείλεται στην αποζημίωση του παθόντος ή, ορθότερα, στη δήλωση του τελευταίου περί εντελούς ικανοποίησής του από τον δράστη³. Υπό αυτή την έποψη, καθίσταται εναργές το 'ανώδυνο' ευνοϊκό αποτέλεσμα που επιτυγχάνεται σε δύο επίπεδα: αφενός μεν ο παθών έχει την ευκαιρία να αποζημιωθεί για τη χρηματική ζημία που υπέστη, μη φέροντας το ανησυχητικό βάρος έκβασης της δίκης και απόδειξης της ενοχής του κατηγορουμένου με την αβεβαιότητα που θα ενείχε κάτι τέτοιο, αφετέρου δε ο δράστης ομολογεί την πράξη του απαλλάσσοντας τον εαυτό του από τη βάσανο της δικαστηριακής διαδικασίας και την -σίγουρα- βαρύτερη ποινή που θα επέσυρε τυχόν απόδειξη

¹ Ευφροσύνη Κουτσαντωνάκη

² Ν. 3904/2010, άρ. 17.

³ Δαγκλής Ν., «Οι σύγχρονοι δρόμοι του ποινικού συμβιβασμού», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΖ, 2017, σελ. 419.

της ενοχής του. Σε μια πιο μακροσκοπική προσέγγιση βέβαια, με τον εν λόγω θεσμό επιτυγχάνεται ο πολυπόθητος στόχος αποσυμφόρησης των εκθεμάτων των ποινικών δικαστηρίων καθώς τέτοιες αμφιμερώς συμφέρουσες λύσεις ευνοούν τα διάδικα μέρη με αποτέλεσμα πολλές υποθέσεις να κλείνουν κατ' αυτό τον τρόπο ήδη σε πρώιμο στάδιο. Λόγω του αποκαταστατικού και διαλλακτικού χαρακτήρα της ποινικής συνδιαλλαγής, η Θεωρία συχνά κάνει λόγο για 'ιδιωτικοποίηση'⁴ του ποινικού δικαίου.

Σε όλους βέβαια τους αντίστοιχους θεσμούς, το ζήτημα που ανακύπτει αφορά το νομικό κεκτημένο σε επίπεδο θεμελιωδών δικαιωμάτων υπεράσπισης και αρχών που διατρέχουν την ποινική δίκη. Έτσι, καθίσταται πολύ προκλητική η στάθμιση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, του τεκμηρίου αθωότητας, της αρχής της μη αυτοενοχοποίησης, των αρχών της δημοσιότητας, της προφορικότητας και της αμεσότητας της ποινικής δίκης, της αρχής της αναλογικότητας και του ποινικού κολασμού. Πράγματι, άπασες οι σχετικές ενστάσεις έχουν γόνιμο έδαφος μιας και οι εν λόγω αρχές συνιστούν ακρογωνιαίους λίθους του νομικού μας πολιτισμού στον τομέα του Ποινικού Δικαίου. Εντούτοις, αναδεικνύεται ότι η στάθμιση είναι το χρυσό κλειδί για το εάν και τί περιθώρια συνταγματικότητας καταλείπονται στην εθνική αλλά και την ενωσιακή έννομη τάξη για την ποινική συνδιαλλαγή και τις συναφείς με αυτήν ρυθμίσεις.

Σε κάθε περίπτωση, οφείλουμε να συνεκτιμήσουμε ότι η αξία του ανθρώπου ει δυνατόν να πληγεί εξίσου -αν όχι και περισσότερο- από μια ετεροχρονισμένη δικαστική απόφαση με επαχθή αποτελέσματα που θα πρέπει να εκτελεστεί πιθανότατα σε τέτοια χρονική απόσταση από την αξιόποινη πράξη που θα θέτει εν αμφιβόλω την επίτευξη των γενικοπροληπτικών και ειδικοπροληπτικών σκοπών της ποινής. Σ' αυτή την εύρεση της χρυσής τομής ανάμεσα στην ατέρμονη αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας⁵ και την εν τοις πράγμασι αποκατάσταση της ειρήνευσης του εννόμου αγαθού που επλήγη -δια της αποκατάστασης της ζημίας του φορέα του- διαφαίνεται αναγκαία η υποχώρηση μέχρι ενός βαθμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου προς επίτευξη των ουσιωδών σκοπών χάριν των οποίων και αυτά τα ίδια έχουν θεσπιστεί!

⁴ Λίβος Ν., «Η κίνηση της ποινικής δίωξης: Παρελθόν – Παρόν – Μέλλον», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, 2011, σελ. 658.

⁵ Μυλωνόπουλος Χ., «Ο θεσμός της [ποινικής] διαπραγμάτευσης (plea bargaining). Σκέψεις για τη θεωρητική θεμελίωση και την πρακτική λειτουργία του», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΓ, 2013, σελ. 87.

Ratio & Γενική προβληματική των θεσμών αποκαταστατικής δικαιοσύνης⁶

Οι όλο και αυξανόμενες προκλήσεις του τεθειμένου συστήματος απονομής δικαιοσύνης, κατέστησαν εναργή την ανάγκη εύρεσης νέων λύσεων διευθέτησης των ποινικών διαφορών. Επιστήμη και νομολογία σε έναν πρακτικό διάλογο διεθνώς⁷ επιδόθηκαν στην αναζήτηση μεθόδων που θα εξασφάλιζαν μεν μια αξιόπιστη απόφαση επί της ενοχής βασισμένη στην ουσιαστική αλήθεια, με τη μέγιστη δε σύντμηση των ενδιάμεσων χρονοβόρων σταδίων της τακτικής ποινικής διαδικασίας.

Οι εναλλακτικές μορφές απονομής δικαιοσύνης άρχισαν έτσι να κερδίζουν έδαφος σταδιακά σε όλους τους νομικούς πολιτισμούς, άλλοτε πιο διστακτικά και σκωπτικά και άλλοτε με ρηξικέλευθες και πιο επεμβατικές ρυθμίσεις. Ως τέτοιες εναλλακτικές μορφές νοούνται όλες εκείνες οι διαδικασίες επίλυσης μιας διαφοράς με κάθε άλλη μέθοδο πέραν της τακτικής διαδικασίας. Αυτές οι μέθοδοι συνίστανται σε μια ρήξη της αρχής της νομιμότητας υπέρ της αρχής της σκοπιμότητας⁸, συχνά με την υπό προϋποθέσεις αποχή από την ποινική δίωξη ή με εναλλακτικούς τρόπους διεκπεραίωσης της πορείας της υπόθεσης.

Κατηγορία - πυλώνας των εναλλακτικών μορφών απονομής δικαιοσύνης στη σύγχρονη επιστήμη του Ποινικού Δικαίου είναι αυτή της αποκαταστατικής δικαιοσύνης. Η τελευταία μάλιστα κερδίζει συνεχώς έδαφος σε υπερεθνικό επίπεδο, γεγονός που οφείλεται αναμφίβολα στο δίπολο του μη διαχειρίσιμου όγκου ποινικών υποθέσεων αφενός και της ρητής επιταγής ταχείας εκκαθάρισής τους αφετέρου⁹. Κοινή βάση όλων των περί ου ο λόγος ρυθμίσεων είναι η ενίσχυση του ρόλου του παθόντος, η αποκατάσταση της ζημίας που έχει υποστεί από την εγκληματική συμπεριφορά και, μέσω αυτής, η αποκατάσταση και του κοινού περί δικαίου αισθήματος.

Κατά ταύτα, δικαιολογητικός λόγος επιπόνησης των παρεκκλίνουσων αυτών διαδικασιών είναι η πραγματική αποκατάσταση του αδίκου που έθεσε με τη συμπεριφορά του ο δράστης τόσο απέναντι στο θύμα όσο και απέναντι στο κοινωνικό σύνολο. Αυτό, ωστόσο, δεν σημαίνει ότι πρέπει να παροράται ο βασικός -ωφελιμιστικός- σκοπός αναγωγής σε τέτοιες εναλλακτικές μεθόδους, ήτοι η αποσυμφόρηση των ποινικών αιθουσών ενόψει του διαχρονικού προβλήματος καθυστέρησης των μηχανισμών απονομής της δικαιοσύνης.

Όλη αυτή η προβληματική δεν θα μπορούσε να αφήσει αδιάφορο τον Έλληνα νομοθέτη, ο οποίος βρίσκεται σε έναν διαρκή αγώνα χρόνου όσον αφορά τον δικαστηριακό τομέα και δη τον ποινικό¹⁰. Άλλωστε, είναι πλέον ευρέως γνωστό

⁶ Ευφροσύνη Κουτσαντωνάκη

⁷ Βλ. ενδεικτικά Ανδρουλάκης Ν. «Το Plea Bargaining κατά τον νέο σχέδιο Κ.Π.Δ.», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΔ, 2014, σελ. 407 επ. & Δαγκλής Ν. «Οι σύγχρονοι δρόμοι του ποινικού συμβιβασμού», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΓ, 2017, σελ. 418-419 επ.

⁸ Ανδρουλάκης Ν., «Επιτάχυνση της προδικασίας στην ποινική δίκη – με κάθε κόστος;», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΑ', σελ. 165.

⁹ Καλφάλης Γ. «Οι ραγδαίες αλλαγές στο ευρωπαϊκό δικονομικό δίκαιο», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΑ, 2011, σελ. 242 & Καρδίμης Θ. «Σκέψεις επί της προτεινόμενης «ποινικής συνδιαλλαγής» του σχεδίου της επιτροπής Μαργαρίτη με βάση την αντίστοιχη γαλλική νομοθεσία και αφορμή την απόφαση Natsvlshvili», Αρθρογραφία, Ποινική Δικαιοσύνη 1/2015, σελ. 74.

¹⁰ Αντίστοιχες προσπάθειες σύντμησης της διαδικασίας βλέπουμε βέβαια και στο ιδιωτικό δίκαιο, βλ. τυπική συζήτηση αστικών υποθέσεων μετά το ν. 4335/2015.

ότι η Ελλάδα βρίσκεται συχνά στην αρνητική πρωτιά¹¹ των χωρών του Συμβουλίου της Ευρώπης όσον αφορά την καθυστερημένη απονομή δικαιοσύνης ως έκφανση της δίκαιης δίκης κατ' άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ. Έτσι, από πολύ νωρίς επιχείρησε να εισαγάγει νεοπαγείς αλλοδαπούς θεσμούς σε απέπλιδες προσπάθειες σύντμησης του διαστήματος εκδίκασης μιας υπόθεσης σημειώνοντας άλλοτε περισσότερη και άλλοτε λιγότερη επιτυχία στην εθνική έννομη τάξη υπό την έποψη της πρακτικής τους εφαρμογής.

Τα πλεονεκτήματα αναγωγής στις εναλλακτικές μορφές αποκαταστατικής δικαιοσύνης που την καθιστούν ελκυστική λύση για τα σύγχρονα νομικά συστήματα έχουν ήδη σκιαγραφηθεί ανωτέρω κατά σπουδαιότητα. Πέρα όμως από την αποσυμφόρηση των δικαστηρίων από την υπέρογκη ποινική ύλη, εξ αυτής συνεφέλλεται και μια σειρά άλλων θετικών στοιχείων. Έτσι, οι λιγότερες ποινικές υποθέσεις στα καθημερινά εκθέματα θα οδηγήσει σε αφιέρωση περισσότερου και ουσιαστικότερου χρόνου στις εναπομένουσες από τους δικαστικούς λειτουργούς με τελικό αποτέλεσμα την ανεύρεση της ουσιαστικής αλήθειας στις πραγματικά δύσκολες και περίπλοκες υποθέσεις¹². Το οικονομικό αντίκρισμα για το κράτος είναι επιπλέον αυταπόδεικτο αφού ελάφρυνση του όγκου της δικαστηριακής ύλης θα συνεπάγεται σημαντική ανακούφιση του προϋπολογισμού του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Ακόμη, κατά μία άποψη, με τους θεσμούς αποκαταστατικής δικαιοσύνης εξασφαλίζεται η έστω και ευμενέστερη τιμώρηση των ενόχων, που δεν θα ήταν βέβαιη δεδομένων των παθογενειών του ποινικού συστήματος¹³, που συχνά ωθούν στα όρια της παραγραφής. Τέλος, ενισχύεται ο ρόλος του θύματος που θα αποζημιωθεί εγκαίρως για τη ζημία που υπέστη χωρίς εμπλοκή σε αβέβαιους και εξουθενωτικούς δικαστικούς αγώνες.

Όλες αυτές οι θετικές πτυχές του θεσμού, δεδομένης της κρισιμότητας κατά καιρούς της διαχείρισης της ποινικής ύλης είναι μεν αναγνωρίσιμες και σημαντικές πλην όμως δεν συνιστούν πανάκεια αλόγιστα και αδιακρίτως. Φυσικά, δεν μένει χωρίς αντίλογο η σύγκρουση των εν λόγω εναλλακτικών θεσμών με τις θεμελιώδεις δικονομικές αρχές που διέπουν το ποινικό μας σύστημα, ζήτημα που θα εξεταστεί εγγύτερα στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο.

¹¹ Σύμφωνα μάλιστα με καταγραφές και στατιστικές έρευνες του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹¹, η Ελλάδα ξανά το 2019 βρισκόταν στην 3^η θέση σε καταδίκες για παραβιάσεις της εύλογης διάρκειας της δίκης Βλ. επίσημη ιστοσελίδα ΕΔΔΑ: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>

¹² Καλφάκης Γ. «Το plea bargaining και η ποινική συνδιαλλαγή. Ένας ιός ή μια προοπτική για το μέλλον; Τι πρέπει να αλλάξει στο άρθρο 308B του ΚΠΔ;», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΣΤ, 2016, σελ. 322.

¹³ Μυλωνόπουλος Χ. «Ο θεσμός της [ποινικής] διαπραγμάτευσης (plea bargaining). Σκέψεις για τη θεωρητική θεμελίωση και την πρακτική λειτουργία του.», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΓ, σελ. 82

Προβληματική των γενικών αρχών του Δικονομικού Δικαίου¹⁴

Η επιφυλακτικότητα αποδοχής του θεσμού από μέρος της Επιστήμης ακόμη και σήμερα έγκειται στην συνταγματική του θεμελίωση και τη συμφιλίωσή του με τα διεθνώς κατοχυρωμένα δικαιώματα του κατηγορουμένου. Πράγματι, μπορεί εκ προοιμίου να ειπωθεί ότι οι ενστάσεις αυτές των επικριτών της ποινικής συνδιαλλαγής είναι παραπάνω από εύλογες και μπορούν να αποτελέσουν γόνιμο έδαφος προβληματισμού για το μέτρο υποχώρησης των εν λόγω δικαιωμάτων χάριν της ταχείας διεκπεραίωσης των ποινικών δικών. Αξίζει ωστόσο να προσέξουμε ήδη εκ προοιμίου το εξής: δεν πρόκειται εδώ για μια υποχώρηση ουσιαστικών υπερασπιστικών δικαιωμάτων χάριν εξυπηρέτησης διαδικαστικών και πρακτικών σκοπών όπως είναι η αποφόρτιση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Κάθε άλλο. Εκείνο που σταθμίζεται σε αντίβαρο των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου είναι το εφάμιλλης αξίας υπερασπιστικό δικαίωμα ταχείας εκδίκασης της υπόθεσης και αποκατάστασης της τρωθείσας υπόληψης του δράστη που, είτε αθώος πρέπει να επανέλθει στην ομαλή του κοινωνική ζωή, είτε ως καταδικασθείς να υποστεί τα μέτρα δικονομικού καταναγκασμού που θα του επιτρέψουν να σωφρονιστεί εν τοις πράγμασι σε μια χρονική εγγύτητα από την αξιόποινη πράξη του. Δια ταύτα, πρόκειται για στάθμιση ίσης βαρύτητας δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, εξ ου και αναζητείται η μέση οδός. Κατόπιν της αναγκαίας αυτής διευκρίνισης, μπορούμε να περάσουμε σε εγγύτερη εξέταση των επιμέρους επιφυλάξεων που διατυπώνονται για τη συνταγματική θεμελίωση του θεσμού της ποινικής συνδιαλλαγής όπως διαμορφώνεται καθ' ημάς.

i. Η αρχή του φυσικού δικαστή κατ' άρ. 8 Σ

Μια πρώτη ένσταση περί συνταγματικότητας της ποινικής συνδιαλλαγής εδράζεται στο δικαίωμα φυσικού δικαστή όπως ορίζεται στο άρθρο 8 του Συντάγματος. Η απλουστευμένη διαδικασία που ακολουθείται στο πλαίσιο του υπό κρίση θεσμού, υποστηρίζεται ότι υπολείπεται της επιταγής της συνταγματικής διάταξης. Εντούτοις, το ανάχωμα αυτό εύκολα προσπερνάται με μια γραμματική ερμηνεία των φαινομενικά συγκρουόμενων διατάξεων. Τα άρθρα περί συνδιαλλαγής αναφέρονται σε ενός είδους 'συμφωνία', σε ένα πρακτικό συνδιαλλαγής που υπογράφεται από τα εμπλεκόμενα μέρη, έκαστο εκ των οποίων έχει κάτι να ωφεληθεί. Αφενός μεν το θύμα θα λάβει άμεσα και άνευ χρονοβόρων και ψυχοφθόρων διαδικασιών την αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη, αφετέρου δε ο κατηγορούμενος θα τύχει μιας ευμενούς ποινής χωρίς να υποστεί την βάνουση διαδικασία της ποινικής δίκης. Δεδομένου λοιπόν ότι γίνεται λόγος για συμφωνία, ο κατηγορούμενος στον οποίο φαινομενικά θα αποκλειστεί η πρόσβαση σε φυσικό δικαστή, έχει καθ' όλα συναινέσει προς τούτο.

Άλλωστε, η ίδια η συνταγματική διάταξη περιλαμβάνει επιφύλαξη παραίτησης, αφού αναφέρει πως κανένας δεν στερείται τον φυσικό δικαστή «χωρίς τη θέλησή του». Συνεπώς, η πρόβλεψη του θεσμού της συνδιαλλαγής δεν συνιστά παρά εφαρμογή της εν λόγω ρήτρας του Συντάγματος. Περαιτέρω, σημειωτέον ότι η διαδικασία της ποινικής συνδιαλλαγής δεν εκκινεί παρά με αίτημα του

¹⁴ Ευφροσύνη Κουτσαντωνάκη

κατηγορουμένου, όπερ σημαίνει ότι ο ίδιος πρώτος αφίσταται του δικαιώματός του να δικάσεί κατά την τακτική διαδικασία από τον φυσικό δικαστή που του εγγυάται το Σύνταγμα. Τέλος, το πρακτικό συνδιαλλαγής επικυρώνεται σε κάθε περίπτωση από δικαστή¹⁵, και μάλιστα εφέτη, πράγμα που αναιρεί και τους δισταγμούς περί συμμετοχής μόνον του εισαγγελικού λειτουργού στην προηγηθείσα διαδικασία.

ii. Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη κατ' άρ. 6 ΕΣΔΑ

Συναφής είναι και η ένσταση περί προσβολής του δικαιώματος του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη¹⁶. Τούτο διότι καίρια έκφανση του εν λόγω δικαιώματος είναι η διεξαγωγή κατ' ουσίαν δίκης, διαδικασίας, με όλα τα επιμέρους χαρακτηριστικά αυτής, την αρχή της αμεσότητας και της δημοσιότητας, και ιδίως την αβεβαιότητα της τελικής κρίσης επί της ενοχής. Η αρχή *nulla poena sine processu* που απορρέει από τη βασική αρχή 'κανένα έγκλημα χωρίς νόμο' συνιστά βασικό αντεπιχείρημα για τον θεσμό της ποινικής συνδιαλλαγής¹⁷. Κατ' αυτή την άποψη, η διαδικασία επικύρωσης του πρακτικού συνδιαλλαγής που λαμβάνει χώρα στο Μονομελές Εφετείο υπολείπεται κατά πολύ της επιταγής διενέργειας δίκης, στην οποία το δικαστήριο αξιοποιώντας την ανακριτική του εξουσία θα επιδιόταν στην αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας και στην κήρυξη της ενοχής του κατηγορουμένου κατόπιν δημόσιας, προφορικής ακροαματικής διαδικασίας, όπως επιτάσσει το εξεταστικό σύστημα¹⁸.

Όσο εύλογη κι αν φαίνεται εν πρώτοις η παραπάνω θέση, παρορά το γεγονός της συγκατάθεσης του κατηγορουμένου και την οικειοθελή παραίτησή του από την αναζήτηση πλήρους βαθμού δικανικής βεβαιότητας για τη διάγνωση της ενοχής του. Και τούτο διότι στο πρακτικό συνδιαλλαγής περιλαμβάνεται ήδη η ομολογία του! Το δικαστήριο που επικυρώνει το πρακτικό συνδιαλλαγής, άλλωστε, διατηρεί πάσα εξουσία να αποφανθεί για την ποινή του κατηγορουμένου εντός του τεθειμένου πλαισίου ή και να ελέγξει αυτεπαγγέλτως ορισμένα ζητήματα καίριας σημασίας όπως αυτό της παραγραφής ή του νομικού χαρακτηρισμού της πράξης. Συνεπώς, και επί ποινικής συνδιαλλαγής τηρείται η αρχή της ενοχής και του ποινικού κολασμού αφού το ακριβές αποτέλεσμα της έκβασης της δίκης δεν είναι εκ των προτέρων με βεβαιότητα καθορισμένο και βέβαιο.

iii. Το τεκμήριο αθωότητας και το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης

Άλλη επιφύλαξη που έχει διατυπωθεί αναφορικά με τον εν λόγω θεσμό σχετίζεται με το τεκμήριο αθωότητας¹⁹ και το συναφές με αυτό δικαίωμα σε μη αυτοενοχοποίηση. Κατά μία γνώμη, η διαδικασία ποινικής συνδιαλλαγής

¹⁵ Ανδρουλάκης Ν. «Το Plea Bargaining κατά τον νέο σχέδιο Κ.Π.Δ.», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΔ, σελ. 405.

¹⁶ Κατ' άρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ και άρ. 87 επ. ελλ Σ.

¹⁷ Ανδρουλάκης Ν., «Το Plea Bargaining κατά το νέο σχέδιο Κ.Π.Δ.», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΔ, 2014, σελ. 408.

¹⁸ Ανδρουλάκης Ν. ό.π., σελ. 402.

¹⁹ Άρ. 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ & άρ. 14 παρ. 2 ΔΣΑΠΔ.

μπορεί να έχει αντίθετα από τα επιθυμητά αποτελέσματα στην περίπτωση ενός αθώου, ο οποίος υπό τον φόβο μιας λανθασμένης δικαστικής κρίσης κατά την τακτική διαδικασία, προτιμά να αποζημιώσει σε πρώιμο στάδιο το θύμα -καίτοι ο ίδιος ουδέποτε το έβλαψε- με μόνο γνώμονα να 'κλείσει' η υπόθεση χωρίς περαιτέρω αμφίβολες διαδικασίες. Κατά ταύτα, υποθάλλει ο κίνδυνος να δημιουργείται μια διλληματική κατάσταση, ένας ψυχολογικός εκβιασμός στον κατηγορούμενο, ο οποίος καλείται από μια ευάλωτη θέση να σταθμίσει το δέλεαρ μιας μειωμένης πλην -ουσιαστικά- άδικης ποινής, παρά την αμφίβολη και χρονοβόρα δικαστική κρίση. Μια τέτοια πρακτική αντιβαίνει πράγματι στις γενικώς παραδεδεγμένες αρχές του νομικού μας πολιτισμού για την προάσπιση του δικαιώματος σε μη αυτοενοχοποίηση του κατηγορουμένου και η στάθμισή της αποτέλεσε κεντρικό άξονα της ρύθμισης του νόμου.

Εν προκειμένω, μόλα ταύτα, εκείνο που πρέπει να ερευνάται είναι κατά πόσον ο εισαγγελικός λειτουργός παρέβη τα όρια και άγγιξε το πλαίσιο του εξαναγκασμού²⁰, διότι τότε μόνον γεννάται ζήτημα αυτοενοχοποίησης. Ιδιαίτερως όμως γι αυτόν τον υπαρκτό κίνδυνο διαλαμβάνει ο νομοθέτης με εγγυήσεις υπέρ του συνδιαλλεγόμενου. Έτσι, μπορούμε να εντοπίσουμε στο ίδιο το γράμμα της διάταξης τις συνιστώσες εκείνες που λειτουργούν ως θεματοφύλακες των περί ου ο λόγος δικαιωμάτων του κατηγορουμένου. Κατά ταύτα, πρέπει να έχουμε συνεχώς υπόψιν ότι η πρωτοβουλία για ποινική συνδιαλλαγή επιφυλάσσεται αποκλειστικά στον κατηγορούμενο. Συνεπώς, μόνο όταν εκείνος αποστεί της προστασίας του τεκμηρίου αθωότητας μπορεί να γίνει λόγος για ομολογία του σε πρακτικό συνδιαλλαγής! Αυτή η χρονική οριοθέτηση του ζητήματος φρονούμε ότι είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική ως προς τον παραλληλισμό των δύο εννοιών.

Πέραν τούτου, φαινόμενα παρέλκυσης και κατάχρησης του θεσμού από τον 'επιβλέποντα' εισαγγελικό λειτουργό με παράσυρση σε αναληθείς ομολογίες αλλά και γενικώς διαφύλαξη πάντων των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου επιχειρείται από την πρόβλεψη του νόμου για υποχρεωτική παράσταση δικηγόρου κατά την ποινική συνδιαλλαγή. Με αυτή την προϋπόθεση, ο νομοθέτης επιδιώκει να εξασφαλίσει ότι ο κατηγορούμενος θα τύχει των αναγκαίων νομικών συμβουλών ώστε να είναι σε θέση να αντιληφθεί τις συνέπειες των δηλώσεών του, να συνειδητοποιήσει ότι αφίσταται του δικαιώματός του σε δίκη που ως αντικείμενο θα είχε την διακρίβωση της ενοχής του με αντίστοιχη καταρράκωση του τεκμηρίου αθωότητας, στην οποία τακτική διαδικασία, δεν θα διέτρεχε κίνδυνο ενοχοποίησης εαυτόν.

Σημειωτέον και εδώ ότι κανένα αποτέλεσμα δεν παράγεται εάν το πρακτικό συνδιαλλαγής δεν υπογραφεί από δικαστικό λειτουργό. Συνεπώς, δεν πρόκειται για μια κρίση που έχει απεκδυθεί κάθε δικαστικού κύρους αλλά -τουλάχιστον τύποις- διατηρείται η ευχέρεια του δικαστή ως προς την επιβλητέα ποινή. Εφόσον όλα τούτα έχουν καταστεί γνωστά στον κατηγορούμενο και εκείνος συνειδητά αφίσταται της προστασίας που του παρέχει ο νόμος και το Σύνταγμα και δεδομένου ότι το τελευταίο καταλείπει περιθώρια παραίτησης κατά περίπτωση, οι διατάξεις της ποινικής συνδιαλλαγής φαίνεται να κινούνται εντός του συνταγματικού πεδίου.

²⁰ Ανδρουλάκης Ν. «Το Plea Bargaining κατά τον νέο σχέδιο Κ.Π.Δ.», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΔ, σελ. 409: «Στον σε κάθε περίπτωση αναγκαίο κριτικό έλεγχο, που εμπεριέχεται στην ίδια την έννοια της απόδειξης, περιλαμβάνεται λοιπόν αυτονόητα και ο έλεγχος της γνησιότητας της ομολογίας [...]»

iv. Η αρχή της ενοχής

Ιδίως όσον αφορά την αρχή της ενοχής, έχει υποστηριχθεί ότι με τις εναλλακτικές μεθόδους όπως η ποινική συνδιαλλαγή παραβιάζεται η θεμελιώδης σύλληψη της επιβολής ποινής αντίστοιχης με το άδικο που έθεσε ο δράστης. Έτσι, ενώ η ποινή επιμετράται από τον τακτικό δικαστή με βάση γενικούς και εκ των προτέρων τεθειμένους κανόνες, στην ποινική συνδιαλλαγή τέτοιες προβλέψεις δεν ισχύουν αφού το πλαίσιο ποινής είναι προκαθορισμένο και δεν μπορεί να αποστεί από τα προβλεπόμενα στα οικεία άρθρα.

Εν προκειμένω, ερευνητέα είναι τα περιθώρια σε συνταγματικό επίπεδο για τη νομιμότητα του θεσμού. Η κύρια σκέψη αντίκρουσης αυτής της επιφύλαξης έγκειται στην ήδη τεθειμένη στάθμιση που έχει προηγηθεί αυθεντικά από τον νομοθέτη, ο οποίος αφενός μεν έχει οριοθετήσει αυστηρά -τουλάχιστον καθ' ημάς- το πεδίο εφαρμογής των δεκτικών συνδιαλλαγής αδικημάτων (οικονομικού χαρακτήρα) και αφετέρου έχει αξιολογήσει το αντίστοιχο όφελος πρωτίστως για τον ίδιο τον κατηγορούμενο και αφετέρου για το κοινωνικό σύνολο ενόψει της ταχείας εκκαθάρισης της υπόθεσης. Έτι περαιτέρω, σημαντικότερη πτυχή του ζητήματος αναδεικνύεται ο καθορισμός της *ad hoc* ποινής από τον δικαστικό λειτουργό, χωρίς τα μέρη (ή ο εισαγγελέας) να έχουν λόγο προς τούτο, ούτε κατά τη σύνταξη του πρακτικού συνδιαλλαγής ούτε στην επ' ακροατηρίω διαδικασία επικύρωσής του. Τούτο σημαίνει ότι ο δικαστής που θα κληθεί να επικυρώσει το σχετικό πρακτικό διατηρεί πάσα εξουσία να ορίσει την επιβλητέα ποινή μέχρις του ανώτατου ορίου²¹. Συνεπώς δεν καταλύεται η αρχή της ενοχής, πλην επιβραβεύεται ο δράστης που επέλεξε να αποζημιώσει τον παθόντα και να συμβάλει στην ταχεία αποκατάσταση της έννομης τάξης.

v. Η αρχή της ισότητας

Η αρχή της ισότητας είναι ακόμη μια ένσταση που προβάλλεται από τους πολέμιους της ποινικής συνδιαλλαγής. Υποστηρίζουν, δηλαδή, ότι ο οικονομικά εύρωστος κατηγορούμενος που μπορεί και αποζημιώνει τους παθόντες από την πράξη του βρίσκεται σε ευμενέστερη θέση από κάποιον άλλο με ασθενέστερες οικονομικές δυνατότητες. Έτσι τίθενται οικονομικά κριτήρια στην ποινική μεταχείριση, πράγμα ανεπίτρεπτο για το νομικό μας πολιτισμό.

Ωστόσο, με μια προσεκτικότερη ματιά, διαπιστώνεται ότι η επιλογή των αδικημάτων που υπήχθησαν στην εμβέλεια των διατάξεων για την ποινική συνδιαλλαγή δεν είναι διόλου τυχαία. Πρόκειται έτσι για οικονομικού χαρακτήρα εγκλήματα, από τα οποία ο δράστης κατέστη κατά το μάλλον ή ήττον πλουσιότερος. Συνεπώς, δεν πρόκειται για μια αποκατάσταση απροσδιόριστης ζημίας επί όλων των εγκλημάτων αλλά για απόδοση του *in concreto* πλουτισμού του κατηγορουμένου, για αποζημίωση εν τοις πράγμασι της βλάβης που υπέστη ο παθών και που κατά την κοινή συμφωνία των μερών αξιολογείται στο ύψος που οι ίδιοι μαζί με τους συνηγόρους τους κατέληξαν.

Έτσι, δεν είναι ένα ποσό που κατά το δοκούν θα δώσει ο πλούσιος δράστης στον παθόντα για να 'καταπραΐνει τον πόνο του' κι εκείνος να λάβει άφεση αμαρτιών και να μπορεί να προβεί μάλλον σε κάποια επόμενη έκνομη ενέργεια αποβλέποντας και πάλι στην αποζημίωση του θύματος. Άλλωστε, η όλη

²¹ Βλ. και σχετική παραπομπή του άρ. 301 ΚΠΔ στο άρ. 79 ΠΚ.

φιλοσοφία του θεσμού, όπως είναι καταστρωμένος, επιχειρεί να φέρει τα μέρη σε μια σύγκλιση ώστε να επιτευχθεί η ουσιαστική απόδοση δικαιοσύνης κατά τρόπο αμεσότερο και ταχύτερο.

vi. Το δικαίωμα πρόσβασης σε β' βαθμό δικαιοδοσίας

Τέλος, αναφορικά με την ένσταση περί ανεπίτρεπτου αποκλεισμού του δεύτερου βαθμού δικαιοδοσίας²² λεκτέα τα κάτωθι. Το δικαίωμα πρόσβασης προς επανεξέταση της εκάστοτε απόφασης κατοχυρώνεται πολυπλεύρως σε υπερεθνικό επίπεδο²³. Ειδικότερα, ωστόσο, η ποινική συνδιαλλαγή είναι μια ιδιάζουσα περίπτωση, παρεκκλίνουσα από την τακτική διαδικασία στην οποία ο κατηγορούμενος ελεύθερα υποβάλλεται κατόπιν δικής του πρωτοβουλίας και αποδεχόμενος ελεύθερα τους όρους της προκειμένου να απολάβει και των ωφελημάτων που αυτή του εγγυάται και δη τη μειωμένη ποινή και την ταχεία εκκαθάριση της υπόθεσής του.

Διαφωτιστική επί του ζητήματος αναδεικνύεται η Επεξηγηματική Έκθεση του 7^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Στον οικείο τόπο²⁴, ορίζεται ότι το δικαίωμα σε επαναξιολόγηση της δικαστικής κρίσης μπορεί να συνίσταται στην επανεξέταση είτε της ενοχής είτε της ποινής του κατηγορουμένου. Άπαξ προβλέπεται δυνατότητα επαναξιολόγησης και ενός μόνο εξ αυτών, καλύπτεται η σχετικού περιεχομένου επιταγή της ΕΣΔΑ. Έτσι, η Έκθεση αναφέρει ότι, όταν για παράδειγμα εκείνος που έχει καταδικαστεί έχει ομολογήσει την ενοχή του, το δικαίωμα για επανεξέταση της υπόθεσής του μπορεί να περιορίζεται στο σκέλος της ποινής²⁵. Στην περίπτωση της ποινικής συνδιαλλαγής βέβαια, ο κατηγορούμενος νομίμως παραιτείται από το εν λόγω δικαίωμα και μάλιστα και από τις δύο συνιστώσες που θα μπορούσαν να κριθούν σε δεύτερο βαθμό. Τούτο φαντάζει λογικό εάν αναλογιστούμε ότι ως προς το μεν σκέλος της ενοχής υπάρχει ομολογία, ως προς το δε σκέλος της ποινής προβλέπεται ήδη από το νόμο κάποιο πλαίσιο που δεσμεύει το δικαστήριο, ώστε να μην μένει απροστάτευτος ο κατηγορούμενος που παρέσχε την ομολογία του σε προγενέστερο στάδιο.

Σε μια πιο ρηξικέλευθη προσέγγιση θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ο κατηγορούμενος που συνδιαλέχθηκε και καταδικάστηκε σε ορισμένη ποινή, δεν είναι πλήρως αποκλεισμένος από μια επαναξιολόγηση του ύψους αυτής. Εξηγούμεστε· βάσει της ομολογίας του, ο υπαίτιος θα καταδικαστεί σε μία ποινή εντός του τεθειμένου πλαισίου. Εάν, κατόπιν, θεωρήσει ότι η ποινή αυτή δεν συνάδει αναλογικά με την πράξη του, πάντοτε βέβαια με γνώμονα το περιθώριο εκτίμησης του δικαστή της ουσίας και την περιορισμένη εξουσία του να επιβάλει ποινή εντός του στενού πλαισίου των άρ. 301-302 ΚΠΔ, δύναται να ζητήσει από τον Άρειο Πάγο να ερευνήσει τη ορθή εφαρμογή των διατάξεων περί επιμέτρησης της ποινής (άρ. 79 ΠΚ). Στην τελευταία αυτή διάταξη, μάλιστα, κάνουν ρητή παραπομπή οι διατάξεις της ποινικής συνδιαλλαγής²⁶. Συνεπώς η

²² Βλ. άρ. 301 παρ. 9 και άρ. 302 παρ. 8 ΚΠΔ.

²³ Βλ. άρ. 2 παρ. 17 του 7^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

²⁴ Βλ. άρ. 2 παρ. 17 Επεξηγηματικής Έκθεσης του 7^{ου} ΠΠ της ΕΣΔΑ.

²⁵ «It does not require that in every case he should be entitled to have both his conviction and sentence so reviewed. Thus, for example, if the person convicted has pleaded guilty to the offence charged, the right may be restricted to a review of his sentence».

²⁶ Άρ. 301 παρ. 8 & άρ. 302 παρ. 7 ΚΠΔ.

εσφαλμένη εφαρμογή της ουσιαστικής ποινικής διάταξης περί επιμέτρησης της ποινής, στοιχειοθετεί τον προβλεπόμενο στο άρ. 510 παρ. 1 στ. (ε) ΚΠΔ λόγο αναίρεσεως. Ουδόλως αποκλείεται λοιπόν η επαναξιολόγηση της υπόθεσής στο σκέλος της επιβληθείσας ποινής, το οποίο σκέλος είναι και το μόνο δεκτικό δεύτερης εκτίμησης, αφού αυτό της ενοχής έχει κλείσει ήδη με την ομολογία του υπαιτίου. Την άποψη αυτή φαίνεται να έχει υπόψιν και η αιτιολογική έκθεση του Ν. 3904/2010²⁷, όπου ρητά αναφέρεται η δικαιοκρατική επιταγή για πρόβλεψη δυνατότητας άσκησης αναίρεσης ώστε να ελέγχεται ακριβώς η επιμέτρηση της ποινής που έλαβε χώρα από το δικαστή επικύρωσης του πρακτικού συνδιαλλαγής.

Άλλωστε, ο κατηγορούμενος υποβάλλοντας αίτημα ποινικής συνδιαλλαγής δηλώνει ότι αποδέχεται τους όρους αυτής και μάλιστα επικουρείται στην όλη διαδικασία από τον συνήγορό του. Μεταξύ των όρων που πρέπει να γνωστοποιούνται έτσι εξαρχής σ' εκείνον είναι και το ανέκκλητο της απόφασης που θα εκδοθεί κατόπιν συνδιαλλαγής. Μόνη η συνέχιση της διαδικασίας επομένως και η υπογραφή του σχετικού πρακτικού συνιστά έγκυρη παραίτηση από το δικαίωμα έφεσης²⁸. Αυτό βεβαίως υπό την προϋπόθεση ότι ο κατηγορούμενος συγκατατέθηκε ελεύθερα στην εν λόγω διαδικασία και η βούλησή του ήταν απαλλαγμένη ελαττωμάτων, πιέσεων ή αποτέλεσμα εξαναγκαστικών πρακτικών. Άλλαις λέξεσι, πρόκειται εδώ για έναν -θεμιτό-περιορισμό²⁹ του υπερεθνικά κατοχυρωμένου δικαιώματος σε δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας.

Αυτό ακριβώς το ζήτημα πραγματεύτηκε η απόφαση *Natsvlshvili & Togonidze κατά Γεωργίας* του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου³⁰. Σε αυτήν την υπόθεση, ο Amiran Natsvlshvili ήταν δήμαρχος και διευθύνων σύμβουλος μιας εταιρείας στην οποία ο ίδιος και η σύζυγός του (δεύτερη προσφεύγουσα) κατείχαν μετοχές. Εκείνος κατηγορήθηκε για αδικήματα εταιρικού δικαίου και κατόπιν διαδικασίας διαπραγμάτευσης καταδικάστηκε σε μειωμένη ποινή που συνίστατο σε επιβολή προστίμου. Η απόφαση αυτή του ΕΔΔΑ μπορεί να αφορά κατ' ουσίαν το θεσμό της ποινικής διαπραγμάτευσης, ωστόσο το Δικαστήριο προέβη σε κρίση επί της συμβατότητας των συναφών θεσμών με τις προβλέψεις της Σύμβασης και δη όσον αφορά το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη αλλά και τον αποκλεισμό του δεύτερου βαθμού δικαιοδοσίας, μιας και η Γεωργία επίσης απέκλειε την εν λόγω δυνατότητα σε αντίστοιχες περιπτώσεις.

Έτσι, επί της αιτίας του προσφεύγοντος για παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ περί του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, το ΕΔΔΑ σημείωσε τα εξής. Μόνη η διαπραγμάτευση της ομολογίας (αφού εκεί επρόκειτο για διαπραγμάτευση) δεν είναι αθέμιτη. Ωστόσο, εφόσον τέτοιες διαδικασίες συνεπάγονται

²⁷ Αιτιολογική έκθεση Ν. 3904/2010, άρ. 17 στ. (θ) : «Η δυνατότητα άσκησης του ένδικου μέσου της αναίρεσης (όχι όμως και της έφεσης) κατά της απόφασης του δικαστηρίου της ποινικής συνδιαλλαγής παρέχεται για αμιγώς δικαιοκρατικούς λόγους, αφού η διεξαγωγή της διαδικασίας επιμέτρησης της ποινής δεν πρέπει να τίθεται στο απυρόβλητο του αναιρετικού ελέγχου.»

²⁸ Καρδίμης Θ. «Σκέψεις επί της προτεινόμενης «ποινικής συνδιαλλαγής» του σχεδίου της επιτροπής Μαργαρίτη με βάση την αντίστοιχη γαλλική νομοθεσία και αφορμή την απόφαση *Natsvlshvili*», Αρθρογραφία, Ποινική Δικαιοσύνη 1/2015, σελ. 82

²⁹ Ανδρουλάκης Ν. «To Plea Bargaining κατά τον νέο σχέδιο Κ.Π.Δ.», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΔ, σελ. 403.

³⁰ ΕΔΔΑ, CASE OF NATSVLISHVILI AND TOGONIDZE v. GEORGIA, Application no. 9043/05, Judgement of 29 April 2014.

παραίτηση του κατηγορουμένου από δικονομικά του δικαιώματα, ερευνητέα είναι πλέον η εγκυρότητα αυτής της παραίτησης. Με άλλα λόγια κατά το ΕΔΔΑ, το δικαστήριο της ουσίας όφειλε να διακριβώσει εάν στο πρακτικό αποτυπώθηκε η αληθινή βούληση του κατηγορουμένου και κατά πόσο αυτή ελήφθη με τρόπο θεμιτό, κατόπιν πλήρους και αποτελεσματικής ενημέρωσης για τις νομικές συνέπειες αυτής.

Το Δικαστήριο στο πλαίσιο αυτό εξέτασε ορισμένα σημεία για την κατάγνωση της εγκυρότητας ή μη της παραίτησης. Έτσι, επεσήμανε³¹ ότι η πρωτοβουλία υποβολής σε διαπραγμάτευση προήλθε από τον ίδιο τον κατηγορούμενο και ήδη προσφεύγοντα και δεν επιβλήθηκε από την Εισαγγελία και ότι εκείνος εξέφρασε την πρόθεσή του να αποκαταστήσει την προκληθείσα ζημία στο κράτος. Έμφαση δίνει το ΕΔΔΑ και στο γεγονός ότι ο προσφεύγων είχε πρόσβαση στο υλικό της δικογραφίας σε χρόνο ικανό πριν την απόφασή του και ότι είχε εκπροσωπηθεί προσηκόντως από δύο συνηγούς της επιλογής του, οι οποίοι διασφάλισαν την παροχή νομικής συμβουλής καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων με την εισαγγελία και τον εκπροσώπησαν κατά τη δικαστική κρίση επί της συμφωνίας. Το ΕΔΔΑ στάθηκε ακόμη στο γεγονός ότι και το δικαστήριο της ουσίας που κλήθηκε να εξετάσει τη νομιμότητα της διαπραγμάτευσης, έθεσε ρητά την ερώτηση στον κατηγορούμενο εάν είχε υποστεί αθέμιτες πιέσεις κατά την διαπραγμάτευση και ο τελευταίος αφενός μεν απάντησε αρνητικά, αφετέρου δε, επιβεβαίωσε ρητά και απερίφραστα ότι είχε κατανοήσει πλήρως το περιεχόμενο της συμφωνίας που υπέγραψε, ότι του είχαν εξηγηθεί τα δικονομικά του δικαιώματα και οι έννομες συνέπειες της συγκατάθεσής του³².

Έτι περαιτέρω, το Δικαστήριο εξήρε ως σημαντική συνιστώσα υπέρ της νομιμότητας του θεσμού το γεγονός ότι μετά την υπογραφή της συμφωνίας μεταξύ του κατηγορουμένου, του συνηγού του και του εισαγγελέα, αυτή ετέθη προς δικαστική επικύρωση όπου ελέγχθηκαν οι όροι και οι προϋποθέσεις λήψης της. Άλλωστε, κατά τα αποδειχθέντα για το ΕΔΔΑ, ο φυσικός δικαστής που κλήθηκε να επικυρώσει τη συμφωνία, δεν δεσμευόταν προς τούτο κατά το εγγώριο δίκαιο και μπορούσε κάλλιστα να την απορρίψει εάν διαπιστωνόταν έλλειμμα ως προς τη νομιμότητα της διαδικασίας ή τη δικαιοσύνη της ποινής που συμφωνήθηκε ως επιβλητέα³³. Μάλιστα, ιδιαίτερως τονίστηκε η δημοσιότητα που τηρήθηκε κατά τη διαδικασία επικύρωσης. Κατόπιν διερεύνησης των ανωτέρω παραγόντων, το ΕΔΔΑ κατέληξε σε μη παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη.

Αναφορικά με το άρθρο 2 του 7^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ έκρινε καθόλα θεμιτό τον περιορισμό του δικαιώματος σε δεύτερο βαθμό

³¹ Καρδίμης Θ. «Σκέψεις επί της προτεινόμενης «ποινικής συνδιαλλαγής» του σχεδίου της επιτροπής Μαργαρίτη με βάση την αντίστοιχη γαλλική νομοθεσία και αφορμή την απόφαση *Natsvlshvili*», Αρθρογραφία, Ποινική Δικαιοσύνη 1/2015, σελ. 82.

³² ΕΔΔΑ *Natsvlshvili & Togonidze v. Georgia*, (Application no. 9043/05) Judgement of 29 April 2014, σκ. 90.

³³ ΕΔΔΑ *Natsvlshvili & Togonidze v. Georgia*, (Application no. 9043/05) Judgement of 29 April 2014, σκ. 92: «The Court also notes that a written record of the agreement reached between the prosecutor and the first applicant was drawn up. The document was then signed by the prosecutor and by both the first applicant and his lawyer, and submitted to the Kutaisi City Court for consideration. The Court finds this factor to be important, as it made it possible to have the exact terms of the agreement, as well as of the preceding negotiations, set out for judicial review in a clear and incontrovertible manner.»

δικαιοδοσίας³⁴. Σημείωσε δε ότι τα συμβαλλόμενα κράτη χαίρουν ευρέως πεδίου διακριτικής ευχέρειας αναφορικά με την εμβέλεια που θα κατοχυρώσουν στο εν λόγω δικαίωμα. Σε κάθε περίπτωση όμως, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, εφόσον ο κατηγορούμενος έχει αποδεχθεί κατά τρόπο συνειδητό και ελεύθερο τη δυνατότητα συνδιαλλαγής χωρίς πιέσεις, εξαναγκασμούς και παραπλανητικές υποσχέσεις από τον εισαγγελικό λειτουργό τη συνταχθείσα συμφωνία, ουσιαστικά προέβη σε παραίτηση από τον δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας, πράγμα που όφειλε να του εξηγήσει ο συνήγορός του. Με όλες αυτές τις σκέψεις το ΕΔΔΑ νομιμοποίησε τον θεσμό της ποινικής διαπραγμάτευσης που ανέκυψε ενώπιόν του και την εν πολλοίς αντίστοιχη διαδικασία της ποινικής συνδιαλλαγής, για την οποία διατυπώνονται ανάλογες επιφυλάξεις. Έτσι, αποσαφηνίστηκε και διατρανώθηκε αυθεντικά από το ίδιο το ΕΔΔΑ η συμβατότητα των εν λόγω εναλλακτικών μηχανισμών αποκαταστατικής δικαιοσύνης με την ΕΣΔΑ και τα δικαιώματα που η τελευταία κατοχυρώνει.

Εν συμπεράσματι, οι επιφυλάξεις νομιμότητας του θεσμού της ποινικής συνδιαλλαγής φαίνονται εν πρώτοις λελογισμένες και εξ'ων δικαιολογείται η συγκρατημένη στάση της Θεωρίας προς εφαρμογή του στην ελληνική έννομη τάξη. Παρατηρείται, ωστόσο, ότι ο ιστορικός νομοθέτης έχει καταβάλει την δέουσα προσοχή προκειμένου οι ρυθμίσεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας να μην αντιστρατεύονται εκείνες του Συντάγματος και να κινούνται πάντα στα πλαίσια της συνταγματικότητας. Άλλωστε, σε κάθε παρεκκλίνουσα διαδικασία γίνονται σταθμίσεις και υποχωρήσεις προς όλες τις κατευθύνσεις. Η εξυπηρέτηση παράλληλα και των δύο πτυχών της δίκαιης δίκης, ήτοι η ουσιαστική αλήθεια και η ταχεία ανεύρεσή της, δεν μπορούν να επιτευχθούν ταυτόχρονα χωρίς τις αντίστοιχες θυσίες. Σε όλο λοιπόν το οικοδόμημα του θεσμού της ποινικής συνδιαλλαγής εντοπίζουμε σταθμίσεις προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση. Ζητούμενο είναι το αναγκαίο μέτρο και εντέλει να μη θίγεται δι'αυτών ο σκληρός πυρήνας των ρυθμίσεων για τα δικαιώματα του κατηγορουμένου, όπως κατοχυρώνονται από υπέρτερης τυπικής ισχύος διατάξεις.

³⁴ ΕΔΔΑ Natsvlshvili & Togonidze v. Georgia, (Application no. 9043/05) Judgement of 29 April 2014, σκ. 93: «By analogy with its earlier findings as to the compatibility of the first applicant's plea bargain with the fairness principle enshrined in Article 6 § 1 of the Convention (see paragraphs 92-95 above), the Court considers that the waiver of the right to ordinary appellate review did not represent an arbitrary restriction falling foul of the analogous requirement of reasonableness contained in Article 2 of Protocol No. 7 either.»

Συγκριτική επισκόπηση του θεσμού³⁵

Η ποινική συνδιαλλαγή όπως έχει διαμορφωθεί σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, ως θεσμός αποκαταστατικής δικαιοσύνης, έχει βασικό σκοπό την αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ θύματος και δράστη, μέσω μιας διαδικασίας συζήτησης και διαπραγματεύσεως, ώστε παράλληλα να αποκαθίσταται και η κοινωνική ειρήνη. Εκτείνεται κατά κύριο λόγο σε περιουσιακά εγκλήματα, ακόμα και βαριάς μορφής, αλλά και πράξεις βίας³⁶. Στην Ευρώπη αρκετές έννομες τάξεις έχουν υιοθετήσει το θεσμό, έκαστη με διαφορετικό τρόπο, αλλά ακολουθώντας κατά βάση τις κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης³⁷, ήτοι τη διττή στόχευση αφενός στην προστασία του θύματος, αφετέρου στη γενική και ειδική πρόληψη, μέσω της επίλυσης συγκρούσεων και της αποκατάστασης της δικαιοσύνης.

Στη Γαλλία η κίνηση της ποινικής δίωξης διέπεται αποκλειστικά από την αρχή της σκοπιμότητας³⁸, γεγονός που δίδει πρόσφορο έδαφος για την επιτυχία του θεσμού, καθόσον επιτρέπει στον εισαγγελέα να συνεκτιμά διάφορους παράγοντες που επιβάλλουν την αποχή από αυτή, όπως είναι κατεξοχήν, οι προαναφερθέντες στόχοι της συνδιαλλαγής³⁹. Έτσι, η διαδικασία της ποινικής συνδιαλλαγής/διαμεσολάβησης (*médiation pénale*) μεταξύ δράστη και θύματος άρχισε να εφαρμόζεται άτυπα από τις εισαγγελικές αρχές ήδη κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1990, στους αποκαλούμενους «Οίκους της Δικαιοσύνης και του Δικαίου» (*Maisins du Justice et du Droit*)⁴⁰, με στόχο την αποκέντρωση της ποινικής δικαιοσύνης, την ευχερέστερη προσβασιμότητα των πολιτών σε αυτή και τη συμφιλίωση των μερών. Πλέον, η ποινική συνδιαλλαγή ρυθμίζεται από το άρθρ. 41 του γαλλικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (41-1 CPP 1959), το οποίο προβλέπει δυνατότητα του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών, πριν ασκήσει ποινική δίωξη να προσκαλέσει τα μέρη, εφόσον αυτά συναινούν, σε διαδικασία συνδιαλλαγής, όταν αυτή κρίνεται πρόσφορη για την αποκατάσταση της ζημίας του θύματος και την κοινωνική επανένταξη του δράστη⁴¹. Η διαδικασία έχει ανεπίσημο χαρακτήρα και διεξάγεται εκτός των δικαστικών αιθουσών, είτε στους «Οίκους της Δικαιοσύνης και του Δικαίου», όπου ως «μεσολαβητές» ορίζονται εισαγγελικοί λειτουργοί είτε σε χώρους κοινωφελών οργανώσεων όπου μεσολαβητικό ρόλο αναλαμβάνουν εθελοντές, μέλη των οργανώσεων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στη Γαλλία περίπου το 30% των ποινικών υποθέσεων επιλύεται με εφαρμογή θεσμών αποκαταστατικής δικαιοσύνης⁴².

Στη Γερμανία, παρότι κυριαρχεί η αρχή της νομιμότητας στην ποινική δίωξη, η πρακτική σκοπιμότητα αποσυμφόρησης της ποινικής ύλης έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών περάτωσης της ποινικής δίκης. Συγκεκριμένα,

³⁵ Στέργιος Λυντέρης

³⁶ Μυλωνόπουλος Χ., Η «ικανοποίηση του παθόντος» και η «ποινική συνδιαλλαγή» στο Ν. 3904/2010, ΠοινΔικ 1/2011 σ. 55

³⁷ Βλ. Σύσταση Νο. R (99) 19 της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διαμεσολάβηση σε ποινικές υποθέσεις, η οποία υιοθετήθηκε στις 15-9-1999.

³⁸ Παπαδόπουλος Κ. Διαδικασίες ποινικής επιτάχυνσης στην ΕΕ και ο Ν. 3904/2010 για τον εξορθολογισμό της ποινικής δικαιοσύνης, ΠοινΔικ 1/2011, σ. 74 επ.

³⁹ Βλ. Τριανταφύλλου Γ., Η συνδιαλλαγή: προβλήματα από τη ρύθμιση ενός νέου θεσμού, ΠοινΧρ 1995, σ. 1054

⁴⁰ Κατ' ουσίαν περιφερειακά παραρτήματα των εισαγγελικών υπηρεσιών σε υποβαθμισμένες προαστιακές περιοχές.

⁴¹ Βλ. Μυλωνόπουλο ό.π./ Τριανταφύλλου ό.π.

⁴² Παπαδόπουλος ό.π.

η διαδικασία συνδιαλλαγής (Suehneversuch) προβλέπεται στο 380 του γερμΚΠΔ (StPO) ως διαδικαστική προϋπόθεση έγερσης της «ιδιωτικής ποινικής αγωγής», ως επί το πλείστον σε κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα ως προς τα οποία η τιμώρηση δεν είναι με γνώμονα τη γενική πρόληψη απαραίτητη⁴³. Η απόπειρα συνδιαλλαγής στο γερμανικό δίκαιο έλκει την καταγωγή της από θεσμούς του Πρωσικού Δικαίου και χρονολογείται ήδη από το 1808⁴⁴. Πρόκειται για μία δυνατότητα αποφυγής της κανονικής ποινικής διαδικασίας (Diversion), θυματοκεντρικού χαρακτήρα, παρόμοια με τις αντίστοιχες διαδικασίες στις ΗΠΑ (mediation, reconciliation)⁴⁵. Εν προκειμένω, ο δράστης και το θύμα επιδιώκουν τη συμφιλίωση προκειμένου να μην οδηγηθεί η υπόθεση στα δικαστήρια. Η οργάνωση των διαιτητικών αρχών διαφέρει στα διάφορα Ομόσπονδα Κρατίδια. Έτσι, «διαιτητές» αποτελούν είτε εκλεγμένοι άμισθοι πολίτες, είτε πρόσωπα με δημόσια αξιώματα, όπως ο Δήμαρχος είτε ειδικοί δημόσιοι υπάλληλοι, ακόμα και ανώτεροι δικαστικοί υπάλληλοι (Rechtspfleger)⁴⁶. Υποστηρίζεται μάλιστα ότι η συμμετοχή του λαϊκού στοιχείου στην επίλυση (απλών) διαφορών είναι καταλυτική για τη συμφιλίωση δημιουργώντας ένα - όχι αυστηρά νομικό- πλαίσιο εμπιστοσύνης, ενώ ο ρόλος του συμφιλιωτή είναι καθοριστικός στη διευκόλυνση των μερών να καταλήξουν σε συμβιβασμό. Οι διάδικοι έχουν υποχρέωση εμφάνισης ενώπιον της αρμόδιας αρχής για συνδιαλλαγή, ενώ μπορούν ενίοτε να εκπροσωπηθούν από πληρεξουσίους. Η διαδικασία είναι προφορική και μυστική, ενώ λαμβάνει χώρα και αποδεικτική διαδικασία (εξέταση μαρτύρων και πραγματογνωμόνων). Ο συμβιβασμός που θα προκύψει αποτελεί εκτελεστό τίτλο και διαδικαστικό κώλυμα για την πρόοδο της ποινικής δίκης. Μόνο σε περίπτωση αποτυχίας της συνδιαλλαγής, είναι δυνατή η έγερση «ιδιωτικής ποινικής αγωγής», εφόσον προσαχθεί σχετικό πιστοποιητικό αποτυχίας, το οποίο δεν μπορεί να λάβει ο παθών εάν δηλώσει ότι δεν επιθυμεί το συμβιβασμό. Διαπιστώνεται λοιπόν, ότι στα συγκεκριμένα εγκλήματα η επιβολή ποινής λειτουργεί ως ultima ratio και προκρίνεται η συναινετική διεκπεραίωση των υποθέσεων.

Παρεμφερή συστήματα αποκαταστατικής και συμβιβαστικής δικαιοσύνης έχουν υιοθετήσει κι άλλες ευρωπαϊκές έννομες τάξεις. Για παράδειγμα στο Βέλγιο και στην Ολλανδία, η οποία χαρακτηρίζεται ως το «βασιλείο της αρχής της σκοπιμότητας»⁴⁷, η διαδικασία της συνδιαλλαγής εκκινεί με πρωτοβουλία του εισαγγελέα και εάν ο δράστης συμφωνήσει μαζί του ως προς την αποζημίωση του παθόντος απαλλάσσεται από την ποινική δίωξη. Στην Αυστρία και την Ελβετία, αντίστοιχα με το γερμανικό σύστημα, ο αρμόδιος εισαγγελέας αναθέτει την εξώδικη επίλυση της διαφοράς σε τρίτο αρμόδιο όργανο (υπεύθυνο επιτήρησης ή «κατάλληλη οργάνωση»), όμως εν προκειμένω η διαδικασία

⁴³ Πρόκειται για τα εγκλήματα κατά της τιμής (εξύβριση), την απλή σωματική βλάβη εκ προθέσεως και εξ αμελείας, την απειλή, τη φθορά ξένης ιδιοκτησίας, την προσβολή του απορρήτου των επιστολών και τη διατάραξη της οικιακής ειρήνης.

⁴⁴ Κοκκινάκης Κ., Η δυνατότητα εισαγωγής θεσμών αποσυμφόρησης της Ποινικής Δικαιοσύνης, Το παράδειγμα της «Ιδιωτικής Ποινικής Αγωγής» του Γερμανικού Δικαίου, ΠοινΔικ 7/2008, σ. 897 επ.

⁴⁵ Στις ΗΠΑ η συνδιαλλαγή προβλέπεται σε ορισμένες Πολιτείες ως διαδικασία εναλλακτική ή παράλληλη με την παραδοσιακή δίκη, και διεξάγεται στα λεγόμενα δικαστήρια της γειτονιάς ή επιτροπές συμφιλίωσης (neighbourhood Justice Centers, Community Boards). Η διαδικασία που εκκινεί με πρωτοβουλία είτε των μερών είτε του δικαστηρίου, εποπτεύεται συνήθως από «συμφιλιωτές» εξωδικαστικούς και έχει στόχο τη συμφιλίωση των μερών, μέσω της συμφωνίας τους που είναι άλλοτε εκτελεστή και άλλοτε όχι. (Τριανταφύλλου ό.π. σ. 1053-1054)

⁴⁶ Κοκκινάκης ό.π.

⁴⁷ Βλ. Παπαδόπουλο ό.π.

αφορά μόνο σε ποινική δίωξη ανηλίκου. Τέλος, αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση της Αγγλίας, όπου επί ήσσονος σημασίας εγκλημάτων, με πρωτοβουλία του δικαστή στο στάδιο μετά τη διαπίστωση της ενοχής αλλά πριν την κατάγνωση της ποινής, επιδιώκεται η επίτευξη συμβιβασμού των διαδίκων, με αποκατάσταση της βλάβης του παθόντος. Πρόκειται για μια προσωπική συνάντηση και επικοινωνία μεταξύ των μερών, υπό την επιτήρηση της αρμόδιας υπηρεσίας συνδιαλλαγής. Η αποκατάσταση δεν περιλαμβάνει μόνο την αποζημίωση, αλλά απαιτεί συνήθως κάποια επιπλέον «θυσία», όπως λ.χ. την κοινωφελή εργασία, και καταλαμβάνει μόνο ενήλικες δράστες⁴⁸.

⁴⁸ Μυλωνόπουλος ό.π. σ. 54

Ιστορική εξέλιξη του θεσμού στην ελληνική έννομη τάξη

ι. Σχέδιο ΚΠΔ «επιτροπής Μανωλεδάκη»

Η συμβιβαστική διαδικασία της ποινικής συνδιαλλαγής και της αποκατάστασης της βλάβης του παθόντος δεν έχει διαχρονικά -σε αντίθεση με άλλα νομικά συστήματα- διευρυμένη παρουσία στην ελληνική έννομη τάξη. Ορισμένες πρόδρομες και αποσπασματικές μορφές της διακρίνονται στο άρθρ. 25 παρ. 4 Ν 1882/1990 για το αδίκημα της μη καταβολής βεβαιωμένων οφειλών προς το δημόσιο, όπου προβλεπόταν ως λόγος άρσης του αξιοποίνου η ολοσχερής εξόφλησή τους και στο άρθρ. 103 Ν 1165/1918 (πρώην τελωνειακού κώδικα), στο οποίο προβλεπόταν η κατάργηση της ποινικής δίκης, εφόσον έως την έκδοση οριστικής απόφασης ο υπόχρεος κατέβαλλε το επιβληθέν πολλαπλό τέλος, παραιτούμενος των προβλεπόμενων στον εν λόγω νόμο ενδίκων μέσων.⁴⁹

Η πρώτη συστηματική προσπάθεια προώθησης του θεσμού της ποινικής συνδιαλλαγής μεταξύ παθόντος και κατηγορουμένου (conciliation, mediation), υπήρξε το σχέδιο αναθεώρησης του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας της επιτροπής Μανωλεδάκη (1995), στο άρθρο 71 του οποίου γινόταν μεία ακριβώς του όρου «συνδιαλλαγή δράστη - παθόντος» και προβλεπόταν η δυνατότητα του εισαγγελέα να καλέσει τους τελευταίους αυτεπαγγέλτως ή μετά από αίτησή τους, να εμφανιστούν ενώπιόν του για συνδιαλλαγή. Έπειτα, κατόπιν κοινής δήλωσης των διαδίκων ότι επήλθε πλήρης ικανοποίηση του παθόντος, προβλεπόταν η οριστική αποχή από την άσκηση ποινικής δίωξης. Παρατηρείται λοιπόν, ότι η εν λόγω ρύθμιση οδηγούσε σε πλήρη απαλλαγή από την ποινή, σε αντίθεση με τη σημερινή μορφή που θα εξεταστεί στη συνέχεια. Στο πεδίο εφαρμογής του θεσμού ενέπιπταν πλημμελήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, εξ αμελείας εγκλήματα κατά της σωματικής ακεραιότητας και κακουργήματα για τα οποία προβλεπόταν έμπρακτη μετάνοια.

Στην Εισηγητική Έκθεση του ΣχΚΠΔ, τονιζόταν ότι στα εγκλήματα που καταλαμβάνονται από την εν λόγω ρύθμιση «προέχει η ικανοποίηση του παθόντος και η αποκατάσταση ειρηνικών σχέσεων μεταξύ δράστη και θύματος και έπεται η ποινική αξίωση της πολιτείας⁵⁰. Όταν λοιπόν, οι πρώτες έχουν επιτευχθεί, η τυφλή εμμονή στην τελευταία προκειμένου «πάση θυσία» να αποδοθεί μομφή στο δράστη, αποτελεί δυσανάλογο κακό για αυτό σε σχέση με το σκοπό που εξυπηρετεί η ποινή εμφανίζεται συνεπώς ως καταχρηστική άσκηση της ποινικής καταστολής». Πρόκειται για μία πρωτοποριακή επιχειρηματολογία, η οποία δίνει έμφαση στον σκοπό της δικαιοσύνης ειρήνης, που μπορεί να υπηρετηθεί σε ορισμένα εγκλήματα μέσω της επίτευξης ειρηνικών σχέσεων δράστη και θύματος και της αποκατάστασης της βλάβης του τελευταίου, εξίσου αποτελεσματικά με την ποινική κύρωση.

Ωστόσο, η πρόταση αυτή δέχθηκε έντονη κριτική από τη Θεωρία⁵¹ αναφορικά με τα εξής προβληματικά της χαρακτηριστικά: Πρώτον, το πεδίο εφαρμογής της

⁴⁹ Δαγκλής Ν., Μορφές συμβιβαστικής περάτωσης της ποινικής δίκης de lege lata και de lege ferenda, 2016, σ. 175-176, βλ. και Λίβος Ν., Η απαλλαγή από την ποινή επί ικανοποίησης του ζημιωθέντος μέχρις εκδόσεως της οριστικής αποφάσεως, ΠοινΧρον Ν' /2000, σ. 289 επ.

⁵⁰ Λίβος ό.π. σ. 289

⁵¹ Βλ. Τριανταφύλλου Γ., Η συνδιαλλαγή: προβλήματα από τη ρύθμιση ενός νέου θεσμού, ΠοινΧρ 1995, σ. 1049 επ., βλ. και Λίβος ό.π. σ. 290

ήταν συγκεχυμένο και περιελάμβανε ετερόκλητα αδικήματα, χωρίς σαφή κοινή ratio. Δεύτερον, εξέλειπε η εσωτερική συνοχή μεταξύ ΠΚ και ΚΠοινΔ, καθώς σε εγκλήματα για τα οποία δεν προβλεπόταν έμπρακτη μετάνοια, εντούτοις, υπήρχε δυνατότητα αποχής από την ποινική δίωξη. Τρίτον, γεννήθηκαν αμφιβολίες ως προς το ρόλο του εισαγγελέα ως συμφιλιωτή, με κίνδυνο έγερσης πιθανών υπονοιών μεροληψίας στο πρόσωπό του. Τέταρτον, δεν καθίσταται σαφές εάν η συνδιαλλαγή αποτελεί διαδικαστική προϋπόθεση της δίκης στα ρυθμιζόμενα εγκλήματα. Τελικά, θεωρήθηκε ότι παρά τις σχετικές διακηρύξεις, βασική προτεραιότητα της ρύθμισης αποτέλεσε μάλλον η αποσυμφόρηση των δικαστηρίων. Η ποινική συνδιαλλαγή δεν εισήχθη τελικά με αυτή την προτεινόμενη μορφή.

Ακολούθησαν μεμονωμένες ρυθμίσεις όπως η διάταξη του άρθρ. 79 παρ. 3 του Ν 5960/1933⁵² κατά την οποία το αξιόποινο της εκδόσεως ακάλυπτης επιταγής εξαλείφεται σε περίπτωση πλήρους αποζημίωσης του κομιστή μετά τη νόμιμη εμφάνιση και μη πληρωμή της επιταγής και η εισαγωγή της πλήρους ικανοποίησης του παθόντος ως λόγου εξαλείψεως του αξιοποίνου για ορισμένα αδικήματα στον Ποινικό Κώδικα. Αρχικά, για τα εξ αμελείας τελούμενα εγκλήματα κοινού κινδύνου, καθώς και για τις πλημμεληματικές μορφές της υπεξαίρεσης, της απάτης, της απάτης με υπολογιστή, της απάτης περί τις ασφάλειες δυνάμει της διάταξης του άρθρ. 14 Ν. 2721/1999 (τροποποίηση αντιστοίχως των άρθρ. 289, 379 και 393 ΠΚ), και για το αδίκημα της μη καταβολής των ασφαλιστικών εισφορών (άρθρ. 20 Ν. 2721/1999 με το οποίο προστ. το άρθρ. 2 Ν. 86/1967. Εν συνεχεία, υπήρξε επέκταση του πεδίου εφαρμογής του άρθρ. 393 ΠΚ στα πλημμελήματα φθοράς ξένης ιδιοκτησίας, τοκογλυφίας και αισχροκέρδειας⁵³.

ii. Η ποινική συνδιαλλαγή του άρθρ. 308B πΚΠΔ

Με το νόμο 3904/2010⁵⁴, για τον εξορθολογισμό και τη βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, αφενός επεκτάθηκε το πεδίο εφαρμογής της εντελούς ικανοποίησης ως λόγου μερικής ή ολικής απαλλαγής από την ποινή του ΠΚ σε όλα τα πλημμελήματα και κακουργήματα κατά της ιδιοκτησίας ή της περιουσίας. Αφετέρου εισήχθη για πρώτη φορά στη χώρα μας μια συμβιβαστική διευθέτηση των ποινικών διαφορών, με τον όρο «ποινική συνδιαλλαγή»⁵⁵.

Ειδικότερα, με το άρθρ. 17 του εν λόγω νόμου εισήχθη το άρθρ. 308B στον πΚΠΔ, το οποίο προέβλεπε δυνατότητα ποινικής συνδιαλλαγής επί περιουσιακών κακουργημάτων, ήτοι σε περίπτωση άσκησης ποινικής δίωξης για κακουργηματική υπεξαίρεση, απάτη, απιστία και τοκογλυφία, τη σύνταξη πρακτικού περί απόδοσης του πράγματος ή εντελούς ικανοποίησης μεταξύ του παθόντος και του κατηγορουμένου, ενώπιον του εισαγγελέα, που οδηγούσε σε επιβολή μειωμένης ποινής, με δυνατότητα κρίσης του δράστη ως ατιμώρητου. Ο νομοθέτης προέκρινε το θεσμό αυτόν, ως εναλλακτική διαδικασία απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, που εναρμονίζεται πλήρως με την κεντρική στόχευση

⁵² Το οποίο προστ. με το άρθρ. 4 παρ. 1 Ν. 2408/1996

⁵³ Όπως τροποπ. Με το άρθρ. 27 Ν. 3346/2005

⁵⁴ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 3904 ΦΕΚ Α' 218/23.12.2010

⁵⁵ Καλφθέλης Γ., Οι ραγδαίες εξελίξεις στο ευρωπαϊκό δικονομικό δίκαιο (και ο πρόσφατος νόμος 3904/2010 για την ποινική συνδιαλλαγή), Ποιν Χρον ΞΑ/2011, σ. 241

της ποινικής δίκης για αποκατάσταση της δικαιοσύνης⁵⁶. Άλλωστε, η θέσπισή του υπακούει στις συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης⁵⁷, αλλά και στην αναγκαιότητα ελάφρυνσης του φόρτου εργασίας των δικαστηρίων. Μάλιστα, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου⁵⁸, ένα πολύ μεγάλο ποσοστό ποινικών υποθέσεων (από 60-86%) σε έννομες τάξεις όπου εφαρμόζονται τέτοιοι θεσμοί (ΗΠΑ, Μ. Βρετανία, Ιταλία) επιλύεται με συναφείς ειδικές διαδικασίες, που επιτρέπουν την ικανοποιητική υλοποίηση της τακτικής διαδικασίας στις υπόλοιπες περιπτώσεις, συμβάλλοντας εμμέσως, στη βελτίωση της ποιότητας απονομής δικαιοσύνης, τηρουμένων των αξιώσεων του άρθρ. 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Μάλιστα, παρατηρήθηκε ότι, εκ πρώτης όψεως, μπορεί να αντιταχθεί στην εισαγωγή του θεσμού η ασυμβατότητά του με θεμελιώδεις δικονομικές αρχές και με το δόγμα του ηπειρωτικού ποινικού δικαίου, το οποίο προτάσσει την ποινική αξίωση της Πολιτείας, ιδίως στα κακούργηματα. Δεν πρέπει να παροράται ωστόσο, ο εναλλακτικός χαρακτήρας της συνδιαλλαγής, και η εφαρμογή της στην επίλυση ποινικών διαφορών αμιγώς οικονομικού περιεχομένου, όπου η αποκατάσταση της προκληθείσας περιουσιακής βλάβης αντισταθμίζει, ως ένα βαθμό, το άδικο της συμπεριφοράς, ώστε αμβλύνει την αξίωση βαριάς τιμώρησης του δράστη. Συνολικά λοιπόν, η ποινική συνδιαλλαγή υπηρετεί αποτελεσματικά τόσο τον ποινικό σκοπό της δικαιοσύνης, όσο και την αξίωση του θύματος για εντελή ικανοποίησή του.

Η διαδικασία του άρθρ. 308B πΚΠΔ εμφανίζει αρκετές ομοιότητες με την ισχύουσα ρύθμιση, επομένως, σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμη μια συνοπτική της επισκόπηση, με αναφορά στα σημαντικά σημεία, τα προβλήματα και τις ελλείψεις της διάταξης για να ακολουθήσει αντιπαράβολή με τα άρθρ. 301 και 302 του νΚΠΔ στο οικείο κεφάλαιο.

Ως προς το πεδίο εφαρμογής του 308B ΚΠΔ, διαπιστώνεται ότι κατά βάση συνιστά προέκταση των ρυθμίσεων του ουσιαστικού ποινικού δικαίου (384 και 406Α ΠΚ), που επέτρεπαν για τα ίδια εγκλήματα την έμπρακτη μετάνοια και τους λόγους απαλλαγής από την ποινή⁵⁹. Εξάλλου, εξαιρούνταν τα κακούργηματα που στρέφονταν κατά του Δημοσίου, των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού⁶⁰. Τέλος, ρητά (όπως και σήμερα) η διαδικασία δεν επεκτεινόταν σε τυχόν συρρέοντα εγκλήματα εκτός πεδίου εφαρμογής του άρθρου.

Η διαδικασία προϋπέθετε άσκηση ποινικής δίωξης και εκκινούσε με υποβολή αιτήματος του κατηγορουμένου ότι επιθυμεί να αποδώσει το πράγμα ή να αποκαταστήσει τις συνέπειες του εγκλήματος, μέχρι την τυπική περάτωση της ανάκρισης. Κατόπιν, ο εισαγγελέας καλούσε τον κατηγορούμενο και τον παθόντα να εμφανισθούν ενώπιόν του μετά ή διά των συνηγόρων τους για συνδιαλλαγή. Μάλιστα, προβλεπόταν ο υποχρεωτικός διορισμός συνηγόρου από τον σχετικό πίνακα του οικείου δικηγορικού συλλόγου στον διάδικο που

⁵⁶ Αιτιολογική Έκθεση του νόμου 3904/2010, άρθρ. 17 σ. 8-9

⁵⁷ Βλ. Σύσταση Νο. R (99) 19 της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διαμεσολάβηση σε ποινικές υποθέσεις, η οποία υιοθετήθηκε στις 15-9-1999.

⁵⁸ Ο.π.

⁵⁹ Παπαδαμάκης Α., Ποινική Δικονομία, Θεωρία-Πράξη-Νομολογία, 2012, σ. 426

⁶⁰ Η δυνατότητα συνδιαλλαγής επεκτάθηκε σε οικονομικά αδικήματα τελούμενα σε βάρος του Δημοσίου με το άρθρ. 2 Ν. 4312/2014. Βλ. κριτική Καλφάλη Γ. ο οποίος αναφέρεται σε μία «κατ'επίφαση» ποινική συνδιαλλαγή με ρυθμίσεις ετερόκλητες σε σχέση με το άρθρ. 308B ΚΠΔ και αμφίβολης συνταγματικότητας. ΠοινΔικ 3-4/2014, σ. 285

δεν είχε. Όπως ορθά επισημαίνεται, η ανάγκη κατάρτισης μιας σοβαρής και δεσμευτικής συμφωνίας μεταξύ των μερών, επιβάλλει την εκπροσώπησή τους από συνηγόρους, με σκοπό τη διασφάλιση της αποτελεσματικότερης υπεράσπισης των συμφερόντων τους⁶¹.

Κατόπιν, ο εισαγγελέας έτασσε δεκαπενθήμερη προθεσμία στους διαδίκους για σύνταξη πρακτικού συνδιαλλαγής το οποίο περιελάμβανε μεν βεβαίωση απόδοσης του ιδιοποιουμένου πράγματος ή εντελούς ικανοποίησης του ζημιωθέντος, αλλά όχι –όπως συμβαίνει στην ισχύουσα ρύθμιση- ομολογία επί της ενοχής του κατηγορουμένου. Ως εκ τούτου, η ρύθμιση αντιμετώπισε την εύλογη κριτική⁶² περί αντισυνταγματικότητας λόγω έμμεσης καθιέρωσης τεκμηρίου ενοχής, αφού είναι πιθανόν ο δράστης να μην παραδέχεται την ενοχή του αλλά για λόγους προσωπικού συμφέροντος να προχωρά στη συνδιαλλαγή και να του επιβάλλεται χαμηλότερη ποινή. Ακόμη, δεν προβλεπόταν παράταση στην ανωτέρω προθεσμία, με αποτέλεσμα να είναι ασφικτικά τα χρονικά πλαίσια για την ευόδωση της διαδικασίας στην πράξη, γεγονός που δε συμβαδίζει με τη ratio legis της ρύθμισης⁶³.

Επιπλέον, υπήρχαν προβλέψεις, αντίστοιχες με τις νυν ισχύουσες, σχετικά με την περάτωση της ανάκρισης, την υποχρεωτική άρση τυχόν μέτρων δικονομικού καταναγκασμού (ως προς όλους τους συμμετόχους), καθώς και την καταστροφή με ποινή ακυρότητας του σχετικού υλικού σε περίπτωση αποτυχίας της συναλλαγής.

Στην περίπτωση απόπειρας των ανωτέρω εγκλημάτων ελάμβανε χώρα χρηματική ικανοποίηση του παθόντος λόγω ηθικής βλάβης, χωρίς να ορίζεται ανώτατο χρηματικό όριο. Επίσης, η καταβολή του συμφωνημένου χρηματικού ποσού από έναν συμμετόχο λειτουργούσε, όπως και σήμερα, προς όφελος όλων, βέβαια, με σκοπό τη διασφάλιση του δικαιώματος πρόσβασης σε φυσικό δικαστή όπως κατοχυρώνεται το άρθρ. 8 του Συντάγματος και το άρθρ. 6 της ΕΣΔΑ προβλεπόταν η δυνατότητα χωρισμού της υπόθεσης για το συμμετόχο που δεν επιθυμούσε τη συνδιαλλαγή⁶⁴. (Οι σχετικές προβληματικές αναλύονται επί της ισχύουσας ρύθμισης).

Ακολουθούσε ταχεία εισαγωγή της υπόθεσης στο Μονομελές Εφετείο, με την αιτιολογία ότι πρόκειται για μία «αποδεδειγμένη υπόθεση»⁶⁵. Έτσι, μέσα σε πέντε ημέρες από τη σύνταξη του πρακτικού ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών διαβίβαζε τη δικογραφία στον Εισαγγελέα Εφετών και ακολουθούσε άμεση εισαγωγή της υπόθεσης στο δικαστήριο, με κλήτευση μόνο του κατηγορουμένου και όχι του παθόντος. Η αποβολή του παθόντος από τη διαδικασία στο ακροατήριο είχε επικριθεί ως αντιτιθέμενη στη ratio του θεσμού, καθώς εμπόδιζε την (καθοριστική) συμβολή του τελευταίου προς το σκοπό της συμφιλίωσης, της εννόμου ειρήνης και της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας. Πλέον, προβλέπεται κλήτευση του ζημιωθέντος όπως αναλύεται στο οικείο κεφάλαιο.

⁶¹ Παπαδαμάκης ό.π. σ. 427

⁶² Μικρός Μ. Ο θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής στην Ελλάδα, σε Αποκαταστατική δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις, προς μια νέα ευρωπαϊκή προοπτική, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, 2013, επιμ. Α. Πιτσελά – Ε. Συμεωνίδου, σ. 177 επ.

⁶³ Βλ. Παπαδόπουλο Κ., Διαδικασίες ποινικής επιτάχυνσης στην ΕΕ και ο Ν 3904/2010 για τον εξορθολογισμό της ποινικής δικαιοσύνης. ΠοινΔικ 1/2011, σ. 85

⁶⁴ Αιτ. έκθ ο.π. σ. 9

⁶⁵ Αιτ. έκθ. ο.π.

Ιδιαίτερως προβληματική εμφανιζόταν η παρ. 7 του άρθρου, που προέβλεπε ότι το δικαστήριο εκτιμώντας (μόνο) το πρακτικό συνδιαλλαγής, κήρυσσε ένοχο τον κατηγορούμενο και επέβαλλε σε αυτόν, κατά το άρθρ. 79 ΠΚ, ποινή έως τρία έτη, εκτός αν, μετά από συνεκτίμηση των περιστάσεων, έκρινε ότι πρέπει να μείνει ατιμώρητος. Οι κατάλληλες περιστάσεις θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν τη συνδιαλλαγή μεταξύ θύματος και δράστη που έλαβε χώρα, τα βάρη που υπέστη ο δράστης προκειμένου να καταβάλει την αποζημίωση ή το βαθμό εκούσιας βούλησης⁶⁶. Μάλιστα κατά τις αιτιολογικές σκέψεις του νόμου⁶⁷ «η λειτουργική αρμοδιότητα του δικαστηρίου εξικνείται στην επικύρωση του πρακτικού συνδιαλλαγής, το οποίο υποδηλώνει την ενοχή του κατηγορουμένου για την πράξη που περιγράφεται στο κατηγορητήριο». Για αυτό και παρέλκει εν προκειμένω, η διεξαγωγή αποδεικτικής διαδικασίας, για τη διαπίστωση της ενοχής του δράστη. Την θέση αυτή υιοθέτησε και ο Άρειος Πάγος στη μοναδική απόφασή του αφορώσα την ποινική συνδιαλλαγή⁶⁸, κατά την οποία επικυρώθηκε ως ορθή και αιτιολογημένη καταδικαστική απόφαση για το έγκλημα της τοκογλυφίας από κοινού κατά συρροή και κατ' εξακολούθηση. Εν προκειμένω, το δικαστήριο έλαβε υπόψη του μόνο τα επίδικα πρακτικά συνδιαλλαγής και δεν προέβη στη διεξαγωγή περαιτέρω αποδεικτικής διαδικασίας για τη διαπίστωση της ενοχής. Τα λοιπά έγγραφα που αναγνώσθηκαν καθώς και το υπόλοιπο αποδεικτικό υλικό αξιολογήθηκε μόνο για την επιμέτρηση της ποινής που επιβλήθηκε και δεν λήφθηκε υπόψη για την κατάφαση της ενοχής των κατηγορουμένων. Κατά το Ακυρωτικό, «στα πλαίσια ποινικής συνδιαλλαγής η εξουσία του εξαντλείται στην επικύρωση του σχετικού πρακτικού και δεν υφίσταται δικονομική δυνατότητα απορρίψεως του και αθώωσης του κατηγορουμένου».

Τα συγκεκριμένα επιχειρήματα δεν είναι ικανοποιητικά, καθώς η διαδικασία που περιγράφεται φαίνεται να έχει έναν απλώς επικυρωτικό χαρακτήρα, γεγονός αντίθετο στη δικαιοδοτική εκ του Συντάγματος λειτουργία των ποινικών δικαστηρίων, τα οποία είναι επιφορτισμένα με τον κολασμό των εγκλημάτων (96 Σ) και στη θεμελιώδη ποινική αρχή *nulla poena sine processu*. Επιπλέον, η εν λόγω επιβολή ποινής βασιζόμενη σε ένα τεκμήριο ενοχής, η οποία δε στηρίζεται καν σε ομολογία του κατηγορουμένου, ούτε προκύπτει από κανονική αποδεικτική διαδικασία, είναι δογματικά αθεμελίωτη και ουσιαστικά ανομιμοποίητη, αντιβαίνοντας στη θεμελιώδεις αρχές της ενοχής, της ηθικής απόδειξης και της μη αυτοενοχοποίησης. Τέλος, χωρίς τη λήψη υπόψη όλου του σχετικού αποδεικτικού υλικού, δεν μπορεί να ελεγχθεί από το δικαστήριο εάν η συμφωνία των μερών ήταν πραγματική και χωρίς ελαττώματα.

Ως προς την πρόβλεψη περί δυνητικής απαλλαγής από την ποινή, μολονότι τέθηκε (σε συνδυασμό με την μη επιβολή δικαστικών εξόδων και τη μη καταχώριση στο ποινικό μητρώο) ως κίνητρο για την ευρύτερη αποδοχή του θεσμού, δέχθηκε δριμεία κριτική από τη Θεωρία. Συγκεκριμένα, θεωρήθηκε ως «ξένο σώμα» στο θεσμό της ποινικής συνδιαλλαγής, που καταδείκνυε την επιφύλαξη του νομοθέτη για την ίδια τη φύση και τη λειτουργία της⁶⁹. Εξάλλου, είναι πλήρως αντιφατική η ρύθμιση σε σχέση με την απουσία αποδεικτικής

⁶⁶ Τζαννετής Αρ., Von der "tätigen Reue" zum "Täter-Opfer-Ausgleich". Zielsetzungen und dogmatische Grundlagen des Schadenswiedergutmachungssystems im neuen griechischen Strafrecht, ZIS 2012, p. 132 (www.zis-online.com/dat/artikel/2012_4_657.pdf), σ. 158

⁶⁷ Αιτ. έκθ. ο.π.

⁶⁸ ΑΠ 1289/2017 Ισοκράτης

⁶⁹ Παπαδαμάκης ό.π. σ, 428

διαδικασίας, με την έννοια ότι δεν διευκρινίζεται από που θα συναχθούν οι σχετικές περιστάσεις και πώς θα τεκμηριωθούν. Συνεπώς, πρόκειται για μια πρακτικά ανεφάρμοστη ρύθμιση.

Ως προς τα ένδικα μέσα, προβλεπόταν η δυνατότητα άσκησης αίτησης αναίρεσης, και όχι έφεσης, για αμιγώς δικαιοκρατικούς λόγους, επειδή η διεξαγωγή της διαδικασίας επιμέτρησης της ποινής δεν πρέπει να τίθεται στο απυρόβλητο του αναιρετικού ελέγχου⁷⁰. Η προβληματική της συμβατότητας του αποκλεισμού του δικαιώματος άσκησης έφεσης, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρ. 2 του 7^{ου} ΠΠ της ΕΣΔΑ, αναλύθηκε ανωτέρω στο οικείο κεφάλαιο. Εν προκειμένω, μένει να επισημάνουμε ότι το δικαίωμα αυτό δεν είναι απόλυτο, και ο φορέας του μπορεί να παραιτηθεί από αυτό, για να επιτύχει ενδεχομένως μια ηπιότερη ποινική μεταχείριση, με την προϋπόθεση ότι η παραίτησή του είναι ελεύθερη, ρητή και με πλήρη επίγνωση των συνεπειών της.

Τέλος, υπό το παλαιότερο καθεστώς, παρέμενε αδιευκρίνιστο το ζήτημα της αναστολής και της μετατροπής της ποινής, προκαλώντας σύγχυση και καθιστώντας τη διαδικασία λιγότερο ελκυστική στην εφαρμογή της⁷¹.

Οι ανωτέρω παθογένειες του νέου θεσμού καταδείχθηκαν εκτενώς από τη Θεωρία, ενώ ο δικηγορικός και νομικός κόσμος εμφανίστηκε ιδιαίτερα επιφυλακτικός ως προς την εφαρμογή του. Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκε ότι η εν λόγω διαδικασία περιοριζόταν ασφυκτικά μόνον σε ορισμένα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, ενώ δεν αναφερόταν σε εκείνα για τα οποία το πρώτον διαμορφώθηκε σε διεθνές επίπεδο, ήτοι εγκλήματα βίας και αντικοινωνικότητας⁷². Ακόμη, έτεινε να έχει αμιγώς αποζημιωτικό χαρακτήρα, χωρίς το στοιχείο της ανάληψης ευθύνης για το έγκλημα και της προσωπικής επαφής δράστη και θύματος, ιδίως στην περίπτωση του «επεκτατικού» ευεργετικού αποτελέσματος στους (αμέτοχους στη διαδικασία) συμμετόχους. Ακόμη, η πρόβλεψη επιβολής μειωμένης ποινής προσδίδει χαρακτηριστικά ποινικής διαπραγμάτευσης (plea bargaining) αλλοιώνοντας το χαρακτήρα της συνδιαλλαγής ως μορφής αποκαταστατικής δικαιοσύνης⁷³, με απότοκο το άθροισμα αποζημίωσης και επιβολής ποινής να μην είναι καθόλου ελκυστικό για τον κατηγορούμενο. Προς επίρρωση αυτής της θέσης, παρατηρείται ότι ο δράστης διαθέτει άλλες ευνοϊκότερες για αυτόν επιλογές, όπως το θεσμό της έμπρακτης μετάνοιας, της εντελούς ικανοποίησης του θύματος κατά τον ΠΚ, ακόμα και τον άτυπο συμβιβασμό με τον παθόντα, που κατά πάγια δικαστηριακή πρακτική οδηγεί σε αθώωση «λόγω έλλειψης δόλου»⁷⁴. Η οδός της «ποινικής συνδιαλλαγής» φαίνεται να ευνοούσε μόνο τους οικονομικά ισχυρούς δράστες, δίνοντας έναυσμα προς ενίσχυση της γενικότερης προκατάληψης απέναντι στο θεσμό, διότι δήθεν εκείνος που διαθέτει την

⁷⁰ Αιτ. έκθ ό.π.

⁷¹ Μικρός Μ. ό.π. σ. 181

⁷² Βλ. Μυλωνόπουλο Χ., Η «ικανοποίηση του παθόντος και η «ποινική συνδιαλλαγή» στο Ν 3904/2010, ΠοινΔικ 1/2011, σ. 53 επ.

⁷³ Κατά τον Μυλωνόπουλο πρόκειται μάλλον για μια ιδιότυπη περίπτωση plea bargaining, καθώς αφενός «ομοιάζει με το θεσμό της ποινικής συνδιαλλαγής (mediation) όπως αυτός έχει διαμορφωθεί διεθνώς, κατά το ότι προβλέπει προσπάθεια συμφωνίας κατηγορουμένου και παθόντος, αφετέρου «οδηγεί σε επιβολή ηπιότερης ποινής, ενώ η συνδιαλλαγή λειτουργεί ως υποκατάστατο της ποινής».

⁷⁴ Βλ. Ανδρουλάκη Ν., Το Plea bargaining κατά το νέο Σχέδιο ΚΠΔ, ΠοινΧρον ΞΔ/2014, σ. 401, υποσημ. 3, βλ. του *ιδίου*, Επιτάχυνση της προδικασίας στην ποινική δίκη – με κάθε κόστος; ΠοινΧρ ΞΑ', 161

οικονομική ευχέρεια να πληρώσει, «γλυτώνει» την (βαριά) τιμώρηση⁷⁵, με αποτέλεσμα την ουσιαστική αποποινικοποίηση της πράξης. Τέλος, η μη επέκταση της εφαρμογής των διατάξεων στα συρρέοντα εγκλήματα (που εμφανίζονται πολύ συχνά στην πράξη σε περιουσιακά αδικήματα), καθώς και σε αδικήματα εις βάρος του Δημοσίου ήταν ακόμη δύο παράγοντες που συνετέλεσαν στη μη ουσιαστική εφαρμογή, εξασθένηση και παραγκώνιση των σχετικών διατάξεων.

Καταληκτικά, η προσκόλληση του εισαγγελικού⁷⁶ και δικαστικού κόσμου, στη λογική ότι η είναι καθήκον της πολιτείας να κολάζει το έγκλημα, επέφερε δυσπιστία απέναντι σε έναν πράγματι καινοτόμο για τα ελληνικά δεδομένα θεσμό που προϋπέθετε διάθεση για διαπραγμάτευση και συμβιβασμό, οδηγώντας σε συρρίκνωσή της εφαρμογής του στην πράξη. Παρόλα αυτά, δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ότι η εισαγωγή του εν λόγω θεσμού έστω και διστακτικά, αποτελεί την πρώτη σοβαρή προσπάθεια του ημέτερου νομοθέτη για την αντιμετώπιση της αποσυμφόρησης της δικαστικής ύλης, μέσω εναλλακτικών τρόπων απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, σε συμφωνία με τις επιταγές της διεθνούς και ευρωπαϊκής κοινότητας.

⁷⁵ Πετρόπουλος Κ. Εγκληματολογική προσέγγιση της ποινικής συνδιαλλαγής, ΠοινΔικ 2017, σ. 1200

⁷⁶ Βλ. Πετρόπουλο Κ., Η πρακτική διάσταση της ποινικής συνδιαλλαγής στην ελληνική έννομη τάξη, ΠοινΔικ 2018, σ. 599 επ.

Η ποινική συνδιαλλαγή στο νέο ΚΠΔ⁷⁷

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Παρά το γεγονός ότι ο νεοπαγής θεσμός δεν βρήκε ιδιαίτερη ανταπόκριση στο νομικό κόσμο και αντιμετωπίστηκε με μεγάλη διστακτικότητα, ο νομοθέτης έκρινε ως απολύτως αναγκαία τη διατήρηση και ενίσχυσή του στο νέο ΚΠΔ (Ν. 4620/2019)⁷⁸. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι η ποινική συνδιαλλαγή υλοποιεί τη δυνατότητα απονομής ποινικής δικαιοσύνης με γνώμονα τη βούληση των διαδίκων⁷⁹, εντασσόμενη σε ένα γενικότερο σύστημα αποκαταστατικής δικαιοσύνης, του οποίου η προώθηση και η εμπέδωση κρίνεται απαραίτητη, πέραν από το στόχο αποσυμφόρησης της δικαστικής ύλης και επιτάχυνσης της διαδικασίας απονομής δικαιοσύνης για δύο περαιτέρω λόγους. Αφενός διότι υπηρετεί το σκοπό της αποκατάστασης της έννομης ειρήνης, μέσω μιας διαδικασίας συμφιλίωσης και ειλικρινούς συνεννόησης μεταξύ παθόντος και δράστη, αφετέρου γιατί αποτελεί έναν ιδιαίτερα πρόσφορο θεσμό για την αποκατάσταση της βλάβης του εννόμου αγαθού που λαμβάνει χώρα μετά την έναρξη της ποινικής δίωξης, ενισχύοντας τη θέση του θύματος. Εξάλλου, η εκτεταμένη εφαρμογή του θεσμού στον ευρωπαϊκό χώρο καταδεικνύει πως με τις δέουσες αλλαγές και την απεμπόληση ορισμένων δογματικών προκαταλήψεων μπορεί να ενταχθεί με επιτυχία και στην εγχώρια έννομη τάξη. Στην κατεύθυνση αυτή ο νομοθέτης διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής του θεσμού, εντάσσοντας σε αυτόν για λόγους συστηματικής ενότητας και τα αδικήματα σε βάρος του δημοσίου, τα οποία αρχικά είχαν εξαιρεθεί από το θεσμό της ποινικής συνδιαλλαγής, ενώ στη συνέχεια υπήχθησαν στο Ν. 4312/2014 ως διακριτή διαδικασία συνδιαλλαγής. Ακόμη, επανακαθόρισε σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία του θεσμού με σκοπό αφενός τη διευκόλυνση της πρακτικής του εφαρμογής, αφετέρου την επίλυση ορισμένων δικαιοκρατικών ζητημάτων που είχαν ανακύψει. Μάλιστα, επέκτεινε την εφαρμογή της ποινικής συνδιαλλαγής και στο στάδιο μετά την τυπική περάτωση της ανάκρισης και μέχρι το πέρας της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, οπότε μπορεί να εφαρμοστεί πλέον και σε ορισμένα πλημμελήματα.

Ποινική συνδιαλλαγή έως την τυπική περάτωση της ανάκρισης (301 ΚΠΔ)

⁷⁷ Στέργιος Λυντέρης

⁷⁸ βλ. Αιτιολογική έκθεση του νέου ΚΠΔ για τα άρθρα 301 και 302 ΚΠΔ, σ. 87 επ.

⁷⁹ Ο.π. σ. 7

i. Πεδίο εφαρμογής

Στην πρώτη παράγραφο του άρθρ. 301 ΚΠΔ διαπιστώνεται σημαντική διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής σε σχέση με το παλαιό καθεστώς. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι η ποινική συνδιαλλαγή εφαρμόζεται στα κακούργηματα: (α) της πλαστογραφίας (άρθρ. 216 παρ. 3 και 4 ΠΚ) και της ψευδούς βεβαίωσης υπαλλήλου (άρθρ. 242 παρ. 3, 4 και 5 ΠΚ), (β) των στρεφόμενων χωρίς βία ή απειλή κατά της ιδιοκτησίας ή της περιουσίας, ήτοι της διακεκριμένης κλοπής (άρθρ. 374 ΠΚ), της υπεξαίρεσης άνω των 120.000€ (άρθρ. 375 παρ. 2, 3 ΠΚ), της απάτης και απάτης με υπολογιστή άνω των 120.000€ (άρθρ. 386 παρ. 1 εδ. β' και 386Α παρ. 1 εδ. β', 3 ΠΚ), της απάτης σχετικά με τις επιχορηγήσεις άνω των 120.000€ (άρθρ. 386B παρ. 1 εδ β' ΠΚ), της απιστίας άνω των 120.000€ (άρθρ. 390 παρ. 1 εδ. β', 2 ΠΚ), (γ) της ψευδούς υπεύθυνης δήλωσης με την οποία ο δράστης απέβλεπε σε προσπορισμό περιουσιακού οφέλους άνω των 75.000€ (άρθρ. 22 παρ. 6 εδ. β' Ν 1599/1986), της απάτης σε βάρος των οικονομικών της ΕΕ (άρθρ. 4 Ν 2803/2000), της λαθρεμπορίας άνω των 150.000€ (άρθρ. 157 παρ. 1 περ. γ' Ν 2960/2001), της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων (Ν 4557/2018) και της φοροδιαφυγής (άρθρ. 66 Ν 4174/2013). Εξάλλου, στο τελευταίο εδάφιο προβλέπεται η εφαρμογή της συνδιαλλαγής «ανεξάρτητα από τη συνδρομή ή μη επιβαρυντικών περιστάσεων». Ως εκ τούτου, ρητά πλέον εντάσσονται και τα κακούργηματα που στρέφονται σε βάρος του Δημοσίου⁸⁰ τα οποία ρυθμίζονται πλέον από τον Ποινικό Κώδικα με την κατάργηση του ν. 1608/1950 με το άρθρο 462 νΠΚ⁸¹. Επίσης η ρύθμιση επεκτείνεται και στα εγκλήματα διαφθοράς υπαλλήλων, κατ' άρθρ. 13 ΠΚ, εφόσον συντρέχουν οι σχετικές προϋποθέσεις (άρθρ. 160 παρ. 11 εδ. γ' ν. 4622/2019 όπως προστ. με το άρθρ. 9 του Ν 4637/2019).

Η συμπερίληψη των κακούργημάτων της διακεκριμένης πλαστογραφίας, της ψευδούς βεβαίωσης υπαλλήλου και της ψευδούς υπεύθυνης δήλωσης με την οποία ο δράστης απέβλεπε σε προσπορισμό περιουσιακού οφέλους άνω των 75.000€ (άρθρ. 22 παρ. 6 εδ. β' Ν 1599/1986), κρίθηκε απαραίτητη, διότι είναι και αυτά οικονομικού χαρακτήρα, ενώ, κατά κανόνα, συνιστούν συνοδά εγκλήματα αυτών της απάτης και της απιστίας και η τυχόν εξαίρεσή τους θα είχε ως απότοκο την πρακτική δυσχέραση της ποινικής συνδιαλλαγής⁸².

Τα εγκλήματα αυτά απαριθμούνται αποκλειστικά - περιοριστικά και δεν χωρεί αναλογική εφαρμογή σε άλλα κακούργηματα. Ακόμη, σύμφωνα με την παρ. 6 εδ. τελ. η διαδικασία δεν επεκτείνεται στα τυχόν συρρέοντα εγκλήματα που δεν περιλαμβάνονται στην παρ. 1, ως προς τα οποία η δικογραφία χωρίζεται με πράξη του ανακριτή. Η ρύθμιση αυτή συνάδει με τη γενικότερη λογική του εν

⁸⁰ βλ. Αιτιολογική Έκθεση του νέου ΠΚ, σ. 72 «*Διαμορφώνονται διακεκριμένες μορφές των εγκλημάτων όταν αυτά στρέφονται κατά της περιουσίας του Δημοσίου, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και η αξία του αντικειμένου της υπερβαίνει συνολικά το ποσό των 120.000 ευρώ, οπότε επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες*».

⁸¹ βλ. Αιτιολογική Έκθεση του νέου ΠΚ σ. 7 «*Οσάκις τα κατά τα ανωτέρω κακούργηματα στρέφονται αμέσως κατά του νομικού προσώπου του Ελληνικού Δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου ή οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης, προβλέπεται βαρύτερη ποινή (κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών). Τούτο, σε συνδυασμό με την επιμήκυνση του χρόνου της παραγραφής (είκοσι έτη αντί δεκαπέντε), εξασφαλίζει την μείζονα προστασία της πράγματι δημόσιας περιουσίας και καθιστά περιττό τον απαρχαιωμένο και άκρως προβληματικό Ν. 1608/50, ο οποίος καταργείται*».

⁸² Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο 2020, σ. 554

λόγω εναλλακτικού θεσμού, που περιορίζεται μόνο στα εγκλήματα που στρέφονται κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, καθώς και σ' αυτά που αφενός συνδέονται με οικονομικό περιεχόμενο.

ii. Συνοπτική παρουσίαση τη διαδικασίας

Σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 301, απαραίτητη προϋπόθεση για την ενεργοποίηση του θεσμού αποτελεί η προηγούμενη άσκηση ποινικής δίωξης για κακούργημα της παρ. 1. Η διαδικασία εκκινεί με πρωτοβουλία του κατηγορουμένου, ο οποίος υποβάλλει σχετικό αίτημα μέχρι την τυπική περάτωση της ανάκρισης, ήτοι της διαβίβασης της δικογραφίας από τον ανακριτή στον εισαγγελέα μετά την τελευταία ανακριτική πράξη (308 παρ. 1 ΚΠΔ). Το αίτημα, παρότι δεν ορίζεται συγκεκριμένος τύπος, συνάγεται ότι πρέπει να είναι γραπτό⁸³ από την παρ. 5 του άρθρου στην οποία προβλέπεται η καταστροφή του σε περίπτωση αποτυχίας της διαδικασίας. Ακόμη, ελλείψει ρητής πρόβλεψης στον νόμο, αυτό μπορεί να υποβληθεί είτε ενώπιον του ανακριτή, όπου θα εκκρεμεί προφανώς η υπόθεση μετά την άσκηση ποινικής δίωξης, δεδομένου ότι πρόκειται για κακούργημα, είτε ενώπιον του εισαγγελέα πλημμελειοδικών, όπου η δικογραφία θα διαβιβαστεί στη συνέχεια⁸⁴. Αρμόδιος για την έναρξη και τον έλεγχο της διαδικασίας είναι ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών, ο οποίος μετά την υποβολή του αιτήματος (ή τη διαβίβασή του στα χέρια του) καλεί τον κατηγορούμενο και τον παθόντα (και προκειμένου περί του Δημοσίου τον οριζόμενο βάσει των κείμενων διατάξεων νόμιμο εκπρόσωπό του) να εμφανισθούν ενώπιόν του μετά ή διά των συνηγώρων τους για συνδιαλλαγή. Η επέκταση της εφαρμογής στα εγκλήματα σε βάρος του Δημοσίου, επέβαλλε εν προκειμένω και την ένταξη μεταξύ των καλούμενων προσώπων του νομίμου εκπροσώπου του Δημοσίου⁸⁵. Ακόμη, προβλέπεται ο υποχρεωτικός (αυτεπάγγελτος) διορισμός συνηγώρου στο διάδικο που δεν έχει από το σχετικό πίνακα του οικείου δικηγορικού συλλόγου, για την αποτελεσματικότερη διασφάλιση των συμφερόντων του, όπως προαναφέρθηκε⁸⁶. Τυχόν αντιρρήσεις του εισαγγελέα για τη συνδρομή των προϋποθέσεων της συνδιαλλαγής κρίνονται από το δικαστικό συμβούλιο σύμφωνα με το άρθρ. 307 στοιχ. γ' ΚΠΔ⁸⁷.

Κατόπιν, ο εισαγγελέας τάσσει προθεσμία δεκαπέντε ημερών στους διαδίκους για τη σύνταξη πρακτικού συνδιαλλαγής. Σε αυτό θα πρέπει να περιέχεται πλέον, αφενός η βεβαίωση της απόδοσης του πράγματος ή (αν αυτή δεν είναι δυνατή) της εντελούς ικανοποίησης της ζημίας του παθόντος που αναφέρεται στην κατηγορία, αφετέρου η ομολογία του κατηγορουμένου ως προς την πράξη για την οποία κατηγορείται, έτσι ώστε να νομιμοποιείται απρόσκοπτα η επιβολή οποιασδήποτε ποινής θα ακολουθήσει⁸⁸. Έτσι, επιχειρείται η επίλυση του

⁸³ Ζαρκαντζιάς Στέφανος, εισήγηση με θέμα «Ποινική συνδιαλλαγή, ποινική διαπραγμάτευση, ποινική διαταγή στον νέο ΚΠΔ, σε ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ της ΔΙΚ.ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΜΕ ΘΕΜΑ “Ο ΝΕΟΣ ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ – Ο ΝΕΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ”, ΕΔΣΔΙ https://www.esdi.gr/wpcontent/uploads/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/zarkaziaspoin_2019.pdf σ. 3

⁸⁴ Βλ. Ζαρκαντζιά ό.π.

⁸⁵ Αιτ. έκθ. ΚΠΔ ό.π. σ. 89

⁸⁶ Παπαδαμάκης Αδάμ, Ποινική Δικονομία, Θεωρία-Πράξη-Νομολογία, 10^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2021, σ. 373

⁸⁷ Παπαδαμάκης, ό.π.

⁸⁸ Αιτ έκθ. Ό.π. σ. 90

ζητήματος που είχε ανακύψει υπό το παλαιό καθεστώς, το οποίο είχε επικριθεί για έμμεση εισαγωγή «τεκμηρίου ενοχής», διότι για την καταδίκη του κατηγορουμένου θα πρέπει να υπάρχει νόμιμη απόδειξη της ενοχής του, η οποία λόγω έλλειψης αποδεικτικής διαδικασίας, μόνο σε αυτή την ομολογία μπορεί να στηριχθεί⁸⁹. Περαιτέρω, η διάταξη της ίδιας παραγράφου συμπληρώθηκε κατά τον Ν 4637/2019⁹⁰, με την πρόβλεψη δυνατότητας παράτασης της δεκαπενθήμερης προθεσμίας για τη σύνταξη του πρακτικού συνδιαλλαγής, μέχρι δεκαπέντε ημέρες ακόμα ύστερα από αίτηση των διαδίκων ή και αυτεπαγγέλτως, προκειμένου να καταστεί αποτελεσματική η επιτυχής περάτωση της διαδικασίας της ποινικής συνδιαλλαγής και να μην εγκλωβίζεται αυτή σε ασφυκτικά χρονικά πλαίσια⁹¹.

Λόγω της αμιγώς ποινικής φύσεως της διαδικασίας, διασαφηνίζεται ότι το πρακτικό ποινικής συνδιαλλαγής των διαδίκων αφορά μόνο την ικανοποίηση της υλικής ζημίας που περιλαμβάνεται στο κατηγορητήριο, η οποία δεν ταυτίζεται με την αστική αποζημίωση. Συνεπώς, όπως και στη περίπτωση της χρηματικής ικανοποίησης για την ηθική βλάβη, ο παθών – και ασφαλώς και το Δημόσιο ως ζημιωθέν - έχει δικαίωμα να διατυπώνει επιφύλαξη στο πρακτικό αυτό για τη νόμιμη απαίτηση αποζημίωσης για κάθε τυχόν περαιτέρω ζημία του από το αδίκημα, χωρίς η επιφύλαξη αυτή να εμποδίζει τη συνέχιση και ολοκλήρωση της διαδικασίας της ποινικής συνδιαλλαγής⁹². Περαιτέρω απόρροια του γράμματος και του σκοπού της ρύθμισης αποτελεί το αμετάβλητο του ποσού της εντελούς ικανοποίησης όπως αυτό αναγράφεται στο κατηγορητήριο. Έτσι, ο δράστης δεν έχει τη δυνατότητα κατά τη διαδικασία της συνδιαλλαγής να ισχυριστεί και να αποδείξει ότι η ζημία ανέρχεται σε μικρότερο ποσό, ενώ αυτό δεν μπορεί να τροποποιηθεί ούτε με τη συμφωνία των μερών. Το πρακτικό της συνδιαλλαγής θα αναγράφει πάντοτε ότι αποκαταστάθηκε πλήρως η συγκεκριμένη ζημία για την οποία ο δράστης κατηγορείται (ανεξαρτήτως αν στην πράξη η ικανοποίηση μπορεί να υστερεί αυτής).

Με την επιτυχή έκβαση της συνδιαλλαγής συντάσσεται το πρακτικό και υπογράφεται από όλους τους διαδίκους. Στην περίπτωση που αυτό συμβεί πριν την απολογία του κατηγορουμένου η ανάκριση θεωρείται περατωμένη για τον ίδιο, αλλά και τους συμμετόχους που αποδέχονται το πρακτικό, χωρίς τη λήψη απολογίας, σύμφωνα με την παράγραφο 4⁹³. Κρίνεται λοιπόν, ότι η ύπαρξη ομολογίας αποτελεί επαρκές αποδεικτικό υπόβαθρο για την εισαγωγή της υπόθεσης στο ακροατήριο και ταυτόχρονα, σιωπηρή παραίτηση από το δικαίωμα του κατηγορουμένου να απολογηθεί. Άξιος προβληματισμού είναι ο τρόπος της εν λόγω αποδοχής των συμμετόχων, δεδομένου πως δεν ορίζεται ρητά ότι καλούνται και αυτοί από τον εισαγγελέα⁹⁴. Ορθότερα, θα ήταν σκόπιμο

⁸⁹ Ζαρκαντζιάς ό.π.

⁹⁰ Παρ. ρ του άρθρ. 301 όπ. αντικατ. Με την περ. α' της παρ. 31 του άρθρου 7 του Ν. 4637/2019

⁹¹ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Τροποποιήσεις Ποινικού Κώδικα, Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και συναφείς διατάξεις» (Ν. 4637/2019), σ. 15

⁹² Ό.π.

⁹³ Πρόκειται για περάτωση της κύριας ανάκρισης κατ' εξαίρεση όπως ορίζεται και στο άρθρ. 270 παρ. 1 ΚΠΔ

⁹⁴ Βλ. Ζαρκαντζιά, ό.π. ο οποίος προτείνει την επιστροφή της δικογραφίας στον Ανακριτή, ώστε αυτός να ερωτά τους λοιπούς συμμετόχους της πράξης, εάν αποδέχονται το συνταχθέν πρακτικό συνδιαλλαγής, ώστε σε περίπτωση αποδοχής η υπόθεση να εισάγεται και γι' αυτούς στο ακροατήριο του Μονομελούς Εφετείου.

να καλούνται, μετά την επίτευξη της συμφωνίας και οι συμμετοχοί, ώστε να εκφράζεται ρητά η αποδοχή του πρακτικού από αυτούς. Σε περίπτωση μη αποδοχής, η υπόθεση χωρίζεται ως προς αυτούς και ακολουθείται η συνήθης τακτική διαδικασία. Εάν το πρακτικό συνταχθεί μετά την απολογία, τότε ο εισαγγελέας εκδίδει υποχρεωτικά διάταξη με την οποία αίρονται τυχόν μέτρα δικονομικού καταναγκασμού που επιβλήθηκαν από τον ανακριτή. Βέβαια, η άρση των μέτρων αυτών αναφέρεται μόνο στις πράξεις για τις οποίες επιτεύχθηκε η συνδιαλλαγή. Αντίθετα, μέτρα που αφορούν τυχόν άλλα αδικήματα τα οποία δεν αναφέρονται στο πρακτικό, παραμένουν ενεργά. Η άρση αφορά και όσους από τους συμμετόχους αποδέχθηκαν το πρακτικό.

Στην περίπτωση που η συνδιαλλαγή αποβεί άκαρπη, η αίτηση θεωρείται ως ουδέποτε υποβληθείσα, σύμφωνα με το άρθρ. 301 παρ. 5 ΚΠΔ. Η αίτηση μαζί με το υλικό που σχετίζεται και έχει προκύψει καταστρέφονται μαζί με τυχόν αντίγραφα και απαγορεύεται η αξιοποίησή τους σε οποιοδήποτε στάδιο της δίκης που θα συνεχιστεί και σε οποιαδήποτε άλλη διαδικασία. Άλλως παράγεται η απόλυτη ακυρότητα του άρθρ. 171 παρ. 1 περ. δ' ΚΠΔ⁹⁵ και ο σχετικός λόγος αναιρέσεως κατ' άρθρ. 510 παρ. 1 περ. Α'. Η διάταξη αυτή λειτουργεί προς το σκοπό διασφάλισης του τεκμηρίου της αθωότητας του κατηγορουμένου και της αρχής της μη αυτοενοχοποίησης. Η οποιαδήποτε αναφορά στην αποτυχία της ποινικής συνδιαλλαγής στο πλαίσιο της τακτικής διαδικασίας που ακολουθεί θα καταδείκνυε τη μεροληψία του δικαστηρίου, κλονίζοντας συθέμελα την αρχή της δίκαιης δίκης (άρθρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ), ενώ θα αποτελούσε ισχυρό αντικίνητρο για την επιλογή του θεσμού της ποινικής συνδιαλλαγής από τον κατηγορούμενο.

Επίσης, υπάρχει και η πιθανότητα το συνταχθέν πρακτικό να κριθεί ανεπαρκές από τον εισαγγελέα, για παράδειγμα ως προς το θέμα της εντελούς ικανοποίησης του παθόντος και να απορριφθεί με αιτιολογημένη διάταξη. Η διαφωνία που θα προκύψει εδώ μεταξύ εισαγγελέα και διαδίκων, επιλύεται πάλι από το αρμόδιο Δικαστικό Συμβούλιο, σύμφωνα με το άρθρ. 307 στοιχ. γ' ΚΠΔ.

Όταν επιτευχθεί η συνδιαλλαγή και στο βαθμό που η ενοχή θεωρείται αποδεδειγμένη προβλέπεται η ταχεία εισαγωγή της υπόθεσης στο Μονομελές Εφετείο⁹⁶. Έτσι, μέσα σε πέντε ημέρες από τη σύνταξη του σχετικού πρακτικού, ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών διαβιβάζει τη δικογραφία στον Εισαγγελέα Εφετών. Ο τελευταίος εισάγει αμέσως την υπόθεση με απευθείας κλήση στο ακροατήριο του Μονομελούς Εφετείου, κλητεύοντας όχι μόνο τον κατηγορούμενο, όπως ίσχυε υπό το παλαιό καθεστώς, αλλά και τον παθόντα. Διαπιστώνουμε λοιπόν, ότι η εισαγωγή της υπόθεσης σε περίπτωση συνδιαλλαγής αποκλίνει διττώς από τη συνήθη ποινική διαδικασία χάριν επιτάχυνσης: Πρώτον, ως προς τον τρόπο εισαγωγής, αυτή γίνεται πάντοτε με απευθείας κλήση και όχι με παραπεμπτικό βούλευμα, ακόμη και σε κακουργήματα που δεν υπάγονται στο άρθρ. 309 ΚΠΔ. Δεύτερον, ως προς την αρμοδιότητα, δεν εφαρμόζονται οι γενικές διατάξεις αλλά η υπόθεση εισάγεται σε κάθε περίπτωση στο Μονομελές Εφετείο. Εξάλλου, η συμμετοχή του παθόντος στην επ' ακροατηρίω διαδικασία κρίθηκε ότι συμβάλλει αφενός στην ενίσχυση της θέσης του και στην αποτελεσματικότερη υπεράσπιση των

⁹⁵ Παπαδαμάκης ό.π. σ. 373

⁹⁶ Παπαδαμάκης ό.π., σ. 374

συμφερόντων του, διασφαλίζοντας την ορθή εκτίμηση του πρακτικού και των συνθηκών κάτω από τις οποίες αυτό υπεγράφη από το δικαστήριο, αφετέρου στη διακρίβωση της ουσιαστικής αλήθειας. Βέβαια, ως προς το τελευταίο υποστηρίζεται ο αντίλογος ότι λόγω περιορισμένης εξουσίας του δικαστηρίου και δοθέντος ότι κατά πάγια νομολογία ο παθών δεν έχει λόγο στην επιμέτρηση της ποινής η παρουσία του είναι μάλλον περιττή σε αυτό το στάδιο. Σε κάθε περίπτωση, είναι θετικό ως προς τη δικαιοσύνη της διαδικασίας ότι ο παθών δεν εξοβελίζεται από αυτήν και μπορεί έστω τύποις να εκφραστεί. Τέλος, παρατηρείται ότι λόγω της απλουστευμένης διαδικασίας της απευθείας κλήσης που θεσπίζεται με την εν λόγω ρύθμιση, δεν απαιτείται η σύμφωνη γνώμη του Προέδρου Εφετών⁹⁷.

Με δεδομένη λοιπόν, την ενοχή του κατηγορουμένου, η αρμοδιότητα του Μονομελούς Εφετείου περιορίζεται καταρχήν στην επιβολή μειωμένης ποινής εντός συγκεκριμένου πλαισίου. Εγγύτερα, το δικαστήριο εκτιμώντας το πρακτικό αλλά και τα στοιχεία της λοιπής δικογραφίας, κηρύσσει ένοχο τον κατηγορούμενο και επιβάλλει σε αυτόν ποινή η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει το ένα έτος ή επί επιβαρυντικών περιστάσεων τα δύο έτη (301 παρ. 8 εδ. α' ΚΠΔ). Παρατηρούμε ότι τα ανώτατα όρια ποινής είναι σαφώς μειωμένα σε σχέση με το προΐσχύσαν καθεστώς. Μάλιστα, εκ της ρητής παραπομπής στο άρθρ. 79 ΠΚ, συνάγεται ότι συνεκτιμώνται υποχρεωτικά και τα αποδεικτικά μέσα τα οποία συνδέονται με τις προϋποθέσεις επιμέτρησης της ποινής⁹⁸. Επιπλέον, παρατηρείται ότι έχει απαλειφθεί η παλαιά (προβληματική) πρόβλεψη περί δυνατότητας του δικαστηρίου να κρίνει το δράστη ατιμώρητο, η οποία δεν είχε νόημα δεδομένης της τυπικής επικυρωτικής διαδικασίας του άρθρ. 308B πΚΠΔ. Εν προκειμένω, στο πλαίσιο της αποδεικτικής διαδικασίας για την επιμέτρηση της ποινής γίνεται δεκτό κατά μία άποψη ότι ο κατηγορούμενος μπορεί να επικαλεστεί ελαφρυντικές περιστάσεις στο πρόσωπό του με ανάλογη εφαρμογή του άρθρ. 84 ΠΚ. Ωστόσο, ορθότερη φαίνεται η άποψη κατά την οποία οι ελαφρυντικές περιστάσεις έχουν ληφθεί υπόψη ήδη από το νομοθέτη, ο οποίος κατόπιν σχετικής στάθμισης έχει επιλέξει ένα σημαντικά μειωμένο πλαίσιο ποινών, συνεπώς δεν τίθενται περιθώρια περαιτέρω μείωσής τους και πρέπει να εφαρμόζεται αυστηρά και μόνο το άρθρ. 79 ΠΚ για τους παράγοντες επιμέτρησης της ποινής.

Όσον αφορά την απαίτηση ομολογίας της ενοχής, ανακύπτει προβληματισμός σχετικά με το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης και την αρχή της ηθικής απόδειξης, καθώς το δικαστήριο στηρίζεται στο μοναδικό αυτό αποδεικτικό μέσο για την έκδοση της καταδικαστικής του απόφασης. Ειδικότερα, κριτική ασκείται στη δυνατότητα επιβολής ποινής χωρίς την διενέργεια μίας στοιχειώδους αποδεικτικής διαδικασίας, από την οποία δύναται να προκύπτει με βεβαιότητα η ενοχή του κατηγορουμένου και να τεκμηριώνεται αφενός η πραγματική συναίνεση του στη συνδιαλλαγή και αφετέρου η ειλικρίνεια της ομολογίας της ενοχής του⁹⁹. Έτσι, προτείνεται *de lege ferenda* ότι το δικαστήριο πρέπει να διαθέτει την δυνατότητα απόρριψης του σχετικού πρακτικού

⁹⁷ Καρράς ό.π. σ. 554

⁹⁸ Παπαδαμάκης ό.π.

⁹⁹ Καρδίμης Θ., Σκέψεις επί της προτεινόμενης «ποινικής συνδιαλλαγής» του σχεδίου της επιτροπής Μαργαρίτη με βάση την αντίστοιχη γαλλική νομοθεσία και αφορμή την απόφαση Natsvlshvili ΠοινΔικ 1/2015, Ιανουάριος, σελ. 74.

εκπληρώνοντας σε κάθε περίπτωση το διαγνωστικό του καθήκον¹⁰⁰. Προς επίρρωση της θέσης αυτής, επισημαίνεται ότι αντίστοιχη πρόβλεψη δεν απαντά σε κανένα ποινικό σύστημα άλλης έννομης τάξης¹⁰¹.

Ωστόσο, με μία προσεκτικότερη ανάγνωση, το πρόβλημα αμβλύνεται στο πλαίσιο της αναμόρφωσης του θεσμού, δοθέντος ότι διευρύνεται ως ένα βαθμό η εξουσία του δικαστηρίου, η οποία δεν εξικνείται στην τυπική κήρυξη της ενοχής, ώστε δε μπορεί να θεωρηθεί πλέον ως απλώς «επικυρωτική» του πρακτικού της συνδιαλλαγής. Ειδικότερα, σε περίπτωση συρροής εγκλημάτων εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρ. 94 επ. ΠΚ. Εξάλλου, το δικαστήριο εξετάζει αυτεπαγγέλτως, χωρίς να δεσμεύεται από το πρακτικό συνδιαλλαγής, τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρ. 368 περ. β' και γ'. Έτσι, δύναται πλέον να παύσει οριστικά την ποινική δίωξη, ερευνώντας αυτεπαγγέλτως την παραίτηση από το δικαίωμα της έγκλησης του παθόντος, την ανάκληση της έγκλησης, την αμνήστευση ή την παραγραφή της πράξης ή το θάνατο του κατηγορουμένου. Η συγκεκριμένη πρόβλεψη βρίσκεται σε αρμονία με το θεσμό της έγκλησης, η οποία μπορεί να ανακληθεί και στο ακροατήριο καθ' όλη τη διάρκεια της δίκης μέχρι τη δημοσίευση απόφασης στο δεύτερο βαθμό, σύμφωνα με το άρθρ. 55 παρ. 2 εδ. β' ΚΠΔ. Το δικαστήριο δύναται επίσης να κηρύξει απαράδεκτη την ποινική δίωξη, ερευνώντας αυτεπαγγέλτως την περίπτωση εκκρεμοδικίας ή δεδικασμένου ή της έλλειψης έγκλησης ή αίτησης ή άδειας για δίωξη, όταν τέτοια απαιτείται¹⁰². Ακόμη, δικαιούται να μεταβάλει το νομικό χαρακτηρισμό της πράξης προς όφελος του κατηγορουμένου. Αυτός είναι άλλος ένας τρόπος που πιθανόν να οδηγήσει στην αθώωση του δράστη, καθόσον λ.χ. μπορεί να χαρακτηριστεί το αδίκημα ως πλημμέλημα το οποίο έχει υποπέσει σε παραγραφή, ώστε να παύσει οριστικά η ποινική δίωξη. Ωστόσο, επισημαίνεται ότι ένεκα της απουσίας αποδεικτικής διαδικασίας για την ενοχή, η μεταβολή του νομικού χαρακτηρισμού μπορεί να προκύψει για το δικαστήριο μόνο από την περιγραφή της πράξης στο κατηγορητήριο και κατ' επέκταση στο πρακτικό συνδιαλλαγής (αν λ.χ. η πράξη χαρακτηρίζεται ως κακούργημα, αλλά το ποσό που αναγράφεται στο πρακτικό την καθιστά πλημμέλημα). Επιπλέον, η διευκρίνιση ότι ο χαρακτήρας των πράξεων της παρ. 1 για τις οποίες έλαβε χώρα συνδιαλλαγή, εξακολουθεί να παραμένει κακούργημα (άρθρ. 301 παρ. 8 εδ. τελ.), δημιουργεί εκ πρώτης όψεως πρόβλημα σε σχέση με την εφαρμογή της ανωτέρω ρύθμισης. Παρ' όλα αυτά, ερμηνευτικά, η εν λόγω πρόβλεψη ρυθμίζει αποκλειστικά στο ζήτημα της μειωμένης ποινής και δεν επηρεάζει τη μεταβολή του νομικού χαρακτηρισμού προς το επιεικέστερο. Τέλος, η εκτέλεση της επιβληθείσης ποινής αναστέλλεται και μετατρέπεται σε παροχή κοινωφελούς εργασίας με τις προϋποθέσεις των άρθρ. 99, 100 και 104 Α ΠΚ, ενώ δικαστικά έξοδα δεν επιβάλλονται. Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί ότι κατά την διάταξη του άρθρου 98 του Ν 4623/2019 οι διατάξεις του ΠΚ που προβλέπουν την παροχή κοινωφελούς εργασίας είτε ως κύριας ποινής είτε ως μετατροπή της στερητικής της ελευθερίας ποινή

¹⁰⁰ Καλφέλης Γ., Μια αποτυχημένη νομοθετική πρωτοβουλία για την «ποινική συνδιαλλαγή». Το πρόσφατο σχέδιο νόμου που ρυθμίζει την «απόδοση χρημάτων στο Δημόσιο και την ποινική συνδιαλλαγή», ΠοινΔικ 3-4/2014, σελ. 284 επ.

¹⁰¹ Καλφέλης Γ., «Το plea bargaining και η ποινική συνδιαλλαγή. Ένας ιός ή μια προοπτική για το μέλλον; Τι πρέπει να αλλάξει στο άρθρο 308B του ΚΠΔ; ΠοινΧρον 2016, σελ. 325

¹⁰² Ζαρκαντζιάς ό.π. σ. 5

αναστέλλονται, συνεπώς η αντίστοιχη ρύθμιση του άρθρου 301 μπορεί να εφαρμοστεί για πράξεις που τελέστηκαν πριν την έναρξη ισχύος του ΝΠΚ.

Στην παρ. 9 του άρθρ. 301 ΚΠΔ παραμένει η πρόβλεψη του παλαιού άρθρ. 308 Β ΚΠΔ ότι κατά της απόφασης αυτής του δικαστηρίου χωρεί μόνο αναίρεση, για αμιγώς δικαιοκρατικούς λόγους. Συνεπώς, ισχύουν και εδώ οι επιφυλάξεις αναφορικά με τη συμβατότητα του αποκλεισμού της δυνατότητας άσκησης έφεσης με το άρθρ. 2 του 7^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και το άρθρο 14 § 5 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Ωστόσο, πέραν των σχετικών διακηρύξεων του ιστορικού νομοθέτη, στην πράξη το ένδικο μέσο της αναίρεσης αποκτά ιδιαίτερη αξία όχι τόσο αναφορικά με την επιμέτρηση της ποινής, αλλά κατά κύριο λόγο, δια της επικλήσεως του αναιρετικού λόγου περί εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής ουσιαστικής ποινικής διάταξης. Με το συγκεκριμένο δικονομικό «εργαλείο» μπορεί να ελεγχθεί έμμεσα η κρίση περί της ενοχής του δράστη, καθόσον ο Άρειος Πάγος οφείλει να εξετάσει αν το Μονομελές Εφετείο υπήγαγε ορθά τα πραγματικά περιστατικά (όπως αναγράφονται στο σχετικό πρακτικό) στη νομοτυπική μορφή του οικείου εγκλήματος για το οποίο προβλέπεται ποινική συνδιαλλαγή.

iii. Ειδικά ζητήματα απόπειρας και συμμετοχής

Στην περίπτωση απόπειρας των ανωτέρω κακουργημάτων η βεβαίωση της παρ. 2 αφορά τη χρηματική ικανοποίηση του ζημιωθέντος λόγω ηθικής βλάβης, η οποία, με το νέο ΠΚ, για την εφαρμογή της ποινικής συνδιαλλαγής δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσό των τριάντα χιλιάδων ευρώ (άρθρ. 301 παρ. 6 εδ. α' ΚΠΔ). Εξάλλου, ρητά αναφέρεται και εδώ η επιφύλαξη τυχόν επιπλέον αξιώσεων στα πολιτικά δικαστήρια. Παρατηρείται εν προκειμένω, ότι η ποινική συνδιαλλαγή, ενώ (πρέπει να) υπηρετεί τον σκοπό της δικαιοσύνης μέσω της αποκατάστασης της προσβολής του εννόμου αγαθού, αντί της (βαριάς) ποινής, περιορίζεται σε αμιγώς αποζημιωτικά στοιχεία. Έτσι, όμως, δημιουργείται το εξής παράδοξο: ο μεν δράστης του τελεσμένου εγκλήματος απολαμβάνει του ευεργετήματος της συνδιαλλαγής χωρίς να υφίσταται μείωση της περιουσίας του (επιστρέφοντας «ξένα» χρήματα), ενώ ο δράστης της απόπειρας απαιτείται να δώσει μέρος της δικής του περιουσίας. Συνεπώς, ο τελευταίος τυγχάνει αδικαιολόγητα δυσμενέστερης μεταχείρισης από τον πρώτο¹⁰³. Με αυτόν τον τρόπο, η έννομη τάξη φαίνεται να ενθαρρύνει τον αποπειρώμενο να περατώσει το έγκλημα. Επισημαίνεται βέβαια, ότι η πρόβλεψη περί χρηματικής ικανοποίησης στην απόπειρα δεν είναι αυτή καθ' εαυτή εσφαλμένη, διότι το άδικο της απόπειρας πρέπει τρόπον τινά να αντισταθμιστεί. Ωστόσο, αυτή η επιπλέον «θυσία» που τεκμηριώνει την εκ μέρους του δράστη ανάληψη ευθύνης και οδηγεί σε, έστω εν μέρει, συμψηφισμό της απαξίας της συμπεριφοράς του και αποκατάσταση της κλονισμένης εμπιστοσύνης στην ισχύ του παραβιασθέντος κανόνα δικαίου, ελλείπει επί τελεσμένου εγκλήματος¹⁰⁴.

¹⁰³ Μυλωνόπουλος Χ., Η «ικανοποίηση του παθόντος» και η ποινική συνδιαλλαγή» στο Ν 3904/2010, ΠοινΔικ 1/2021, σ. 57, Δαγκλής, Μορφές συμβιβαστική περάτωσης της ποινικής δίκης de lege lata και de lege ferenda, 2016 σ. 191, Ζαρκαντζιάς ό.π. σ. 4

¹⁰⁴ Ό.π.

Στην περίπτωση συμμετοχής, σύμφωνα με την παρ. 6 εδ. β' του άρθρου, ορίζεται ότι η καταβολή του συμφωνημένου ποσού από ένα συμμετόχο ωφελεί και τους υπολοίπους, ήτοι έχει «επεκτατικό αποτέλεσμα»¹⁰⁵, ανεξάρτητα από την καταβολή του μεριδίου που τους αντιστοιχεί στον συμμετόχο που εν τέλει αποκατέστησε τη ζημία¹⁰⁶. Η συγκεκριμένη πρόβλεψη επαναλαμβάνεται και στο νέο ΚΠΔ, μολονότι φαίνεται αντίθετη με μία βασική παράμετρο του θεσμού¹⁰⁷: τη συνειδητοποίηση εκ μέρους όλων των δραστών του αξιοποίνου της πράξης τους και την ειλικρινή μεταστροφή τους ως προς αυτή, στοιχεία άρρηκτα συνδεδεμένα με τον ειδικοπροληπτικό χαρακτήρα του θεσμού και τη δικαιοκρατική του θεμελίωση ως υποκατάστατο της ποινικής κύρωσης. Οφείλουμε όμως, να μην παραγνωρίσουμε και τον αντίλογο. Συγκεκριμένα, αντιτείνεται ότι σε διαφορετική περίπτωση, εφόσον ένας συμμετόχος αποκαθιστούσε τη ζημία, θα έκλινε ουσιαστικά ο δρόμος στους υπόλοιπους, πράγμα ανεπιεικές. Αυτό κατά κανόνα θα οδηγούσε σε έναν άτυπο «αγώνα δρόμου» για το ποιος θα αποζημιώσει πρώτος το θύμα, αποτέλεσμα οφειλόμενο σε μεγάλο βαθμό σε συγκυρίες και συμπτώσεις. Επιπλέον, η συγκεκριμένη ρύθμιση θέτει στο επίκεντρό της την προστασία του θύματος και την αποκατάσταση της βλάβης του, η οποία θα διακυβεύετο σε περίπτωση κατακερματισμού των αξιώσεων και μερικών καταβολών¹⁰⁸. Από τη σκοπιά του θύματος, το ζήτημα του πού και από ποια κίνητρα ο δράστης καταβάλλει αποζημίωση χάνει τη σημασία του. Εφόσον το θύμα δηλώνει ότι έχει λάβει πλήρη αποζημίωση είναι δευτερεύουσας σημασίας εάν όλοι οι εμπλεκόμενοι στην αξιόποινη πράξη έχουν καταβάλει το μερίδιό τους επί της συνολικής ζημίας. Παράλληλα, υποστηρίζεται εναργώς ότι η λύση αυτή διευκολύνει πολύ την αποδεικτική διαδικασία και την εφαρμογή του θεσμού, καθώς το δικαστήριο απαλλάσσεται από το κουραστικό έργο της απόδειξης του από πού προέρχεται η αποκατάσταση και σε τι συνίσταται η συμβολή κάθε εμπλεκόμενου στην αξιόποινη πράξη¹⁰⁹. Κατά τη γνώμη του γράφοντος, δοθέντος του θυματοκεντρικού - αποκαταστατικού χαρακτήρα του θεσμού, δίδεται μια ικανοποιητική πρακτική λύση υπέρ της αποκατάστασης της βλάβης του εννόμου αγαθού από όπου και αν προέρχεται, η οποία όμως, αναγκαστικά υστερεί σε επίπεδο ειδικής πρόληψης.

Επιπλέον, αν κάποιος από τους συμμετόχους δεν συμφωνεί στην διενέργεια της ποινικής συνδιαλλαγής η υπόθεση χωρίζεται ως προς αυτόν και συνεχίζεται η τακτική διαδικασία. Έτσι, εξασφαλίζεται το δικαίωμα πρόσβασης στο φυσικό δικαστή (άρθρ. 8 Σ)¹¹⁰. Εν προκειμένω, ανακύπτει σοβαρό ζήτημα αναφορικά με την τυχόν αξιοποίηση του πρακτικού συνδιαλλαγής εκείνου που ομολόγησε την πράξη, σε βάρος του συμμετόχου που επέλεξε την διενέργεια της τακτικής ποινικής διαδικασίας, ελλείψει ρητής απαγόρευσης αξιοποίησης στο νόμο¹¹¹. Απαραίτητη εν προκειμένω είναι η διασφάλιση του τεκμηρίου αθωότητας του συμμετόχου. Παρατηρείται λοιπόν, ότι κατ' ορθή ερμηνεία της εν λόγω

¹⁰⁵ Έτσι Μυλωνόπουλος ό.π. σ. 57

¹⁰⁶ Εν προκειμένω υφίσταται παθητική ενοχή εις ολόκληρον κατά το άρθρο 481 ΑΚ, οπότε η διαφορά μεταξύ των συμμετόχων επιλύεται στα πολιτικά δικαστήρια.

¹⁰⁷ Μιχαήλ Μικρός ό.π., έτσι και Μυλωνόπουλος ό.π.

¹⁰⁸ Βλ. Τζαννετή ο.π. σ. 166

¹⁰⁹ Ο.π.

¹¹⁰ Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία 2021 ό.π. σ. 374

¹¹¹ Σύμφωνα με το άρθρ. 362 παρ. 2 ΚΠΔ δεν απαγορεύεται η συνεκτίμηση απόφασης αυτής, εφόσον καταστεί αμετάκλητη, από το αρμόδιο δικαστήριο κατά την εκδίκαση της υπόθεσης των συμμετόχων.

ρύθμισης «δεν επιτρέπεται να παγιδευτεί ο συμμετοχος -που δεν έχει ζητήσει ή δεν έχει δεχθεί συνδιαλλαγή- από την ομολογία του συμμετόχου του και, επομένως, θα πρέπει να μη λαμβάνεται υπόψη με ποινή απόλυτης ακυρότητας της διαδικασίας το αντίστοιχο πρακτικό συνδιαλλαγής»¹¹².

Το ζήτημα ενδεχόμενης προσβολής του τεκμηρίου αθωότητας συμμετόχων, δια της αναφοράς των στοιχείων τους, στη δικονομική συμφωνία μείωσης της ποινής που συνήψε άλλος συμμετοχος, κρίθηκε από το ΔΕΕ στην υπόθεση C-377/18¹¹³. Κατά τα πραγματικά της περιστατικά, αφορούσε ποινική διαπραγμάτευση με τον εισαγγελέα ενός εκ των έξι κατηγορουμένων για συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, που δρούσε στη Σόφια της Βουλγαρίας¹¹⁴. Στο πρακτικό της εν λόγω διαπραγμάτευσης μνημονεύονταν σαφώς και ρητώς ως μέλη της εν λόγω εγκληματικής οργάνωσης και ταυτοποιούνταν με το κύριο όνομα, το πατρώνυμο, το επώνυμο και τον εθνικό αριθμό ταυτότητάς τους, όπως προέβλεπε το βουλγαρικό δίκαιο, οι πέντε κατηγορούμενοι που δεν είχαν συνάψει τη συμφωνία αυτή και για τους οποίους η υπόθεση συνεχιζόταν με τη συνήθη ποινική διαδικασία¹¹⁵.

Το ΔΕΕ έκρινε ότι υπό το άρθρ. 4 παρ. 1, της οδηγίας 2016/343 (για το τεκμήριο της αθωότητας) είναι δυνατόν να μνημονεύονται στο πρακτικό συμφωνίας οι συμμετοχοι, οι οποίοι δεν έχουν ομολογήσει την ενοχή τους και διώκονται στο πλαίσιο αυτοτελούς ποινικής διαδικασίας, υπό την προϋπόθεση, ότι η σχετική μνεία είναι απαραίτητη για τον χαρακτηρισμό της νομικής ευθύνης του κατηγορουμένου που συνήψε την συμφωνία (στην εν λόγω ήταν διότι για τη σύσταση εγκληματικής οργάνωσης απαιτούνται κατά το Βουλγαρικό δίκαιο τρία τουλάχιστον μέλη) και ότι στην συμφωνία εκτίθεται σαφώς ότι οι συμμετοχοι διώκονται στο πλαίσιο αυτοτελούς ποινικής διαδικασίας και ότι η ενοχή τους δεν έχει αποδειχθεί κατά νόμο¹¹⁶.

Ποινική συνδιαλλαγή μετά την τυπική περάτωση της ανάκρισης μέχρι το πέρας¹¹⁷ της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο (άρθρ. 302 ΚΠΔ)¹¹⁸

Σημαντική καινοτομία του νέου ΚΠΔ εισάγεται στο άρθρ. 302, κατά το οποίο η ποινική συνδιαλλαγή εφαρμόζεται πλέον και σε προωθημένο στάδιο της διαδικασίας, ήτοι μετά την τυπική περάτωση της ανάκρισης και μέχρι το τέλος της αποδεικτικής διαδικασίας σε πρώτο βαθμό.

Το πεδίο εφαρμογής της διάταξης ταυτίζεται κατ' αρχήν με αυτό του άρθρου 301, αλλά η διαδικασία και οι συνέπειές της διαφοροποιούνται ανάλογα με το στάδιο κατά το οποίο υποβάλλεται το αίτημα του κατηγορουμένου:

¹¹² Καρράς ό.π. σ. 551

¹¹³ ΔΕΕ της 5.9.2019 (C-377/18) AH and Others

¹¹⁴ Ό.π. παρ. 18-19

¹¹⁵ Ό.π. παρ. 21

¹¹⁶ Ό.π. παρ. 50

¹¹⁷ Όπως διορθώθηκε ο τίτλος με την αντικατάσταση των λέξεων «μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας» από τις λέξεις «μέχρι το πέρας της αποδεικτικής διαδικασίας», με την περ. β' παρ. 31 του άρθρ. 7 του Ν 4637/2019, προκειμένου να συμβαδίζει με το περιεχόμενο του γράμματος (βλ Αιτιολογική έκθεση Ν. 4637/2019, σ. 15)

¹¹⁸ Στέργιος Λυντέρης

Ειδικότερα, αυτό υποβάλλεται στον εισαγγελέα ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η δικογραφία, μετά την τυπική περάτωση της ανάκρισης και μέχρι την έκδοση παραπεμπτικού βουλεύματος ή τη διατύπωση σύμφωνης γνώμης του προέδρου εφετών για απευθείας παραπομπή (άρθρ. 309 ΚΠΔ). Στην περίπτωση αυτή διατάσσεται περαιτέρω ανάκριση, αφού ανακαλείται η πρόταση του εισαγγελέα προς το δικαστικό συμβούλιο ή τον πρόεδρο εφετών, αν υπήρξε τέτοια περίπτωση. Κατόπιν, ακολουθεί η διαδικασία του άρθρ. 301 ΚΠΔ, ενώ εφαρμόζονται αναλόγως σε αυτήν και οι διατάξεις των παρ. 3 εδ. β', 5 και 6 του εν λόγω άρθρου. Παρατηρείται ότι στο στάδιο αυτό, το οποίο συνδέεται άμεσα με την επικείμενη κρίση περί παραπομπής, η κίνηση της διαδικασίας συνδιαλλαγής δεν είναι πολύ πιθανή, ωστόσο, δεν μπορούν να αποκλειστούν περιπτώσεις εφαρμογής του θεσμού¹¹⁹.

Αν το αίτημα του κατηγορουμένου υποβληθεί μετά την έκδοση παραπεμπτικού βουλεύματος ή μετά τη διατύπωση της σύμφωνης γνώμης του Προέδρου Εφετών σύμφωνα με το άρθρ. 309 παρ. 2 ΚΠΔ και μέχρι την επίδοση κλήσης ή κλητηρίου θεσπίσματος, προβλέπεται η εισαγωγή του αιτήματος στο δικαστήριο που είναι αρμόδιο, σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις περί αρμοδιότητας, να δικάσει την υπόθεση και στην ίδια δικάσιμο με αυτήν, από τον αρμόδιο εισαγγελέα.

Εξάλλου, αν έχει γίνει επίδοση της κλήσης ή του κλητηρίου θεσπίσματος και η δικάσιμο υπερβαίνει τους τέσσερις μήνες, προβλέπεται δυνατότητα του εισαγγελέα να αποσύρει την υπόθεση από την ορισθείσα δικάσιμο, ορίζοντας κατ' απόλυτη προτεραιότητα νέα δικάσιμο, προκειμένου να εισαγάγει το αίτημα του κατηγορουμένου στο αρμόδιο δικαστήριο¹²⁰. Με την ανωτέρω προσθήκη προωθείται η επίσπευση και επιτάχυνση της διαδικασίας σε όσες περιπτώσεις υφίστανται αποκαταστατικής ή συμβιβαστικής μορφής αιτήματα των κατηγορουμένων¹²¹, για να μη παραπέμπεται χρονικά η εφαρμογή του θεσμού με κίνδυνο να ατονεί το άμεσο ενδιαφέρον αποκαταστατικής επίλυσης της υπόθεσης¹²², δεδομένου ότι συνήθως οι ημερομηνίες δικάσιμου απέχουν χρονικά αρκετά από τις σχετικές επιδόσεις.

Στις περιπτώσεις της παρ. 2, καθώς και όταν υποβληθεί αίτημα μέχρι το πέρας της αποδεικτικής διαδικασίας στο ακροατήριο, το πρωτοβάθμιο αρμόδιο δικαστήριο έχει την ευχέρεια να διακόψει τη συζήτηση της υπόθεσης και να τάξει προθεσμία έως δεκαπέντε ημερών στους συνηγόρους των διαδίκων για τη σύνταξη πρακτικού συνδιαλλαγής με περιεχόμενο όμοιο με αυτό της παρ. 3 του προηγούμενου άρθρου. Σημαντική είναι η παραπομπή της παραγράφου 6 του άρθρου 302 στο εδ. β' της παρ. 3 του 301 ΚΠΔ κατά το οποίο προβλέπεται δυνατότητα παράτασης της προθεσμίας για δεκαπέντε ημέρες ακόμα, προκειμένου να καταστεί δυνατή η επιτυχής περάτωση της διαδικασίας συνδιαλλαγής και να μην εγκλωβίζεται αυτή σε περιορισμένα χρονικά πλαίσια¹²³. Το αίτημα ενώπιον του ακροατηρίου καταχωρίζεται σε ειδικά

¹¹⁹ Δαλακούρας Θ., ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2019, σ. 224

¹²⁰ 302 παρ. 2, όπως το εδ. β' προστ. με το άρθρ. 7 παρ. 31 στοιχ. γ' του Ν 4637/2019.

¹²¹ Αιτιολογική έκθεση Ν 4637/2019 ό.π. σ. 15

¹²² Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Δαλακούρας, ό.π. σ. 224

¹²³ Δαλακούρας ό.π., σ. 225

πρακτικά, που τηρούνται αποκλειστικά για το σκοπό αυτό σύμφωνα με το άρθρ. 141 παρ. 4 ΚΠΔ.

Ειδικά ρυθμίστηκε, περαιτέρω, στην αναριθμημένη παρ. 5 του ίδιου άρθρου ότι αν δεν επιτευχθεί συνδιαλλαγή, η αίτηση του κατηγορουμένου θεωρείται ως ουδέποτε υποβληθείσα και τα ειδικά πρακτικά του άρθρου 141 παρ. 4 που τηρήθηκαν για τον σκοπό αυτό καταστρέφονται με το οικείο υλικό και τυχόν αντίγραφα τους δεν λαμβάνονται υπόψη σε κανένα στάδιο της δίκης.

Εγείρεται εύλογα ο προβληματισμός ότι από τη συνδυαστική εφαρμογή των διατάξεων της παρ. 3 και 5 μπορεί ενδεχομένως να προκύψουν ζητήματα καταχρηστικής άσκησης των αιτημάτων συνδιαλλαγής, με σκοπό την παρέλκυση της διαδικασίας, ιδίως σε υποθέσεις μακράς διάρκειας ή σε δίκες με υπό παραγραφή αδικήματα. Ωστόσο, όπως ορθά επισημαίνει ο *Δαλακούρας* «σε τέτοιες περιπτώσεις το δικαστήριο θα έχει τη δυνατότητα να απορρίπτει άμα τη υποβολή τους αντίστοιχα αιτήματα ως καταχρηστικά, όταν με την επίκληση των γενικών αρχών του δικαίου και συγκεκριμένων κριτηρίων (όπως η διάρκεια της δίκης και η έλλειψη ενεργειών πραγματικής αποκατάστασης της ζημίας) θεμελιώνεται πειστικά σε τέτοια αντιδικονομική συμπεριφορά»¹²⁴.

Αναγκαία κρίθηκε εξάλλου -σύμφωνα με τις σχετικές αιτιολογικές σκέψεις¹²⁵- η πρόβλεψη έκτης παραγράφου στο άρθρο 302 ΚΠΔ για την αναλογική εφαρμογή των παρ. 5 και 6 του άρθρου 301 ΚΠΔ και στην περίπτωση συνδιαλλαγής μετά την τυπική περάτωση της ανάκρισης, ώστε να υπάρχει πλήρης κάλυψη και των περιπτώσεων συνδιαλλαγής μετά την εισαγωγή της υπόθεσης στο ακροατήριο, σε ζητήματα απόπειρας, συμμετοχής και συρροής.

Στην παρ. 7, εξίσου αναγκαία κρίθηκε η διαφοροποίηση των ανωτάτων ορίων ποινών σε αυτό το διαδικαστικό στάδιο, ήτοι δύο έτη για κακουργήματα και τρία έτη επί επιβαρυντικών περιστάσεων, ώστε να υφίσταται η απαραίτητη κλιμάκωση τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας¹²⁶. Πράγματι, αν λάβουμε υπόψη μας το προωθημένο στάδιο στο οποίο εκδηλώθηκε η μεταστροφή του κατηγορουμένου και η επιθυμία αποκατάστασης της βλάβης που προκάλεσε, η πρόβλεψη βαρύτερης ποινής κρίνεται ορθή και επίσης, αποτελεί δέλεαρ για τον κατηγορούμενο να υποβάλει το αίτημά του όσο το δυνατόν νωρίτερα, εξασφαλίζοντας ευνοϊκότερη μεταχείριση. Παράλληλα, έτσι, προωθείται η επιτάχυνση της διαδικασίας και η αποσυμφόρηση των δικαστηρίων, που αποτελεί τον βασικό στόχο του θεσμού.

Η εκτέλεση της ποινής αυτής αναστέλλεται ή μετατρέπεται σε κοινωφελή εργασία όπως αναλύθηκε ανωτέρω. Εξάλλου, εξακολουθεί και εδώ να παραμένει ο κακουργηματικός χαρακτήρας της πράξης, ενώ δεν προβλέπεται ρητά η δυνατότητα μεταβολής του νομικού χαρακτηρισμού της πράξης προς όφελος του κατηγορουμένου. Ομοίως, δε φαίνεται από το γράμμα της διάταξης να μπορεί εν προκειμένω το δικαστήριο να εξετάζει αυτεπαγγέλτως, χωρίς να δεσμεύεται από το πρακτικό, του λόγους που προβλέπονται στο άρθρο 368 περ. β' και γ' ΚΠΔ. Οι τελευταίες παραλείψεις κρίνονται, κατά την άποψη του γράφοντος, αφενός σε τέτοιο βαθμό ανεπιεικείς που πιθανόν να οδηγήσουν σε

¹²⁴ Δαλακούρας, ό.π. σ. 90

¹²⁵ Αιτ. Έκθ. νΚΠΔ ό.π. σ. 91

¹²⁶ Αιτ. Έκθ. Ό.π.

μηδενική χρήση της δυνατότητας αυτής στην πράξη αφετέρου δογματικά προβληματικές, διότι καθιστούν το δικαστήριο απλώς επικυρωτικό όργανο και επαναφέρουν ζητήματα σχετικά με την αρχή *nullum crimen nulla poena sine processu*, την αρχή αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας και την αρχή της ενοχής. Συνεπώς, μόνο σε παραδρομή μπορεί να αποδοθεί η απουσία προβλέψεων αντίστοιχων με εκείνες του άρθρου 301 παρ. 8, ώστε κατά την ορθότερη άποψη – παρά τη μη ρητή παραπομπή - χωρεί ανάλογη εφαρμογή των τελευταίων και εδώ.

Τέλος, δεν επιβάλλονται δικαστικά έξοδα (άρθρ. 302 παρ. 7 εδ. γ'), ενώ κατά της απόφασης χωρεί και εδώ μόνο αναίρεση (άρθρ. 302 παρ. 8).

Ποινική συνδιαλλαγή και επί πλημμελημάτων (άρθρ. 302 παρ. 4¹²⁷)

Η ποινική συνδιαλλαγή επεκτείνεται και σε πλημμελήματα, μετά τη θέση σε ισχύ του νέου ΚΠΔ με το Ν. 4637/2019. Κατά το άρθρ. 302 παρ. 4 ΚΠΔ, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο ενεργεί σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην παρ. 3 του άρθρου στην περίπτωση των πλημμελημάτων: της πλαστογραφίας (άρθρ. 216 παρ. 1 και 2 ΠΚ), της ψευδούς βεβαίωσης (242 παρ. 1 ΠΚ), της παραβίασης του νόμου περί υπεύθυνης δήλωσης (Ν 1599/1986), της παραβίασης του νόμου για τις κοινοτικές απάτες (Ν 2803/2000), τις πλημμεληματικές παραβάσεις του τελωνειακού κώδικα (Ν 2960/2001), τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (Ν 4557/2018), τις πλημμεληματικές περιπτώσεις φοροδιαφυγής (Ν 4173/2013) , καθώς και των πλημμελημάτων που χωρίς βία ή απειλή στρέφονται κατά της ιδιοκτησίας ή της περιουσίας.

Δικαιολογητική βάση της ρύθμισης αποτελεί η άρση προηγούμενων αντινομιών. Ειδικότερα, υπό το προηγούμενο καθεστώς, ο δράστης μιας πλημμεληματικής ψευδούς βεβαίωσης που θα αποκαθιστούσε τη ζημία, δεν θα μπορούσε να υπαχθεί σε ποινική συνδιαλλαγή, και θα ήταν σε χειρότερη μοίρα από το δράστη της κακουργηματικής μορφής του εγκλήματος, αφού η κακουργηματική ψευδής βεβαίωση λόγω συνδιαλλαγής επέσυρε ποινή ενός έτους, μικρότερη δηλαδή από την πιθανολογούμενη πλημμεληματική ποινή¹²⁸. Η ρύθμιση λοιπόν, κινείται κατ' αρχήν προς τη σωστή κατεύθυνση. Εξάλλου, παρά τη συγκεχυμένη διατύπωση, ερμηνευτικά προκρίνεται η άποψη ότι και για τα πλημμελήματα κατά περιουσιακών αγαθών η συνδιαλλαγή εφαρμόζεται μέχρι το πέρας της αποδεικτικής διαδικασίας στον πρώτο βαθμό, και ισχύουν αναλόγως οι ρυθμίσεις που εφαρμόζονται στα συναφή κακουργήματα¹²⁹. Η διαφορά εν προκειμένω, συνίσταται στην ποινική μεταχείριση, καθώς επί πλημμελημάτων η ποινή δεν υπερβαίνει τους έξι μήνες και δώδεκα μήνες επί επιβαρυντικών περιστάσεων (άρθρ. 302 παρ. 7 εδ. τελ. ΚΠΔ).

Τέλος, δεν μπορεί να μη σημειωθεί ο προβληματισμός ότι μέχρι το τέλος της αποδεικτικής διαδικασίας σε πρώτο βαθμό, ειδικά για τα πλημμελήματα που χωρίς βία ή απειλή στρέφονται κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, τίθεται

¹²⁷¹²⁷ Όπως προστ. με την περ. ε' της παρ. 31 του άρθρ. 7 του Ν. 4637/2019

¹²⁸ Αιτ. έκθ Ν. 4637/2019 ό.π. σ. 16

¹²⁹ Παπαδαμάκης ό.π. σ. 376

σε εφαρμογή και ο υποχρεωτικός προσωπικός λόγος απαλλαγής από την ποινή (381 παρ. 3 και 405 παρ. 3 ΠΚ) επί εντελούς ικανοποίησης του ζημιωθέντος. Οι ρυθμίσεις αυτές φαίνεται να επικαλύπτονται χρονικά με τη διαδικασία της ποινικής συνδιαλλαγής επί πλημμελημάτων, ζήτημα που θα εξεταστεί εκτενώς στο επόμενο κεφάλαιο.

Προβληματική με τις σχετικού περιεχομένου διατάξεις του Ποινικού Κώδικα

ι. Συσχέτιση με Έμπρακτη μετάνοια [άρ. 381 και 405 ΠΚ] και αξιολογική αντινομία¹³⁰

Η αποσπασματική εισδοχή των θεσμών αποκαταστατικής δικαιοσύνης στην ελληνική έννομη τάξη έχει οδηγήσει στην ύπαρξη διαφορετικού επιπέδου ρυθμίσεων, το πεδίο εφαρμογής των οποίων συχνά επικαλύπτεται. Συναφής με την πρόβλεψη της ποινικής συνδιαλλαγής παρουσιάζεται η εξάλειψη του αξιοποίνου λόγω έμπρακτης μετάνοιας ή η απαλλαγή από την ποινή για σειρά εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, ύστερα από εντελή ικανοποίηση του παθόντος από τον κατηγορούμενο. Πρόκειται για τα άρθρ. 381 παρ. 2 & 3 και 405 παρ. 2 & 3 του Ποινικού Κώδικα. Εξάλλου, από την ίδια λογική χαρακτηρίζεται και η αποχή από την ποινική δίωξη μετά από εντελή ικανοποίηση του παθόντος, ρυθμιζόμενη στο άρθρο 50 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Εν πρώτοις, παρατηρείται ότι όλες οι προαναφερθείσες διατάξεις ρυθμίζουν το ίδιο αντικείμενο, ήτοι την αποκατάσταση της περιουσιακής βλάβης του παθόντος από το έγκλημα. Εγγύτερα, αξίζει να επισημανθεί ότι η έννομη συνέπεια (εξάλειψη αξιοποίνου, απαλλαγή από την ποινή, αποχή από την ποινική δίωξη ή μειωμένη ποινή) διαφοροποιείται με βασικό κριτήριο το πότε λαμβάνει χώρα η αποκατάσταση. Ένεκα τούτου, ορθά υποστηρίζεται ότι πέραν της έμπρακτης μετάνοιας η οποία αποτελεί αμιγώς θεσμό του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, οι υπόλοιπες ρυθμίσεις δε διακρίνονται μεταξύ τους με αναγωγή σε ουσιαστικά κριτήρια, επιτελώντας μάλλον δικονομική λειτουργία¹³¹. Με προσεκτικότερη ανάλυση, παρά τις επί μέρους διαφορές των ρυθμίσεων, εντοπίζεται μια κοινή λογική βάση, η οποία έγκειται στο ότι ο νομοθέτης επιβραβεύει με επωφελέστερη ποινική μεταχείριση τον δράστη που αποκαθιστά σε πρότερο στάδιο τη ζημία, δίνοντας κίνητρο για την έγκαιρη ικανοποίηση του παθόντος.

Δοθέντων τούτων, κρίνεται σκόπιμο να εξεταστεί η σχέση της ποινικής συνδιαλλαγής με τους εν λόγω θεσμούς και η πιθανότητα σύγκρουσης μεταξύ τους. Όπως διαπιστώθηκε, κρίσιμος για την οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής των εν λόγω διατάξεων είναι ο χρονικός προσδιορισμός της εμβέλειας εκάστης εξ αυτών. Καταρχάς, η έμπρακτη μετάνοια που προβλέπεται στην παρ. 2 των άρθρων 381 και 405 ΠΚ αντίστοιχα αφορά το στάδιο μέχρι την εξέταση του υπαιτίου ως υπόπτου ή κατηγορουμένου (για κακούργημα ή πλημμέλημα που στρέφεται κατά της ιδιοκτησίας ή της περιουσίας χωρίς βία ή απειλή). Εν προκειμένω, εάν ο τελευταίος με δική του θέληση αποκαταστήσει την προσβολή επέρχεται εξάλειψη του αξιοποίνου. Τη δυνατότητα αυτή διαδέχεται χρονικά, η ρύθμιση του άρθρ. 50 ΚΠΔ, η οποία οδηγεί σε -κατ' αποτέλεσμα-

¹³⁰ Στέργιος Λυντέρης

¹³¹ Προτείνεται μάλιστα de lege ferenda η ένταξη των εν λόγω θεσμών μετά από κατάλληλη αναπροσαρμογή του πεδίου εφαρμογής τους στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Έτσι, Ναζίρης Γ., Διαχρονικό Ποινικό Δίκαιο, 2020, σ. 116

όμοια μεταχείριση, αλλά δια της δικονομικής οδού, εκτεινόμενη στο χρονικό πλαίσιο μετά την εξέταση του υπαιτίου και μέχρι την άσκηση ποινικής δίωξης. Η εν λόγω προβλέπει ότι αν αυτός στον οποίο αποδίδεται η πράξη αποδώσει το πράγμα ή ικανοποιήσει εντελώς τον παθόντα, υπό τις προϋποθέσεις που τίθενται, ο εισαγγελέας απέχει οριστικά από την ποινική δίωξη. Διαπιστώνουμε λοιπόν, πως αμφότεροι οι ανωτέρω θεσμοί δεν επικαλύπτονται χρονικά με την ποινική συνδιαλλαγή, καθόσον εφαρμόζονται στη διαδικαστική φάση πριν την άσκηση της ποινικής δίωξης.

Αντίθετα, πρόβλημα σύγκρουσης ανακύπτει αναφορικά με τους προσωπικούς λόγους απαλλαγής από την ποινή, όπως αυτοί κατοχυρώνονται στην παρ. 3 και 4 του άρθρ. 381 και στην παρ. 3 του άρθρ. 405 του Ποινικού Κώδικα. Συγκεκριμένα, ως προς τα κακουργήματα των παραγράφων 2 των εν λόγω άρθρων, αν ο υπαίτιος μέχρι την αμετάκλητη παραπομπή του στο ακροατήριο αποδώσει το πράγμα ή ικανοποιήσει εντελώς τον ζημιωθέντα χωρίς παράνομη βλάβη τρίτου, καταβάλλοντας και τόκους υπερημερίας, απαλλάσσεται από κάθε ποινή. Εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι από την κίνηση της ποινικής δίωξης μέχρι την αμετάκλητη παραπομπή στο ακροατήριο διεκδικούν εφαρμογή τόσο η ποινική συνδιαλλαγή των άρθρ. 301 και 302 ΚΠΔ, όσο και η υποχρεωτική δικαστική άφεση του αξιοποιήσιμου κατά άρθρ. 381 παρ. 3 και 405 παρ. 3 του ΠΚ, με τη δεύτερη να οδηγεί σε ευνοϊκότερη συνέπεια (δηλ. την πλήρη αθώωση), πάντοτε ως προς τα ιδιοκτησιακά και περιουσιακά κακουργήματα.

Το πρόβλημα καθίσταται εντονότερο όσον αφορά στα πλημμελήματα που χωρίς βία ή απειλή στρέφονται κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας. Εν προκειμένω, σύμφωνα με τα άρθρα 381 παρ. 4 και 405 παρ. 3 εδ. β' ΠΚ η αποκατάσταση της προσβολής μπορεί να γίνει μέχρι το τέλος της αποδεικτικής διαδικασίας στον πρώτο βαθμό οπότε επέρχεται προσωπική απαλλαγή από την ποινή, σε αντίθεση με το άρθρ. 302 παρ. 4 συνδ. Παρ. 7 που προβλέπει μειωμένη ποινή 6 και 12 μηνών επί επιβαρυντικών περιστάσεων.

Τίθεται λοιπόν, το ζήτημα «τι απομένει για την ποινική συνδιαλλαγή;»¹³²

Καταρχάς, το χρονικό πλαίσιο κατά το οποίο εφαρμοστέα τυγχάνει μόνο η ποινική συνδιαλλαγή, αφορά αποκλειστικά στα κακουργήματα, από την αμετάκλητη παραπομπή μέχρι το πέρας της αποδεικτικής διαδικασίας στον πρώτο βαθμό (άρθρ. 302 ΚΠΔ), καθώς αν η ικανοποίηση του ζημιωθέντος επί κακουργήματος έλαβε χώρα μετά την αμετάκλητη παραπομπή δεν υφίσταται δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 381 ΠΚ¹³³. Αντίθετα, από το χρόνο άσκησης της ποινικής δίωξης μέχρι την αμετάκλητη παραπομπή στα κακουργήματα, και γενικώς στα πλημμελήματα, ο θεσμός επικαλύπτεται από τη διαδικασία της εντελούς ικανοποίησης του ΠΚ και στην ουσία ακυρώνεται από την τελευταία, μαρτυρώντας την έλλειψη συντονισμού των δύο Κωδίκων. Ένεκα τούτου, ο δράστης είναι δύσκολο έως απίθανο να επιλέξει τη συνδιαλλαγή, αφού μπορεί με το ίδιο «κόστος», ήτοι την εντελή ικανοποίηση του παθόντος, να απαλλαγεί από κάθε ποινή¹³⁴.

¹³² Παπαδαμάκης ο.π. σ. 377

¹³³ Έτσι, Αιτιολογική Έκθεση Ν.4637/2019

¹³⁴ Βλ. Μυλωνόπουλο Χ., Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος, Π.Ν. Σάκκουλας, 2η Έκδοση, Αθήνα 2020, σ. 1040

Η αιτιολογική έκθεση του Ν. 4637/2019¹³⁵ επιχειρεί να δώσει μια εξήγηση ως προς το κριτήριο διάκρισης των δύο συστημάτων, το οποίο ενδεχομένως προσδίδει ξεχωριστή υπόσταση στην ποινική συνδιαλλαγή. Εκκινώντας από τη θέση ότι οι θεσμοί της έμπρακτης μετάνοιας και της ποινικής συνδιαλλαγής έχουν ως κοινό παρονομαστή την αποκατάσταση της ζημίας, διατείνεται ότι η τελευταία επέρχεται με διαφορετική μέθοδο, δηλαδή στην μεν έμπρακτη μετάνοια με μονομερή δήλωση του υπαιτίου ανεξάρτητα από τη βούληση του παθόντος, στη δε ποινική συνδιαλλαγή με τη σύνταξη σχετικού πρακτικού, στο οποίο συμβάλλεται και ο παθών. Αυτό συνεπάγεται ότι στην ποινική συνδιαλλαγή είναι δυνατόν η ζημία να μην έχει πράγματι αποκατασταθεί εντελώς, παρά τη σχετική δήλωση των μερών στο πρακτικό συνδιαλλαγής (αρχή της διάθεσης). Άρα, κατά τον ιστορικό νομοθέτη, η αποδεδειγμένη, μονομερής και πλήρης αποκατάσταση της ζημίας είναι άξια επιεικέστερης μεταχείρισης από τη συναινετική μερική αποκατάσταση αυτής.

Ωστόσο, η παραπάνω διάκριση δεν επιλύει το πρακτικό αδιέξοδο, καθώς όσο συμπίπτουν εν όλω ή εν μέρει οι δύο θεσμοί δεν ανευρίσκεται πρόσφορο έδαφος για την εφαρμογή και ευόδωση της ποινικής συνδιαλλαγής στην ελληνική έννομη τάξη. Μάλιστα, ορθά παρατηρείται¹³⁶, ειδικά στα κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα, πως αν πράγματι η συμφωνία των διαδίκων μπορεί να υποδηλώνει συμβιβασμό ακόμα και σε μερική ικανοποίηση του παθόντος, τότε ο δράστης θα μπορούσε κάλλιστα να περιμένει μέχρι την έκδοση της δευτεροβάθμιας απόφασης, οπότε και θα ήταν δυνατό να παύσει οριστικά η ποινική δίωξη λόγω ανάκλησης της έγκλησης¹³⁷, κατόπιν κάποιας άτυπης συνεννόησης με τον εγκαλούντα (άρθρ. 368 παρ. 2 εδ. β').

Δεδομένης της κατάστασης, μέρος της θεωρίας προτείνει ως λύση συντονισμού των δύο Κωδίκων, την αναγνώριση σχέσης επικουρικότητας μεταξύ των δύο θεσμών (υποχρεωτικών λόγων απαλλαγής από την ποινή και ποινικής συνδιαλλαγής), ούτως ώστε μόνο μετά την αποτυχία του πρώτου, να έπεται η συνδιαλλαγή ως διακριτό διαδικαστικό στάδιο¹³⁸. Άλλη άποψη διατείνεται ότι οι ρυθμίσεις του Ποινικού Κώδικα αφενός είναι υπερβολικά επιεικείς, δίνοντας την αίσθηση ότι στα περιουσιακά εγκλήματα, ο καθένας μπορεί να εγκληματεί ακωλύτως, ώστε επιστρέφοντας την αξία των αντικειμένων/περιουσιακών στοιχείων και τους τόκους υπερημερίας να εξαλείφεται ο αξιόποινος χαρακτήρας της πράξης του, αφετέρου εξοβελίζουν από τη διαδικασία τον παθόντα, τα συμφέροντα του οποίου υποτίθεται ότι εξυπηρετούν¹³⁹. Ως μια προσπάθεια «γεφύρωσης» του χάσματος προτείνεται ότι σε περίπτωση που προκύπτει αποδεδειγμένη εντελής ικανοποίηση (άρθρ. 381 παρ. 3, 4 και 405 παρ. 3) παύει να υφίσταται ποινική αξίωση της Πολιτείας, συνεπώς το δικαστήριο που επιλαμβάνεται κατόπιν συνδιαλλαγής μπορεί θεωρητικά στο πλαίσιο μεταβολής του νομικού χαρακτηρισμού να μην επιβάλλει ποινή. Όμως, ακόμη και σε αυτή την περίπτωση, δε φαίνεται να υπάρχει ιδιαίτερος λόγος κίνησης της διαδικασίας συνδιαλλαγής εξαρχής, δοθέντος ότι ο δράστης έχει πρόθεση να ικανοποιήσει εντελώς τον ζημιωθέντα.

¹³⁵ Αιτιολογική έκθεση Ν.4637/2019 ο.π.

¹³⁶ Ναζίρης ο.π. σ. 117

¹³⁷ Σημειωτέον ότι η έγκληση μπορεί να ανακληθεί έως ότου δημοσιευτεί η απόφαση του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου, με δήλωση στα πρακτικά, σύμφωνα με το άρθρ. 55 παρ. 2 εδ. β' ΚΠΔ.

¹³⁸ Παπαδαμάκης ο.π., σ. 377-378

¹³⁹ Μυλωνόπουλος ο.π. σ. 1039

Κατά τη γνώμη του γράφοντος, προκειμένου να συμβαδίσουν τα δύο νομοθετήματα και ταυτόχρονα να ενισχυθεί η ποινική συνδιαλλαγή στην πράξη, είναι απαραίτητη η αναμόρφωση του νομικού πλαισίου σε τρεις άξονες: Πρώτον, η λογική συντονισμού επιτάσσει να διατηρηθούν σε ισχύ μόνο οι διατάξεις της έμπρακτης μετάνοιας στον Ποινικό Κώδικα ως έχουν, ενώ οι προσωπικοί λόγοι απαλλαγής να απαλειφθούν, καθώς η λειτουργία τους επιτελείται με νομοτεχνικά και δικαιοκρατικά ασφαλέστερο τρόπο, αρχικά στο στάδιο μέχρι την άσκηση της ποινικής δίωξης από τη δυνατότητα αποχής από την ποινική δίωξη κατά άρθρ. 50 ΚΠΔ, και έπειτα από την ποινική συνδιαλλαγή. Δεύτερον, κρίνεται αναγκαία η «οχύρωση» της διαδικασίας της συνδιαλλαγής με τις κατάλληλες εγγυήσεις ένεκα της διασφάλισης της ουσιαστικής επικοινωνίας των μερών και της πραγματικής ενίσχυσης της θέσης του θύματος. Η ρύθμιση κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση προβλέποντας αφενός την υποχρεωτική παρουσία συνηγόρων στη διαπραγμάτευση, οι οποίοι διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην ενημέρωση των μερών και στην προστασία τους από τυχόν άτυπες πιέσεις, αφετέρου την καταστροφή του σχετικού υλικού σε περίπτωση αποτυχίας. Περαιτέρω, προς εξασφάλιση της δικαιοσύνης της διαδικασίας, η εξουσία του δικαστηρίου συνεπέστερο είναι να εκτείνεται στη δυνατότητα απόρριψης του πρακτικού συνδιαλλαγής, αφενός σε περίπτωση διαπίστωσης μη έγκυρης συναίνεσης των μερών (λ.χ. λόγω ελαττωμάτων βούλησης), αφετέρου λόγω μη τήρησης των συμφωνημένων όρων. Η τρίτη πρόταση που αφορά στην απαλλαγή της ποινικής συνδιαλλαγής εξολοκλήρου από την επιβολή ποινής κρίνεται σκόπιμο να εξεταστεί στις καταληκτικές μας παρατηρήσεις, διότι συνεφέλκεται άμεσα με την πρακτική εφαρμογή του θεσμού. Συμπερασματικά, οι ανωτέρω αλλαγές παρίστανται ως αναγκαίες ούτως ώστε να ικανοποιηθούν οι αντίρροποι στόχοι αφενός μιας ελκυστικής και αποτελεσματικής ποινικής συνδιαλλαγής, αφετέρου μιας διαδικασίας που δε θα δημιουργεί υπόνοιες αδικαιολόγητης επιείκειας και ατιμωρησίας.

ii. Συσχέτιση με Δικαστική άφεση της ποινής [άρ. 104B περ. (β) ΠΚ] και αξιολογική αντινομία¹⁴⁰

Ανάλογη σύγκριση επικρατεί και αναφορικά με τη συνύπαρξη των διατάξεων της ποινικής συνδιαλλαγής με εκείνες της δικαστικής άφεσης της ποινής του Ποινικού Κώδικα. Συγκεκριμένα, ζήτημα έχει ανακύψει με το άρθρο 104B περ. (β) ΠΚ, το οποίο διαλαμβάνει για τον υπαίτιο πλημμελήματος που «αποκατέστησε στο μέτρο του δυνατού την προσβολή που έχει προκαλέσει στον παθόντα, δείχνοντας ειλικρινή μετάνοια».

Για μια ασφαλή κρίση περί σύγκρουσης ή μη των δύο ρυθμίσεων, κρίνεται αναγκαία η οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής έκαστης εξ αυτών και η συγκριτική μελέτη τους. Η μεν δικαστική άφεση της ποινής που προβλέπεται στο γενικό μέρος του Ποινικού Κώδικα, αφορά κατ' αρχήν μόνο τα

¹⁴⁰ Ευφροσύνη Κουτσαντωνάκη

πλημμελήματα¹⁴¹ και σε καμία περίπτωση τις κακουργηματικού χαρακτήρα πράξεις. Αντιθέτως, ο θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής αφορά κατ' αρχήν σε κακουργήματα και δη συγκεκριμένα και περιοριστικώς προβλεπόμενα, και μόνο κατ' εξαίρεση σε ορισμένα σχετικά πλημμελήματα και μάλιστα μόνο για την περίπτωση του άρ. 302 ΠΚ. Συνεπώς, υπάρχει μία επί της ύλης διάκριση των δύο διατάξεων. Μάλιστα, του νόμου μη διακρίνοντος, η αποκατάσταση της προσβολής έπειτα από ειλικρινή μετάνοια του υπαίτιου προβλέπεται ως λόγος άφεσης της ποινής για όλα ανεξαιρέτως τα πλημμελήματα, ενώ η συνδιαλλαγή -και όταν αυτή επιτρέπεται επί πλημμελήματος- νοείται μόνο για τα προβλεπόμενα στο νόμο¹⁴².

Έτι περαιτέρω, υφίσταται διάσταση των δύο θεσμών και όσον αφορά τη χρονική εμβέλεια εφαρμογής τους. Ενώ η άφεση της ποινής -επί οιοδήποτε πλημμελήματος- μπορεί να γίνει οποτεδήποτε από το δικαστήριο, η ποινική συνδιαλλαγή, όταν επιτρέπεται σε πλημμέλημα, μπορεί να εκκινήσει με αίτημα του κατηγορουμένου μόνο μετά την τυπική περάτωση της ανάκρισης και έως το πέρας της αποδεικτικής διαδικασίας σε πρώτο βαθμό¹⁴³. Συνεπώς, ήδη με μια πρώτη ανάγνωση συνάγουμε ότι η δικαστική άφεση της ποινής καταλαμβάνει ευρύτερο πεδίο εφαρμογής από αυτό της ποινικής συνδιαλλαγής. Σημείο τομής των δύο προβλέψεων φαίνεται να είναι μόνο η ύλη που καλύπτεται από τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Δέον, ακόμη, να επισημανθεί η προϋπόθεση του υποκειμενικού στοιχείου της ειλικρινούς μετάνοιας που απαιτείται για τη δικαστική άφεση της ποινής. Έτσι, η διάταξη του άρ. 104B ΠΚ, δεν αρκείται στο αντικειμενικό γεγονός της αποκατάστασης της προσβολής του θύματος αλλά απαιτεί κάτι ακόμη περισσότερο, αξιώνει αυτή να λάβει χώρα ως ένδειξη ειλικρινούς μετάνοιας του υπαίτιου. Τότε μόνον το δικαστήριο θα προχωρήσει σε άφεση της ποινής για τη διαπραχθείσα -πλημμεληματική- πράξη. Εντούτοις, ο κατηγορούμενος για πλημμέλημα μετά την τυπική περάτωση της ανάκρισης, δύναται να υποβάλει αίτημα ποινικής συνδιαλλαγής και αυτό να ευοδώσει ανεξάρτητα από τους λόγους και τα κίνητρα που τον οδήγησαν σε αυτή την πρωτοβουλία. Μπορεί κατά ταύτα, τα κίνητρά του να είναι όλως ωφελιμιστικά, αποβλέποντας αποκλειστικά στην ευνοϊκή μεταχείριση που επιφυλάσσεται σε όποιον ομολογεί κατ' αυτήν την διαδικασία και ουδέν ευγενές ένστικτο μετάνοιας και μεταμέλειας να ενστερνίζεται ως προς τον παθόντα. Σε επίπεδο υποκειμενικής στάσης του δράστη κατά ταύτα, η δικαστική άφεση της ποινής απαιτεί κατά τι περισσότερο από την αντίστοιχη της ποινικής συνδιαλλαγής.

Αγεφύρωτη διάσταση των δύο ρυθμίσεων υφίσταται αδιαμφισβήτητα στις έννομες συνέπειες και τη μεταχείριση που επιφυλάσσουν στον κατηγορούμενο. Ενώ ο ποινικός κώδικας εξασφαλίζει τη μη τιμώρηση του δράστη («το δικαστήριο μπορεί να μην επιβάλει ποινή»), ο κώδικας ποινικής δικονομίας στην ποινική διαπραγμάτευση, προβλέπει την επιβολή μειωμένης ποινής επί τη βάση της ομολογίας του κατηγορουμένου. Το εύλογο ερώτημα που ανακύπτει εν προκειμένω είναι κατά πόσον και με τί κίνητρα θα επιλέξει ο κατηγορούμενος να ακολουθήσει την οδό της ποινικής συνδιαλλαγής για ένα πλημμέλημα, δεδομένου ότι θα έχει τη δυνατότητα να επιδιώξει να αφεθεί εξ

¹⁴¹ Βλ. άρ. 104B παρ. 1 ΠΚ «Το δικαστήριο μπορεί να μην επιβάλει ποινή στον υπαίτιο πλημμελήματος, αν...»

¹⁴² Βλ. άρ. 302 παρ. 4 ΚΠΔ.

¹⁴³ Δεδομένου ότι η σχετική πρόβλεψη για τα πλημμελήματα υπάρχει μόνο στο άρ. 302 και όχι στο άρ. 301 ΚΠΔ.

ολοκλήρου η όποια ποινή από το δικαστήριο, εφόσον και στις δύο περιπτώσεις θα πρέπει να αποκαταστήσει την προξενηθείσα ζημία του παθόντος. Με άλλα λόγια, όταν με την ίδια παροχή (αποκατάσταση της ζημίας) μπορεί να εξασφαλίσει μεγαλύτερης αξίας αντάλλαγμα (άφεση ποινής), γιατί να αρκεστεί στην επιβολή -έστω μειωμένης- ποινής; Το ερώτημα αυτό συνάδει με τη γενικότερη προβληματική περί απήχησης του θεσμού της ποινικής συνδιαλλαγής στην πράξη.

Ολοκληρώνοντας την επισκόπηση της προβληματικής για τη συσχέτιση της ποινικής συνδιαλλαγής με συναφείς ρυθμίσεις, δεν μπορούμε να μην αναφερθούμε στην παράγραφο 2 του άρθρου 104B του Ποινικού Κώδικα. Η διάταξη διαλαμβάνει τα εξής: «Το δικαστήριο δεν επιβάλλει ποινή στον υπαίτιο πλημμελήματος, αν έχει ολοκληρωθεί επιτυχώς διαδικασία αποκαταστατικής δικαιοσύνης μεταξύ αυτού και του παθόντος.».

Το άρθρο 104 Β ΠΚ εισήχθη συνολικά με το Ν. 4619/2019, ήτοι παράλληλα με ισχύον άρθρο ποινικής συνδιαλλαγής στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Δεν μπορεί συνεπώς παρά να αποδοθεί σε αβλεψία του νομοθέτη το γεγονός ότι μια διάταξη του Ποινικού Κώδικα προβλέπει έννομες συνέπειες για έναν θεσμό του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και δη όταν ο τελευταίος έχει περιλάβει πλήρη ρύθμιση και επί των ανωτέρω. Η προφανής αντίφαση¹⁴⁴ μεταξύ της άφεσης της ποινής που προβλέπει ο ΠΚ και της επιβολής μειωμένης ποινής που προβλέπει ο ΚΠΔ για την περίπτωση της ποινικής συνδιαλλαγής, καθ' ο μέρος οι σχετικές διατάξεις αλληλοκαλύπτονται, φαίνεται να επιλύεται κατ' εφαρμογή του κανόνα *lex specialis derogat legi generalis*. Συνεπώς, ιδίως για τον θεσμό της ποινικής συνδιαλλαγής για τον οποίο υπάρχει ειδικότερη ρύθμιση στον ΚΠΔ, δεν θα εφαρμοστεί η γενική πρόβλεψη του Ποινικού Κώδικα που αφορά αορίστως τις διαδικασίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης.

Αυτό που μπορεί να παρατηρηθεί εν προκειμένω είναι ότι ενώ ο ιστορικός νομοθέτης ενστερνίστηκε το δικαιολογητικό λόγο πρόβλεψης θεσμών αποκαταστατικής δικαιοσύνης και το πνεύμα του νόμου κινείται στη σωστή πορεία στον Ποινικό Κώδικα με πρόβλεψη για άφεση της ποινής, όμως αντιθέτως έπραξε στις ρυθμίσεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας όπου ενώ η *ratio* παραμένει η αυτή, η έννομη συνέπεια με σώρευση αποκατάστασης του θύματος και επιβολής ποινής φαίνεται αδικαιολόγητη.

Εν κατακλείδι, δεν είναι λίγες οι διατάξεις εκείνες που γεννούν προβληματισμούς αναφορικά με την αρμονική συνύπαρξη των διάφορων μορφών αποκαταστατικής δικαιοσύνης. Η διάσπαρτη πρόβλεψη σε διαφορετικά νομοθετήματα, η δυνατότητα παράλληλης εφαρμογής περισσότερων της μίας μεθόδων σε κάποιο διαδικαστικό στάδιο και οι δυσανάλογες έννομες συνέπειες που προβλέπει η καθεμία, δημιουργούν αδιαμφισβήτητα μια σύγχυση στον κατηγορούμενο ήδη ως υπόπτου και εντείνουν την αίσθηση της ανασφάλειας δικαίου και της αβεβαιότητας που συνεπάγεται ήδη εξ ορισμού αυτή η δικονομική ιδιότητα. Όσο μιλάμε όμως για συστημικές πλημμέλειες¹⁴⁵, η λύση δεν μπορεί να επέλθει παρά δια της νομοθετικής παρέμβασης.

¹⁴⁴ Μυλωνόπουλος Χ., Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος, Π.Ν. Σάκκουλας, 2η Έκδοση, Αθήνα 2020, σελ. 1041.

¹⁴⁵ Ανδρουλάκης Ν., «Επιτάχυνση της προδικασίας στην ποινική δίκη – με κάθε κόστος;», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΑ, 2011, σελ. 161, όπου κάνει διάκριση μεταξύ συστημικών ελαττωμάτων και συγκυριακών παθογενειών ως αιτίων για την καθυστέρηση απονομής της δικαιοσύνης.

Καταληκτικές σκέψεις – Πρακτικό αντίκρισμα του θεσμού¹⁴⁶

Οι εναλλακτικές μέθοδοι εκκαθάρισης μιας υπόθεσης στο πνεύμα της αποκαταστατικής δικαιοσύνης αναδεικνύονται ολοένα και πιο ελκυστικές για τα σύγχρονα συστήματα ποινικού κολασμού που υποφέρουν από το βάρος του ασύλληπτου αριθμού υποθέσεων που καλούνται να διεκπεραιώσουν. Μόλα ταύτα, η ελάφρυνση του κρατικού μηχανισμού με την μείωση της ποινικής ύλης δεν πρέπει να ανάγεται σε αυτοσκοπό.

Ιδίως στο ευαίσθητο πεδίο του Ποινικού Δικαίου όπου διακυβεύονται υψίστης βαρύτητας προσωπικά έννομα αγαθά, πρώτιστη και κύρια μέριμνα κάθε ρύθμισης οφείλει να είναι η αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας και η ανάδειξη της μέσα από μια διαδικασία που θα πληροί τις ελάχιστες θεσμικές εγγυήσεις για τον κατηγορούμενο. Εισερχόμεστε κατά ταύτα σε έναν φαύλο κύκλο εάν αναλογιστούμε ότι ανάμεσα σ' αυτές τις εγγυήσεις περιλαμβάνεται και η δίκαιη δίκη υπό την έποψη της ταχείας διεκπεραίωσης της υπόθεσης. Σε αυτό το δίπολο, λοιπόν, μεταξύ της αναζήτησης πλήρους δικανικής πεποίθησης έπειτα από εξαντλητική αποδεικτική διαδικασία αφενός και της αξίωσης εξαγωγής μιας ασφαλούς κρίσης σε εύλογη χρονική απόσταση από την αξιόποινη πράξη αφετέρου, κάθε ρύθμιση που επιχειρείται έχει -και οφείλει να έχει- ως γνώμονα την εύρεση της χρυσής τομής.

Καθ' ημάς, η πικρή εμπειρία του Έλληνα νομοθέτη από τις μέχρι τώρα προσπάθειες στάθμισης των δύο ως άνω στόχων και η αποδεδειγμένα δυσπαράδεκτη καθυστέρηση στη δικαστηριακή πραγματικότητα, έχουν οδηγήσει συχνά σε σπασμωδικές κινήσεις με άστοχες ρυθμίσεις, αλλεπάλληλες τροποποιήσεις και τελικά επικαλυπτόμενες διατάξεις σε διαφορετικά νομοθετήματα που περιπλέκουν τα πράγματα και δημιουργούν ανασφάλεια και εν τοις πράγμασι παραγκωνισμό θεσμών που θα μπορούσαν να αναχθούν σε χρήσιμα όπλα στη φαρέτρα της Πολιτείας για την ταχεία απονομή της δικαιοσύνης.

Η ποινική συνδιαλλαγή, καίτοι πολλά υποσχόμενη σε επίπεδο σύλληψης, έχει μάλλον ήδη περιπέσει σε αχρησία ακριβώς εξαιτίας των ανωτέρω. Όπως φαντάζει λογικό, η σώρευση τόσο αποκατάστασης της ζημίας του παθόντος όσο και ομολογίας με συνακόλουθη επιβολή ποινής είναι σίγουρα

¹⁴⁶ Ευφροσύνη Κουτσαντωνάκη

αποκρουστική επιλογή για τον κατηγορούμενο. Αυτή άλλωστε είναι και η κυριότερη ένσταση των πολέμιων του θεσμού, στην οποία αποδίδουν τη μη απήχησή του στην πράξη. Ενόψει μάλιστα και των λοιπών θεσμών αποκαταστατικής δικαιοσύνης που σε κάποια στάδια εφαρμόζονται παράλληλα με την ποινική συνδιαλλαγή, καθιστούν την τελευταία μη προτιμητέα διέξοδο για τον κατηγορούμενο, καθώς δεν του εξασφαλίζουν απαλλαγή από την ποινή¹⁴⁷. Με άλλα λόγια, όταν ο κατηγορούμενος έχει αποφασίσει ότι θα ακολουθήσει την οδό της αποκατάστασης του θύματος κατά μια εναλλακτική μέθοδο περάτωσης της ποινικής του υπόθεσης, θα επιλέξει με αυτή του την 'παροχή' να εξασφαλίσει το μέγιστο δυνατό αντάλλαγμα, ήτοι τις συμφερότερες προβλέψεις περί έμπρακτης μετάνοιας ή άφεσης της ποινής όπου αυτό είναι δυνατόν¹⁴⁸. Άλλωστε, κατά την άποψη της παρούσας μελέτης, ενόψει συμφωνίας περί αποκατάστασης μεταξύ υπαιτίου και παθόντος -που είναι ο κεντρικός άξονας της συνδιαλλαγής- συνεπέστερη θα ήταν η απάλειψη της ποινής, κατ' ανάλογη δικαιολογητική βάση με αυτή των συγγενών θεσμών αποκαταστατικής δικαιοσύνης. Μάλιστα, μια τέτοια λύση θα ήταν σε σύμπτωση με το όλο πνεύμα και την πρόβλεψη της ποινικής συνδιαλλαγής. Ωφέλιμο θα ήταν κατά ταύτα, και υπό το ισχύον καθεστώς να δοθεί η δυνατότητα στον δικαστή προς δύο κατευθύνσεις: αφενός μεν να δύναται -τουλάχιστον- να απαλλάξει πλήρως τον κατηγορούμενο από την ποινή -αν κάτι τέτοιο δεν προβλεφθεί ex lege ως υποχρέωση για κάθε περίπτωση συνδιαλλαγής-, αφετέρου δε να μπορεί και να αρνείται την επικύρωση του πρακτικού εάν διαπιστώσει ότι δεν πληρούνται οι δικαιοκρατικές και αντικειμενικές προϋποθέσεις ως προς τη σύνταξή του και ιδίως όταν διαγιγνώσκει περίπτωση κατάχρησης του θεσμού.

Η έλλειψη συστημικής ενότητας και συντονισμού των επιμέρους ρυθμίσεων είναι προφανής και η εξ αυτής σύγχυση είναι καθ' όλα δικαιολογημένη. Γι αυτό και η ποινική συνδιαλλαγή δεν κατάφερε ομολογουμένως να ανταποκριθεί στην πραγματικότητα της δικαστηριακής πρακτικής κατά το συνήθως συμβαίνουν όπου κατηγορούμενος και παθών εμφανίζονται τελικά ενώπιον του δικαστηρίου για να δηλώσουν ότι έχουν αποκατασταθεί οι μεταξύ τους σχέσεις με αποτέλεσμα, έπειτα από όλη την μακρά πορεία της προδικασίας ή ακόμη και του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας, να εκδίδεται απαλλακτική απόφαση 'ελλείψει δόλου'¹⁴⁹! Αποδεικνύεται έτσι η ποινική συνδιαλλαγή κατώτερη των περιστάσεων για την ελληνική πραγματικότητα; Ίσως. Εκείνο όμως που πρέπει σίγουρα να κεντρίσει την προσοχή μας είναι η προοπτική ανάδειξής της στο πλαίσιο του δικονομικού συστήματος και η σπουδαία συμβολή της στην επίτευξη του πολυπόθητου στόχου επιτάχυνσης της ποινικής δίκης. Μια νομοθετική παρέμβαση θα μπορούσε να είναι η μόνη οδός για τη διόρθωση όλων των αβλεψιών και των μέχρι στιγμής αναχωμάτων εφαρμογής του θεσμού.

Μπορεί με την ποινική συνδιαλλαγή να επέρχεται μια συρρίκνωση του πεδίου εφαρμογής των γενικών αρχών της ποινικής δίκης αλλά, όπως εκ προοιμίου κατέστη σαφές, πρόκειται για μια στάθμιση εξίσου σημαντικών εγγυήσεων για τον κατηγορούμενο. Η αναζήτηση της αλήθειας δεν μπορεί να επιδιώκεται -

¹⁴⁷ Ανδρουλάκης Ν., «Θεμελιώδεις έννοιες της Ποινικής Δίκης», Εκδόσεις Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, 5^η έκδοση, Αθήνα, 2020, σελ. 397.

¹⁴⁸ Καλφάκης Γ. «Οι ραγδαίες αλλαγές στο ευρωπαϊκό δικονομικό δίκαιο (και ο πρόσφατος νόμος 3904/2010 για την ποινική συνδιαλλαγή)», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΑ, 2011, σελ. 246.

¹⁴⁹ Ανδρουλάκης Ν., ό.π.

σχεδόν καταδιώκεται!- με κάθε κόστος σε βάρος της ταχύτητας αποκατάστασης της έννομης τάξης. Η εμπέδωση της κοινωνικής ειρήνης και η ανάληψη των ευθυνών εκ μέρους του δράστη, ως γενικοί και ειδικοί προληπτικοί σκοποί της ποινής, μπορεί να επιτυγχάνονται εξίσου με μια εναλλακτική οδό που παράλληλα θα κατορθώσει να ανακουφίσει το επιβαρυνόμενο ποινικό σύστημα της Πολιτείας.

Ας δώσουμε την ευκαιρία στην ποινική συνδιαλλαγή να προσφέρει ό,τι υπόσχεται στην ποινική πραγματικότητα. Άλλωστε, κάθε λύση συνεφέλκεται υποχωρήσεις και σταθμίσεις και, πλέον, η ζύμωση του θεσμού σε ελληνική και διεθνή πρακτική είναι ικανή να αναδείξει τη μέση οδό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδρουλάκης Ν., «Επιτάχυνση της προδικασίας στην ποινική δίκη – με κάθε κόστος;», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΑ', σελ. 161 επ.

Ανδρουλάκης Ν., «Το Plea Bargaining κατά το νέο Σχέδιο ΚΠΔ», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΔ', 2014, σελ. 401 επ.

Ανδρουλάκης Ν., «Θεμελιώδεις έννοιες της Ποινικής Δίκης», Εκδόσεις Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, 5Η έκδοση, Αθήνα, 2020.

Αιτιολογική Έκθεση του νόμου 3904/2010, άρθρ.

Αιτιολογική Έκθεση του νέου ΚΠΔ άρθρ. 301 και 302

Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4637/2019

Δαγκλής Ν., «Μορφές συμβιβαστικής περάτωσης της ποινικής δίκης de lege lata και de lege ferenda» (2016)

Δαγκλής Ν., «Οι σύγχρονοι δρόμοι του ποινικού συμβιβασμού», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΖ, 2017, σελ. 412 επ.

Δαλακούρας Θ., «Ο νέος ΚΠΔ», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2019.

Ζαρκαντζιάς Στέφανος, Εισήγηση με θέμα «Ποινική συνδιαλλαγή, ποινική διαπραγμάτευση, ποινική διαταγή στον νέο ΚΠΔ, σε επιμορφωτικό σεμινάριο δικ. λειτουργών της ΕΣΔΙ με θέμα "Ο ΝΕΟΣ ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ – Ο ΝΕΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ", στην ηλεκτρονική διεύθυνση https://www.esdi.gr/wpcontent/uploads/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/zar_kaziaspoih_2019.pdf

Καλφέλης Γ., «Οι ραγδαίες εξελίξεις στο ευρωπαϊκό δικονομικό δίκαιο (και ο πρόσφατος νόμος 3904/2010 για την ποινική συνδιαλλαγή)», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΑ, 2011, σελ. 241 επ.

Καλφέλης Γ., «Μια αποτυχημένη νομοθετική πρωτοβουλία για την «ποινική συνδιαλλαγή». Το πρόσφατο σχέδιο νόμου που ρυθμίζει την «απόδοση χρημάτων στο Δημόσιο και την ποινική συνδιαλλαγή», Αρθρογραφία, Ποινική Δικαιοσύνη 3-4/2014

Καλφέλης Γ., «Το plea bargaining και η ποινική συνδιαλλαγή. Ένας ιός ή μια προοπτική για το μέλλον; Τι πρέπει να αλλάξει στο άρθρο 308B του ΚΠΔ;» Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΣΤ, 2016, σελ. 321 επ.

Καρδίμης Θ., «Σκέψεις επί της προτεινόμενης «ποινικής συνδιαλλαγής» του σχεδίου της επιτροπής Μαργαρίτη με βάση την αντίστοιχη γαλλική νομοθεσία

και αφορμή την απόφαση Natsvlishvili» Αρθρογραφία, Ποινική Δικαιοσύνη 1/2015, σελ. 74 επ.

Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο 2020

Κοκκινάκης Κ., «Η δυνατότητα εισαγωγής θεσμών αποσυμφόρησης της Ποινικής Δικαιοσύνης, Το παράδειγμα της «Ιδιωτικής Ποινικής Αγωγής» του Γερμανικού Δικαίου», Αρθρογραφία, Ποινική Δικαιοσύνη 7/2008, σελ. 897.

Λίβος Ν., «Η απαλλαγή από την ποινή επί ικανοποίησης του ζημιωθέντος μέχρις εκδόσεως της οριστικής αποφάσεως», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά Ν, 2000, σελ. 289 επ.

Λίβος Ν., «Η κίνηση της ποινικής δίωξης: Παρελθόν – Παρόν – Μέλλον», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, 2011 σελ. 658 επ.

Μυλωνόπουλος Χ., Η «ικανοποίηση του παθόντος» και η «ποινική συνδιαλλαγή» στο Ν. 3904/2010, Αρθρογραφία, Ποινική Δικαιοσύνη 1/2011, σελ. 53.

Μυλωνόπουλος Χ., «Ο θεσμός της [ποινικής] διαπραγμάτευσης (plea bargaining). Σκέψεις για τη θεωρητική θεμελίωση και την πρακτική λειτουργία του», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, ΞΓ, 2013, σελ. 81 επ.

Μυλωνόπουλος Χ., Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος, Π.Ν. Σάκκουλας, 2^η Έκδοση, Αθήνα 2020

Ναζίρης Γ., Διαχρονικό Ποινικό Δίκαιο, 2020

Παπαδαμάκης Αδ., «Ποινική Δικονομία, Θεωρία-Πράξη-Νομολογία», 10η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2021

Παπαδαμάκης Αδ., «Ποινική Δικονομία, Θεωρία-Πράξη-Νομολογία», Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2012

Παπαδόπουλος Κ. «Διαδικασίες ποινικής επιτάχυνσης στην ΕΕ και ο Ν. 3904/2010 για τον εξορθολογισμό της ποινικής δικαιοσύνης», Αρθρογραφία, Ποινική Δικαιοσύνη 1/2011, σελ. 73 επ.

Πετρόπουλος Κ. «Εγκληματολογική προσέγγιση της ποινικής συνδιαλλαγής», Αρθρογραφία, Ποινική Δικαιοσύνη 2017, σελ. 1189 επ.

Πετρόπουλος Κ., «Η πρακτική διάσταση της ποινικής συνδιαλλαγής στην ελληνική έννομη τάξη», Αρθρογραφία, Ποινική Δικαιοσύνη 2018, σελ. 599 επ.

Σύσταση Νο. R (99) 19 της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διαμεσολάβηση σε ποινικές υποθέσεις.

Τζαννετής Αρ., Von der "tätigen Reue" zum "Täter-Opfer-Ausgleich". Zielsetzungen und dogmatische Grundlagen des Schadenswiedergutmachungssystems im neuen griechischen Strafrecht, ZIS 2012, p. 132 (www.zis-online.com/dat/artikel/2012_4_657.pdf)

Τριανταφύλλου Γ., «Η συνδιαλλαγή: προβλήματα από τη ρύθμιση ενός νέου θεσμού», Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά, 1995, σελ.1049 επ.

NOMOLOGIA

Ελληνική:

ΑΠ 1289/2017

ΕΔΔΑ:

Natsvlishvili and Togonidze v. Georgia

ΔΕΕ:

ΔΕΕ της 5.9.2019 (C-377/18) AH and Others